FARKLI DENETİM ODAĞINA SAHİP EVLİ BİREYLERİN EVLİLİK DOYUMUNUN İNCELENMESİ

Esra DEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

HAZİRAN, 2014

TELİF HAKKI ve TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren .....(….) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Esra

Soyadı : DEMİR

Bölümü : Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

İmza :

Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı: Farklı Denetim Odağına Sahip Evli Bireylerin Evlilik Doyumlarının İncelenmesi

İngilizce Adı : A Study on Marital Satisfaction of Married Individuals With Different Locus of Control

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Esra DEMİR

İmza: ……

Juri Onay Sayfası

Esra DEMİR tarafından hazırlanan "Farklı Denetim Odağına Sahip Evli Bireylerin Evlilik Doyumlarının İncelenmesi" adlı tez çalışması aşağıdaki juri tarafından oy birliği/oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı'nda yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Yaşar ÖZBAY ……
(Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

Başkan : Doç. Dr. Melek ÇAKMAK .....
(Eğitim Programları ve Öğretim
Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

Üye: Yrd. Doç. Dr. Behire KUYUMCU .....
(Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

Tez savunma tarihi: 30/06/2014

Bu tezin Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Servet KARABAĞ …….

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

TEŞEKKÜR

Tezime başlarken bana inanan, güvenen ve kendime inanmamda çok büyük katkısı olan; yolumu açan, vaktini ve bilgisini içtenlikle benimle paylaşan; danışmanlığımı üstlenerek bana en büyük desteği veren Sayın Hocam Prof. Dr. Yaşar ÖZBAY'a özellikle teşekkür etmek istiyorum.

Vazgeçtiğim anda hayatıma giren, bitmek tükenmek bilmeyen gayret ve fedakarlıklarıyla beni yeniden yüreklendiren ve sonuna kadar her adımda yanımda olan canım dostum Neslin İHTİYAROĞLU' na çok şey borçluyum.

Uzun yıllardır her koşulda yanımda olan ve bu süreçteki kaygılarımı, üzüntü ve sevinçlerimi benimle birlikte yaşayarak, içtenlikle paylaşan hem dostum hem kardeşim Sümeyye ÇEKİCİ' ye teşekkür ediyorum.

Bu güne kadar dostluğuyla hayatıma değer katan, şimdi ise yaptığı çevirilerle tezime büyük katkı sağlayan, arkadaşlığından gurur duyduğum dostum Zeynep ASLAN KARA' ya teşekkür ediyorum.

Destekleriyle tez yazım sürecimi kolaylaştıran Okul Müdür'üm Osman KEMER'e; yükümü hafifleten, maddi manevi desteklerini hissettiğim çalışma arkadaşlarım İbrahim Halil CAN ve Beyhan DEMİRCİ' ye; duaları ve dostluklarıyla en büyük manevi destekçilerim Zeynep ÇATALKAYA ve Derya COŞKUN' a çok teşekkür ediyorum.

Araştırmamın istatistiksel analizlerinde bilgilerini benimle paylaşan, önemli yardımlarını aldığım Yrd. Doç. Dr. Erkan IŞIK ve Yrd. Doç. Dr. Ayşe NEGİŞ IŞIK' a; veri girişimde samimi yardımları için öğrencim Türcihan KILIÇ' a ve ölçeklerin uygulanmasında yardımcı olan herkese teşekkürü bir borç bilirim.

Sabrını ve fedakarlığını örnek aldığım, varlığı ile varlığıma anlam katan, hayatını bizim için yaşayan canım annem, kararlılık ve özgüvenimin kaynağı, küçük yaştan itibaren beni hayatın her alanına karşı cesaretlendiren, ayaklarımın üzerinde durabilmemi sağlayan destekçim canım babam size tek bir şey için değil her şey için teşekkür ediyorum. Hayatı birlikte tanıdığım ve paylaştığım kardeşlerim Ayşenur ve Cihan ÇEKİCİ varlığınız benim için çok değerli.

En özel teşekkür oğlum ve eşim için. Doğumundan bu yana, ders çalışmanın annelerin bir özelliği olduğuna inanan, oyun oynama saatlerimizden kıstığım zamanlarda bana anlayış gösteren, stresli anlarımda beni sevgisiyle kucaklayan, yaşadığım en güzel duyguların kaynağı canım oğlum Yusuf Selim DEMİR'e ve hayatıma huzur katan, her zaman olduğu gibi bu süreçte de desteğini sonsuz hissettiğim, hayatımda olduğu için kendimi şanslı saydığım, sabrına ve özverisine hayran olduğum çok değerli eşim Murat DEMİR' e sonsuz teşekkürler.

FARKLI DENETİM ODAĞINA SAHİP EVLİ BİREYLERİN EVLİLİK DOYUMLARININ İNCELENMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Esra DEMİR
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Mayıs, 2014

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, bireylerin evlilik doyumlarını denetim odağı ve bazı demografik değişkenler (cinsiyet, yaş, eğitim durumu, çalışma durumu, evlenme yaşı, evlilik süresi, çocuk sayısı, aylık gelir düzeyi) açısından incelemektir. Bununla birlikte denetim odağının cinsiyet, yaş ve eğitim durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığı da araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubuna en az üç yıldır evli olan 322 kadın ve 311 erkek, toplam 633 birey alınmıştır. Verilerin toplanmasında Fışıloğlu ve Demir (2000) tarafından Türkçeye uyarlanan ‘‘Çiftler Uyum Ölçeği’’, Dağ (2002) tarafından uyarlanan ‘‘ROTTER İç Dış Kontrol Odağı Ölçeği’’ ve araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan ‘‘Kişisel Bilgi Formu’’ kullanılmıştır. Çalışma grubundan toplanan veriler SPSS istatistik programıyla analiz edilmiştir. Araştırmada öne sürülen hipotezleri test etmek için t-testi, varyans analizi ve iki faktörlü ANOVA kullanılmıştır.

Sonuçlar içten denetimli bireylerin evlilik doyumlarının dıştan denetimlilere göre daha yüksek olduğunu göstermiştir. Evlilik doyumu denetim odağı ve cinsiyete göre farklılaşmamaktadır. Evlilik doyumu denetim odağı ve evlilik süresine göre farklılaşmamaktadır. Erkeklerin evlilik doyumları kadınlara oranla daha yüksektir. 3- 6 yıldır evli olan bireylerin evlilik doyumlarının, 11-14 yıldır evli olan bireylere oranla daha fazla olduğu; yaşları 20-30 arasında olan bireylerin evlilik doyumlarının 31-41 yaş ve 42-52 yaş arası olan bireylerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Evlilik doyumu eğitim durumuna, aylık gelir düzeyine ve çalışma durumuna

göre farklılaşmamaktadır. Bireylerin evlilik doyumları ile evlenme yaşları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. 25- 30 yaş aralığında evlenmiş olan bireylerin evlilik doyumları 18 yaş ve altında ve 18-24 yaş aralığında evlenmiş olan bireylere oranla daha yüksektir. Çocuk sahibi olmayan bireylerin evlilik doyumlarının, beş ve daha fazla sayıda çocuk sahibi olanlara oranla daha fazla olduğu görülmüştür. Bireylerin denetim odakları yaşa göre farklılaşmaktadır. 31-41 yaş grubundaki bireyler, 53 ve üzeri yaş grubundaki bireylere göre daha dış denetimlilerdir. Bireylerin denetim odakları cinsiyet ve eğitim durumuna göre farklılaşmamaktadır. Sonuçlar literatür ışığında tartışılmış ve sonuçlar doğrultusunda bir takım önerilerde bulunulmuştur.

Bilim Kodu:

Anahtar Kelimeler: Evlilik Doyumu, Denetim Odağı, Demografik Değişkenler

Sayfa Adedi: 120

Danışman: Prof. Dr. Yaşar ÖZBAY

A STUDY ON MARITAL SATISFACTION OF MARRIED INDIVIDUALS WITH DIFFERENT LOCUS OF CONTROL

(M.S Thesis)

Esra DEMİR
GAZİ UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES
May, 2014

ABSTARCT

In this study, marital satisfaction of married individuals was investigated in terms of locus of control and some demographic variables (sex, age, level of education, marriage age, marriage duration, number of children, level of monthly income, employment condition of spouse). Besides, it was investigated that weather locus of control differentiated according to sex, age, level of education. For this study, the screening method was conducted and 633 married individuals (322 women and 311 men), voluntarily involved in the study and married three years at least, were randomly selected. The data were gathered by administrating ‘‘Dyadic Adjustment Scale’’ adapted to Turkish by Fışıloğlu and Demir (2000), ‘‘Control Orientation Scale’’ adapted by Dağ (2002) and ‘‘Demographic Information Form’’ developed by the researcher. Analysis of the data gathered through several data collection tools was carried out by administrating ‘‘SPSS for 16.0 Windows’’ packaged software program in a computer environment. To test the hypotheses of the study, t-tests, one-way analysis of variance, and post-hoc tests (Tukey, Tamhane) were conducted.

The findings of the study suggested that the marital satisfaction of individuals with internal locus of control is higher than that of individuals with external locus of control. There isn’t a significantrelationship between martial satisfaction, locus of control and sex. Besides, there isn’t a significantrelationship between martial satisfaction, locus of control and marriage duration. It is also found that there is a significant relationship between sex and marital satisfaction. The marital satisfaction of married men is higher than that of married women. Besides, the marital satisfaction of individuals married for 3-6 years is higher than that of

individuals married for 11- 14 years. The marital satisfaction of individuals who arebetween 20 and 30 years of ageis higher that of individuals who are between 31-41 and 42-52 years of age. Results also revealthat there isn't a significant relationship betweenlevel of education, level of monthly income, employment condition of spouse and marital satisfaction. However, there is a significant relationship between marital satisfaction and marriage age. The marital satisfaction of individuals who got married ages between 25 and 30 is higher that of individuals who got married ages between 18- 24 and 18-under. The marital satisfaction of married individuals not having any children is higher that of individuals having 5 and more children. The findings of the study also suggest that there is a significant relationship between locus of control and age. Individuals 31-41 years of age are more external locus of control than 53 and over years of age. There isn't relationship between locus control and sex, level of education. The findings of the study are discussed in the light of relevant literature and a set of recommendations are suggested in accordance with the findings.

Science Code:

Key Words: Marital Satisfaction, Locus of Control, Demographic Variables

Page Number: 120

Supervisor: Prof. Dr. Yaşar ÖZBAY

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU ii
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI iii
JURİ ONAY iv
TEŞEKKÜR v
ÖZ…..... vii
ABSTRACT ix
İÇİNDEKİLER xi
TABLOLAR LİSTESİ xiii
1.GİRİŞ..... 1
1.1.Problem Durumu 1
1.2.Araştırmanın Amacı..... 8
1.3.Araştırmanın Önemi 8
1.4.Sınırlılıklar 9
1.5.Tanımlar 9
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE..... 11
2.1.Evlilik Doyumu 11
2.1.1.Sosyal Mübadele Kuramları 19
2.1.2.Bağlanma Kuramı 21
2.1.3. Kişiler Arası İletişime Dair Sosyal Biliş Kuramı 24
2.1.4. Sevginin Evrimi Kuramı 24
2.2. Denetim Odağı..... 42
2.2.1.Sosyal Öğrenme Kuramı 44

2.2.2.Yükleme Kuramı 46
2.2.3.İç ve Dış Denetim Odağı 49
2.2.3.2. İçten Denetimli Bireylerin Özellikleri 51
2.2.3.2. Dıştan Denetimli Bireylerin Özellikleri 52
3. YÖNTEM 59
3.1. Araştırmanın Modeli 59
3.2. Araştırma Grubu 59
3.3. Veri Toplama Araçları 61
3.3.1. Bilgi Toplama Formu 61
3.3.2. Çift Uyum Ölçeği (ÇUÖ) 61
3.3.3. Rotter'in İç Dış Denetim Odağı Ölçeği (RİDDOÖ) 62
3.4. Veri Analizi 62
4. BULGULAR 64
5. TARTIŞMA 78
6. SONUÇ VE ÖNERİLER 95
6.1. Sonuçlar 95
6.2.Öneriler 96
KAYNAKÇA 99
EKLER 115
EK 1. Bilgi Toplama Formu 116
EK 2. Çift Uyum Ölçeği 117
EK 3. Rotter'in İç Dış Denetim Odağı Ölçeği 118

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Boşanma Sayısı ve Kaba Boşanma Hızı 4
Tablo 2. Doyum ve İstikrarı Etkileyen Koşullar 20
Tablo 3. Hazan ve Shaver'in Üçlü Bağlanma Modeli 21
Tablo 4. Evlilik Süresine Göre Boşanmalar 33
Tablo 5. Rotter'in İhtiyaç Listesi 45
Tablo 6. Araştırma Grubunda Bulunan Bireylerin Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans Dağılımı 60
Tablo 7. Bireylerin Denetim Odaklarına Göre Evlilik Doyum Puan Ortalamalarına İlişkin t-testi Sonuçları 64
Tablo 8. Araştırma Grubunda Yer Alan Bireylerin Cinsiyet ve Denetim Odaklarına Göre Evlilik Doyumu Puan Ortalamalarına İlişkin Betimsel İstatistikler 65
Tablo 9. Denetim Odağı ve Cinsiyete Göre Evlilik Doyumuna İlişkin ANOVA Sonuçları 65
Tablo 10. Araştırma Grubunda Yer Alan Bireylerin Evlilik Süresi ve Denetim Odaklarına Göre Evlilik Doyumu Puan Ortalamalarına İlişkin Betimsel İstatistikler 66
Tablo 11. Denetim Odağı ve Evlilik Süresine Göre Evlilik Doyumuna İlişkin ANOVA Sonuçları 66
Tablo 12. Bireylerin Cinsiyetlerine Göre Evlilik Doyum Puan Ortalamalarına İlişkin t-testi Sonuçları 67
Tablo 13. Araştırma Grubunda Yer Alan Bireylerin Evlilik Sürelerine İlişkin Betimsel İsatistikler 67
Tablo 14. Bireylerin Evlilik Doyumlarının Evlilik Süresine Göre ANOVA Sonuçları 68

Tablo 15. Evlilik Süresi Değişkenine Göre Evlilik Doyumu Puanlarının Tukey Testi Sonuçları 68
Tablo 16. Araştırma Grubunda Yer Alan Bireylerin Yaşlarına İlişkin Betimsel İstatistikler 69
Tablo 17. Bireylerin Evlilik Doyumlarının Yaşa Göre ANOVA Sonuçları 69
Tablo 18. Yaş Değişkenine Göre Evlilik Doyumu Puanlarının Tukey Testi Sonuçları 69
Tablo 19. Araştırma Grubunda Yer Alan Bireylerin Eğitim Durumlarına İlişkin Betimsel İstatistikler 70
Tablo 20. Bireylerin Evlilik Doyumlarının Eğitim Durumuna Göre ANOVA Sonuçları 70
Tablo 21. Bireylerin Çalışma Durumuna Göre Evlilik Doyum Puan Ortalamalarına İlişkin t-testi Sonuçları 71
Tablo 22. Araştırma Grubunda Yer Alan Bireylerin Evlenme Yaşlarına İlişkin Betimsel İstatistikler 71
Tablo 23. Bireylerin Evlilik Doyumlarının Evlenme Yaşına Göre ANOVA Sonuçları 72
Tablo 24. Evlenme Yaşı Değişkenine Göre Evlilik Doyumu Puanlarının Tukey Testi Sonuçları 72
Tablo 25. Araştırma Grubunda Yer Alan Bireylerin Çocuk Sayılarına İlişkin Betimsel İstatistikler 73
Tablo 26. Bireylerin Evlilik Doyumlarının Çocuk Sayısına Göre ANOVA Sonuçları 73
Tablo 27. Çocuk Sayısı Değişkenine Göre Evlilik Doyumu Puanlarının Tukey Testi Sonuçları 74
Tablo 28. Araştırma Grubunda Yer Alan Bireylerin Aylık Gelir Düzeyine İlişkin Betimsel İstatistikler 74
Tablo 29. Bireylerin Evlilik Doyumlarının Aylık Gelir Düzeyine Göre ANOVA

Sonuçları.....75
Tablo 30. Bireylerin Cinsiyetlerine Göre RİDKOÖ Puan Ortalamalarına İlişkin T-Testi Sonuçları.....75
Tablo 31. Araştırma Grubunda Yer Alan Bireylerin Yaşlarına İlişkin Betimsel İstatistikler 76
Tablo 32. Bireylerin Denetim Odaklarının Yaşa Göre ANOVA Sonuçları 76
Tablo 33. Yaş Değişkenine Göre Denetim Odağı Puanlarının Tukey Testi Sonuçları Sonuçları 76
Tablo 34. Araştırma Grubunda Yer Alan Bireylerin Eğitim Durumuna İlişkin Betimsel İstatistikler 77
Tablo 35. Bireylerin Denetim Odaklarının Eğitim Durumuna Göre ANOVA Sonuçları.....77

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde giriş, araştırmanın amacı, hipotezleri, önemi, sınırlılıkları ve tanımları yer almaktadır.

1.1.Problem Durumu

Yaşamdan edinilen tecrübeler ve insanların hayatında çok daha fazla yer almaya başlayan batı kültürünün de etkisiyle, bireyler kendilerini her şeyden bağımsız ve özgür olarak görebilmektedirler. Fakat şu bir gerçektir ki her birey, bir aile içinde doğar ve bir aile içinde yaşamını devam ettirir. İçinde bulunduğu aile ile gelişir ve değişir. Kişilik ve davranışlar da büyük oranda bu etkileşimlerin ürünüdür. Bireyler yaşamlarını sürdürürken içinde doğup büyüdüğü aileden destek bekler. Özgüven (2000) aileyi, aile fertlerinin birbirleriyle olan biyolojik, psikolojik, duygusal ve sosyal ilişki ve etkileşim içinde bulunduğu bir grup olarak tanımlar. Ozankaya'ya (1976) göre aile, içinde insan türünün devamının sağlandığı, cinsel ilişkilerin düzenlendiği, anne baba ve çocukların arasında güvene dayalı ilişkilerin kurulduğu ve sosyo- ekonomik faktörlerin de yer aldığı toplumsal bir kurumdur. Corey (2005, s. 457) ise ailenin, bireylerin birbirleriyle karşılıklı etkileşimi sonucu oluşan bağın birbirinden ayrılmaz, kopmaz ve iç içe geçmiş olduğu bir yapı olduğunu söyler.

Sağlıklı aile, eşlerin ve ailenin diğer fertlerinin sorumluluk bilincini geliştirir, kişilik kazanmasına yardımcı olur. Aile üyeleri birbirlerini destekler ve cesaretlendirirler. Problemleri birlikte çözer, beraber olmaktan zevk alırlar. Birbirleriyle açık bir empati ve iletişim

içindedirler. Ortak amaçlarını bireysel amaçlarından üstte tutar ve fedakarlıktan kaçınmazlar. Kişiler arasında doğal olarak oluşan olumlu bir etkileşim vardır. Eşler arasında aşırı kıskançlık, kontrol ve devamlı üstünlük yoktur. Sağlıklı ailelerde çiftler aile içi roller konusunda görüş ve hareket birliği içindedirler. Sorunların çözümünde işbirliği vardır ve bir tarafın devamlı aşağılandığı, yok sayıldığı bir yapıya rastlanmaz. Sağlıklı aileler, üyelerinin isteklerini karşılayabilen ve problemleri çözmeye yönelik çeşitli yöntemler geliştirebilen ailelerdir (Çankırılı, 2013, s. 44-45). Aile tıpkı bir insan gibidir. Onun da bebeklik, ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılık dönemleri vardır. Aile de bir insan gibi hastalanır ve tedavi olması gerekir. Yaşlılık dönemine erişmeden ömrü biten aileler de vardır. Aileyi besleyen gıdalar; saygı, bakım, ihtimam ve ilgidir (Artır, 2006, s. 11). Değişim sağlanmasında uygulanacak en iyi yol, aileyi ya da ilişkiyi bir bütün olarak ele alarak çalışmaktır (Corey, 2005, s. 458). Buna karşın, Onur (1995, s. 23) ailenin anlamlı yakın ilişkilerin, bütün doyumların, gelişim olanaklarının kaynağı olduğu şeklindeki görüşlerin sadece felsefi idealler olduğunu, ailenin kimi zaman en büyük duygusal rahatsızlıkların gerilim ve çatışmaların kaynağı da olabileceğini ifade ederek ailenin uygun koşullarda kurulmadığı zaman bireylere getirebileceği zararlara değinmektedir.

Evlilik yoluyla kurulan birlikteliğin toplumun temel taşını yani aileyi oluşturması, evlilik ilişkileriyle ilgili araştırmalara önem verilmesine yol açmıştır. Bireyin içinde yetiştiği aile daha sonra evlenerek kuracağı ailenin niteliğini belirleyecek önemli bir faktördür. Turanlı (2010), evlilik uyumunu ele aldığı çalışmasında anne babaları hiçbir zaman ayrılmayı düşünmeyen katılımcıların kendi evliliklerinde uyum düzeylerinin yüksek bulunduğunu, ebeveyni sık sık kavga eden bireylerin ise kendi evliliklerinde evlilik uyumlarının düşük olduğunu belirtmiştir. Larson ve Holman (1994), ebeveynlerin evlilikleri ile çocukların evlilikleri arasındaki ilişkileri inceleyen araştırmaları ele almış ve ebeveynlerin evlilik kalitesi ile çocuklarının evlilik kalitesi arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu görmüş, mutlu aile ortamında büyüyen çocukların kendi evliliklerinde de istikrarlı olduklarını aktarmıştır. Bu bulgular ailedeki ilişkilerin sağlıklı ya da sağlıksız olmasının çocukların gelecekte yapacakları evlilikler üzerinde pozitif ya da negatif bir etkisi olacağını göstermektedir.

Tarhan (2006, s. 13), evliliğin kültürler arasında farklılık gösterse de tüm toplumlarda geleneksel olarak oturmuş ve resmi olarak kabul edilmiş tek birliktelik şekli olduğunu; bu

birlikteliğin toplumları ayakta tutan en önemli güçlerden biri olduğunu söyler. Özgüven (2001)'e göre, evlilik farklı kültürlerde farklı özelliklerle tanımlanmakta ve yaşanmaktadır. Evliliğin evrensel düzeyde bir kurum olması, birçok ihtiyaca cevap vermesi ve işlevsel olmasından ileri gelmektedir. Bu işlevler arasında, cinsel yasamın sağlıklı olarak düzenlenmesi, soy çizgisinin, cinsiyet rollerinin ve iş bölümünün belirlenmesi, ekonomik üretim ve tüketim etkinliklerinin düzenlenmesi gibi temel görevleri sayılabilir. Evlilik kavramı, aile kavramına göre daha özellikli bir kavramdır. Aile bir grubu çağrıştırırken, evlilik karşı cinsten iki kişinin birlikte yaşamak, yaşantıları paylaşmak, çocuk yapmak ve yetiştirmek gibi amaçlarla kurdukları bir birlikteliktir. Evlilik, kurumlaşmış bir yol, bir ilişkiler sistemi, bir kadınla bir erkeği karı-koca olarak birbirine bağlayan, doğacak çocuklara belli bir statü sağlayan toplumsal yönden devletin kontrol, hak ve yetkisi bulunan yasal bir ilişki biçimidir. Eşlerin ve çocukların hak ve yükümlülükleri yasalarla olduğu kadar; toplumsal kurallar, gelenekler ve inançlarla da belirlenmiştir.

Yakın ilişkilerin toplumda önemli bir yeri vardır. Sosyal bir varlık olan insan nasıl davranacağını daha çok aile, akraba ve arkadaş gibi yakın ilişkiler bağlamında öğrenmektedir. Cüceloğlu (1994) insanların, ancak başkalarıyla kurduğu ilişkilerle yaşantısını sürdürebileceğini söyler. İnsan, dünyaya geldiği anda ilk olarak ana-babasıyla ilişki kurar, zamanla büyüyerek akrabalarıyla ve karşı cinsle yakın ilişkiler kurmaya başlar ve bu ilişkiler yaşamında doyum kaynağı olur. Evlilik ilişkisi de insan hayatında önemli rol oynayan bu yakın ilişkilerdendir. Başaran (1994) evliliği, toplum üyelerinin cinsellik gereksinimlerini karşılayan ve karşı cinslerle ilişkilerini düzenleyen toplumun en köklü ve yaygın kurumu olarak tanımlar.

Evlilik, bireylerin yaşamlarına bir taraftan olumlu duygular ve yaşantılar katarken bir taraftan da bir takım olumsuzluklar yaratabilmekte, bireyin mutsuzluğunun kaynağı haline de gelebilmektedir. Son yıllarda evliliklerde yaşanan problemler, bireylerin psikolojik yardıma başvurmalarının en önemli sebeplerinden biri haline gelmiştir. Bu nedenle evliliğe ilişkin yapılan çalışmalarda evlilik doyumu ve buna etki eden etmenler sıkça ele alınmaya başlanmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu (2012) verilerine göre; evli kişilerin, evli olmayanlara göre daha mutlu olduğu görülmektedir. 2012 yılında evli kişilerin %63,9'u mutlu iken, evli olmayanlarda bu oran %52,9'dur. Bireyleri en çok aileleri ile sağlıklı olmaları mutlu

etmektedir (%69,6). Ardından en çok çocuklarının mutlu ettiğini ifade edenlerin oranı %13,9, eşlerinin mutlu ettiğini ifade edenlerin oranı ise %7'dir. Bu oranlara bakarak ülkemizde bireylerin, eşlerini mutluluk kaynağı olarak görmedikleri ve bu durumun evlilikte mutsuzluğa ve doyumsuzluğa neden olabileceği söylenebilir.

Evlilik doyumu, evlilik ilişkisinin devamını sağlayan, birlikteliğin sürdürülmesi için gereken en önemli unsurların başında gelir. Değişen dünyamızda aile kurumunun ve evlilik ilişkilerinin de değişime uğradığını görüyoruz. Aile bireyleri uyumlu bir birliktelik yürütmekte zorlanmakta ve evliliklerinde birçok sorunla karşı karşıya gelmektedirler. Türkiye İstatistik Kurumu (2012) verilerine göre, demografik göstergelerden biri olan kaba boşanma oranlarının son yıllardaki göstergeleri incelendiğinde boşanmalarda yıllar geçtikçe artış olduğu görülmektedir. Boşanan çiftlerin sayısı 2012 yılında, bir önceki yıla göre %2,7 artarak 123.325'e yükselmiştir. Kaba boşanma hızı 2012 yılında ‰1,64 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Boşanma Sayısı ve Kaba Boşanma Hızı

	Boşanma sayısı		Kaba boşanma hızı (%)	
İBBS (1. Düzey)	2011	2012	2011	2012
TR Türkiye	120 117	123 325	1,62	1,64
TR1 İstanbul	25 884	26 825	1,93	1,95
TR2 Batı Marmara	5 911	5 704	1,85	1,77
TR3 Ege	22 171	22 367	2,29	2,30
TR4 Doğu Marmara	11 623	12 085	1,69	1,73
TR5 Batı Anadolu	14 403	15 210	2,03	2,11
TR6 Akdeniz	17 728	17 625	1,87	1,84
TR7 Orta Anadolu	6 117	6 440	1,59	1,67
TR8 Batı Karadeniz	6 141	6 080	1,37	1,36
TR9 Doğu Karadeniz	2 363	2 469	0,94	0,98
TRA Kuzeydoğu Anadolu	1 249	1 318	0,56	0,59
TRB Ortadoğu Anadolu	1 881	2 176	0,51	0,58
TRC Güneydoğu Anadolu	4 646	5 026	0,60	0,64

Kaynak: Evlenme ve boşanma istatistikleri TUİK

Türkiye'de yapılan araştırmaya göre (TÜİK, 2012), eşlerin sorumsuz ve ilgisiz davranması en önemli boşanma nedenidir. Erkekler için eşlerinin ailelerine karşı saygısız davranması (%10), kadınlar için ise şiddet (%20,8) ikinci derecede önemli boşanma nedenidir. Çankırılı (2013, s. 144-145) da yaptığı araştırmada eşler arasındaki çatışma alanlarını; iletişim yetersizliği, rol çatışmaları, ortak amaçta belirsizlik, değersizlik duygusu, aile büyüklerinin müdahalesi, tartışma becerilerinin yetersizliği ve savunucu iletişim olarak belirtmiştir.

Kadın ve erkeğin evlilikten beklentilerinin farklı oluşu, yeni hak ve sorumluluklar, yaşamın yeniden düzenlenmesi, ekonomik sebepler, gibi faktörler evlilikte sorun oluşturabileceği gibi, kadın ve erkeğin kendi kişiliklerinden gelen bir takım özellikler de problem yaratabilir ve evlilikten alınan doyumu etkileyebilir. Eşlerin birbirini algılayışı, bağlanma tarzları, yaşanan olaylara ilişkin olumlu ya da olumsuz algıları, bunların kaynağına ilişkin inançları ve olaylara yaptıkları yüklemeler evliliği etkilemektedir. Karney ve Bradbury (2000), evliliğin devamını sağlayan ve eşlerin evlilikten doyum almasına etki eden etmenlerden bahsetmişlerdir. Buna göre: eşlerin çocuklarının olup olmaması, çocuk sayısı ve yaşları, ekonomik gelir, sosyal statü, eşlerin çalışması, sorumlulukların paylaşımı, eğitim düzeyi gibi birçok sosyal faktörle birlikte; evliliğin süresi, eşlerin iletişim becerileri, karşılıklı ebeveynlerle ilişkiler, çatışma sıklığı ve çatışmayı yönetme biçimleri evlilikten alınan doyumu olumlu ya da olumsuz etkilemektedir.

Evlilik doyumu psikoloji alanında en çok kullanılan bağımlı değişkenlerden biridir. Spanier ve Cole (1974) evlilik doyumu kavramının kullanıldığı 150'nin üzerinde deneysel çalışma olduğunu ve Lewis'in çalışması esas alınarak evlilik doyumunun bağımlı değişken olduğu 300'den fazla araştırma yazıldığını bildirmişlerdir (Spanier, 1976). Bu kavramın 1970'li yıllardan bu yana pek çok bilimsel çalışmaya konu edilmiş olması, evlilik doyumu araştırmalarının gerekliliği ve öneminin bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Evlilikte doyum ve doyumsuzlukla ilgili yapılan araştırmalarda bir takım sorulara cevap aranmaktadır. Örneğin: Bir ilişkiyi eşler için istenir yapan şey nedir? Bir ilişki nasıl biçimlenir ve nasıl gelişir? İlişkiler nasıl korunur ve nasıl sürdürülür? İlişkiyi doyurucu ve kalıcı yapan şey nedir? İlişkiler niçin ve nasıl bozulur? İlişkilerin bozulmasına tepkiler neler olabilir? (Hazan ve Shaver, 1990). Bu ve buna benzer sorularla evlilik ilişkisi, ilişkinin devamını sağlayan faktörler, ilişkiyi bitiren ya da kişilerin mutsuzluğuna neden olan etkenler, çatışma nedenleri gibi konulara açıklık getirilmeye çalışılmış, bu konular araştırma konusu olarak ele

alınmış, evlilikte mutluluğu ve doyumu sağlayıcı faktörler belirlenmeye çalışılmıştır. Evliliklerinde problem yaşayan insanlar, hayatlarındaki diğer sıkıntıların nedeni olarak yine evliliklerini göstermektedirler. Buna rağmen evliliklerinde başarısızlık yaşamış ve kötü yaşantılar geçirerek boşanmış olan bireyler dahi yine ilişki biçimi olarak evliliği tercih etmektedir (Fışıloğlu, 1992). Bu bulgunun bireylerin yaşamlarında, evlilik ilişkisine ne denli önen verdiklerinin bir kanıtı olduğu söylenebilir.

Evliliklerde yaşanan mutsuzlukların ve uyumsuzlukların nedenlerinin araştırıldığı birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalarda evlilik doyumuna etki ettiği düşünülen en önemli faktörlerden birinin bireylerin yaptıkları yüklemeler olduğu görülmüştür. Evliliklerinde doyum yaşamayan çiftler problemlerin kaynağı olarak eşlerini görmekte ve yaşananları daha da çözümsüz hale getirecek yüklemeler yapmaktadırlar. Uyumlu çiftler ise yaşadıkları olayların olumsuz etkilerini azaltacak yönde yüklemeler yaparak, durumu genellemez ve olumsuzluğun duruma özgü olduğunu düşünürler (Bradbury ve Fincham, 1990). Işınsu (2003), evliliklerinde mutlu olan çiftlerin, yaşanan olumsuzlukları eşinin kişisel özelliklerine değil durumsal olaylara yüklediği; evliliklerinde mutsuz olan çiftlerin ise olumsuz özellikleri olaylara değil eşinin kişilik özelliklerine yüklediğini belirtmiştir. Yapılan bu yüklemeler eşlerin birbirinden uzaklaşmasına, aile içi yaşanan çatışmaların artmasına, birbirlerini suçlamalarına ve bundan dolayı evlilik doyumunun düşmesine neden olacağı söylenebilir.

Kaynağını yüklemelerden de alan ve araştırmanın ikinci önemli değişkeni olan kontrol odağının yakın ilişkilerin doğasını anlamada önemli bir yapı olduğunu gösteren çok sayıda araştırmadan söz edilebilir (Mlott ve Lira, 1977; Chu ve Bergsma, 1978; Bugaighis ve ark., 1983; Doherty, 1981; Fincham, Harold ve Gano,2000; Ganji ve Navabinezhad, 2012; Camp ve Ganong, 1997; Madden ve Janoff-Bulman, 1981; Solmuş, 2008; Çelik, 2009). Denetim odağı, bireyin yaşadığı olumlu ya da olumsuz olayları kendi yetenek, özellik ve davranışlarına atfetmesi ya da şans, kader, talih gibi kontrolünde olmayan kendi dışındaki güçlerden kaynaklandığı yönündeki inançları ile ilgilidir (Rotter,1972). Dönmez (1983), iç veya dış denetim odaklı olmanın, insanların dünyaya ve çevrelerindeki olaylara bakış açılarını gösteren önemli bir kişilik boyutu olduğunu söylemiştir. Birey hayatının diğer alanlarında olduğu gibi, evlilik yaşantısında da hangi davranışların hangi sonuçları doğuracağı ve ortaya çıkan sonuçların kendisinden mi, eşinden mi kaynaklandığı yönünde bir beklenti geliştirir (Rotter,

1954). Bu beklentiler evli bireylerin yaşadıkları problemlerde değişimin kaynağını kendinde ya da dışarıda –eşinde- görmesi çözüme yönelik yaklaşımlarında etkili olacaktır.

Literatür evlilik öncesi süreçlerden başlayarak bireylerin cinsiyeti, yaşı, eğitim durumları, evlenme yaşı, evlilik süresi, çocuk sayısı, gelir düzeyi, bir işte çalışıp çalışmaması gibi değişkenlerin evlilik doyumu üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Türkiye'de yapılan çalışmalarda evli bireylerin evlilik doyumlarının birçok demografik değişkenlerle ilişkisinin incelendiği çalışmalar (İmamoğlu, 1990; Yıldırım, 1992; Acar, 1998; Demiray, 2006; Aktürk, 2006. Şener ve Terzioğlu, 2002; Fışıloğlu, 1992; Şen, 2009; Hoşgör- Tüfekçi, 2013) ve anne-baba tutumları (Yıldız, 2013), cinsiyet rolleri (Çınar, 2008), bağlanma stilleri (Büyükşahin, 2006), problem çözme stratejileri (Canel, 2007), mizah tarzı ve kaygı düzeyi (Fidanoğlu, 2006), eş desteği (Çağ, 2011) gibi farklı değişkenlerin evlilik doyumu ile ilişkisinin ele alındığı çalışmalar olmasına rağmen; önemli bir kişilik özelliği olan denetim odağı kavramı ile evlilik doyumunun bir arada incelendiği çalışmaların yeterli olmadığı görülmektedir. Yurtdışında yapılan çalışmalara bakıldığında denetim odağı kavramının evlilik doyumu ile ilişkisinin incelendiği araştırmalar (Scanzoni ve Arnett 1987; Mlott ve Lira, 1977; Doherty 1980; Ganji ve Navabinezhad, 2012) olmasına rağmen, Türkiye'de denetim odağının ele alındığı çalışmaların daha çok öğrenciler üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir (Dağ, 1991; Ünüvar, 2012; Yaşar, 2013, Küçükkaragöz, Akay ve Canbulat 2013). Türkiye'de evlilik doyumu ile denetim odağının bir arada incelendiği çalışmaların yetersiz olması bu yöndeki çalışmaların yapılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Araştırmacılar bir yandan kötü giden evliliklerin ve boşanmaların temelinde ne olduğunu, boşanmalara en çok hangi faktörlerin etki ettiğini araştırırken; bir taraftan da evliliklerinde mutlu olan, doyum sağlamış çiftlerin özelliklerini ve evlilikte mutluluğa ve doyuma götüren etkenleri, hangi değişkenlerin evlilik ilişkisinin devamını sağladığını ve hangilerinin ilişkinin sonlanmasında etkili olduğunu araştırmışlar ve hala bu yöndeki araştırmalar devam etmektedir.

Denetim odağının ve bir takım değişkenlerin evlilik doyumu ile birlikte ele alındığı bu araştırmada da hedeflenen, bireylerin evlilik doyumlarının denetim odaklarına ve ele alınan değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı farklı denetim odağına sahip evli bireylerin evlilik doyumlarını incelemektir. Bununla birlikte bireylerin evlilik doyumlarının ve denetim odaklarının bazı demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını araştırmaktır. Bu amaçlar doğrultusunda aşağıdaki hipotezler test edilmiştir.

1. Evli bireylerin evlilik doyumları denetim odaklarına göre farklılaşmaktadır.
2. Evli bireylerin evlilik doyumları denetim odağı ve cinsiyete göre farklılaşmaktadır.
3. Evli bireylerin evlilik doyumları denetim odağı ve evlilik süresine göre farklılaşmaktadır.
4. Evli bireylerin evlilik doyumları cinsiyete göre farklılaşmaktadır.
5. Evli bireylerin evlilik doyumları evlilik süresine göre farklılaşmaktadır.
6. Evli bireylerin evlilik doyumları yaşa göre farklılaşmaktadır.
7. Evli bireylerin evlilik doyumları eğitim durumuna göre farklılaşmaktadır.
8. Evli bireylerin evlilik doyumları çalışma durumuna göre farklılaşmaktadır.
9. Evli bireylerin evlilik doyumları evlilik yaşına göre farklılaşmaktadır.
10. Evli bireylerin evlilik doyumları çocuk sayısına göre farklılaşmaktadır.
11. Evli bireylerin evlilik doyumları aylık gelir düzeyine göre farklılaşmaktadır.
12. Evli bireylerin denetim odakları cinsiyete göre farklılaşmaktadır.
13. Evli bireylerin denetim odakları yaşa göre farklılaşmaktadır.
14. Evli bireylerin denetim odakları eğitim durumuna göre farklılaşmaktadır.

1.3. Araştırmanın önemi

Evlilik doyumu, evlilik ilişkisinin devamını sağlayan, birlikteliğin sürdürülmesi için gereken en önemli unsurların başında gelir. Değişen dünyada aile kurumunun ve evlilik ilişkilerinin de değişime uğradığı bir gerçektir. Aile bireyleri uyumlu bir birliktelik yürütmekte zorlanmakta ve evliliklerinde birçok sorunla karşı karşıya gelmektedirler. Evlilikte yaşanan zorluklar, problemler ve bunlarla başa çıkamama nedeniyle aile-evlilik danışmasına duyulan ihtiyaç

artmıştır. Bu sebeple evli bireylerin evliliklerinden aldıkları doyumu etkileyen değişkenlerin incelenmesi, evlenmeyi düşünen bireylerin, yaşanacak muhtemel sorunları önceden fark ederek iç görü geliştirmesi ve sorunların çözümü konusunda harekete geçmesi bakımından önemlidir. Tanışarak evlenmenin günden güne yaygınlaşması çözüm olanağını da birlikte getirmiştir. Evleneceği kişinin kim olacağına kendileri karar veren bireyler, kendilerini tanıdıkları ölçüde ne istediklerinin daha çok farkında olacaklardır. Bununla birlikte evlilikte doyumu etkileyen etkenleri bilmek ve bu doğrultuda en baştan hareket etmek muhtemel sorunların önlenmesi adına etkili olacaktır.

Evlilik doyumu ile ilgili çalışmaların uzun bir geçmişi olmasına rağmen, evlilikte yaşanan problemlerin ve boşanmaların gittikçe artıyor olması evlilik doyumunu arttırıcı ve evliliklerin devamını sağlayıcı yolların yeterince bilinmediğini göstermekte ve bu konuda hala yapılması gereken şeylerin var olduğuna işaret etmektedir. Evlilik doyumu konusunda yapılan çalışmalarda evlilik doyumunun birçok değişkenle birlikte ele aldığı görülmektedir. Ancak önemli bir kişilik özelliği olan denetim odağı kavramının evlilik doyumu ile ilişkisini inceleyen çalışmalar yurtdışında çok sayıda olsa da Türkiye'de oldukça sınırlıdır.

Bu araştırmanın temel amacı da bireylerin evlilik doyumlarını denetim odaklarına göre incelemek ve evlilik doyumu ve denetim odağının bir takım değişkenler açısından (cinsiyet, yaş, eğitim durumu, çalışma durumu, evlenme yaşı, evlilik süresi, çocuk sayısı, aylık gelir düzeyi,) farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya çıkarmaktır. Yapılan bu araştırma sonucunda aile danışması ve evlilik terapisi alanlarında evlilik doyumu ele alınırken önemli bir kişilik özelliği olan denetim odağı kavramına daha fazla önem verilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca, evlilik doyumu ve denetim odağı konusunda bilimsel veriler elde edilmesi amaçlanmaktadır.

1.4. Sınırlılıklar

1. Bu çalışma en az 3 yıldır evli olan bireylerle sınırlıdır.
2. Toplanan veriler her iki eşten karşılıklı olarak değil, tek taraflı toplanmıştır.

1.5. Tanımlar

Evlilik Doyumu: Bireyin evlilik ilişkisindeki gereksinimlerini karşılama derecesine ilişkin algısıdır. Bu evlilikten sağlanan genel doyumu ifade ettiği gibi, evlilikteki arkadaşlıktan ve

cinsellikten sağlanan doyum gibi daha özel durumları da ifade etmektedir. (Spanier ve Lewis,1980).

Denetim Odağı: Bireyin davranışları hakkındaki beklentileri, içsel ya da dışsal kontrol kaynağına inancın göstergesi olarak belirtilerek, yaşamdaki olumlu ya da olumsuz olayları belirleyen güçlerin yoğunlaştığı noktaya denir (Rotter, Chance ve Phares, 1972, s.242).

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde evlilik doyumu ve denetim odağı genel olarak tanımlanmış, evlilik doyumu ve denetim odağı ilişkisi birlikte ele alınarak, araştırma probleminin kuramsal temelinin daha anlaşılır hale getirilmesi amaçlanmıştır.

2.1. Evlilik Doyumu

Evlilik doyumu ile buna etki eden etmenlerin belirlenmesi bu alanda çalışanlar için oldukça ilgi çekicidir. Günümüzde evlilikte yaşanan problemler ve eşler arasındaki çatışmalar sıkça yaşanmakta ve buna bağlı olarak boşanmalar günden güne artmaktadır. Bu bağlamda eşlerin birbirlerine yaptıkları yüklemeler, bağlanma tarzları, kişilik özellikleri, olumlu ve olumsuz duygularını ifade ediş yolları, anlayış düzeyleri, iletişim tarzları, psikolojik problemleri ve bazı demografik özellikleri araştırmacıların ilgisini çekmektedir (Tutarel- Kışlak ve Göztepe, 2012).

Stinnett ve DeFrain (1985, s. 112-129), sağlıklı ailenin fonksiyonlarından bahsederken onbeş madde üzerinde durur. Bunlar: duyguları paylaşma, duyguları anlama, bireysel farklılıkları kabullenme, ilgi ve sevgi duygularının gelişimi, işbirliği, mizah duygusu, yaşamı sürdürmek ve güvenlik için gerekli olan ihtiyaçların karşılanması, problem çözme, geniş bir felsefi düşünce, taahhüt, takdir duygularını ifade etme, iletişim, birlikte zaman geçirme, maneviyat ve başa çıkma becerileridir. Aile içinde paylaşımın ve iletişimin güçlü olması, birbirlerini

destekleyen ve bireysel farklılıklara saygılı olan bireylerin varlığı aile fertlerinin ruh sağlıkları açısından oldukça önemlidir.

Olson ve Fowers (1993), 6.267 çift üzerinde yaptıkları çalışmada evlilik envanteri ENRICH'i kullanarak 5 tip evlilik profilinin olduğundan bahsetmiş, bu evlilik profillerini ENRICH ile 10 kriter açısından sınıflandırmışlardır. Bunlar: kişisel özellikler, iletişim, çatışma çözme, mali yönetim, boş zaman aktiviteleri, cinsel ilişki, çocuklar ve evlilik, aile ve arkadaşlar, eşitlik rolleri ve dini oryantasyon kriterleridir. Oluşturulan bu kriterlerle 5 tip çift profili belirlemişlerdir.

Cansız çiftler: Evliliklerinden memnun olmayan bu çiftler daha genç, düşük eğitimli, düşük statülü meslek sahibi, düşük gelirli, kocaların iki işte birden çalıştığı, evlenmeden önce birbirini tanımak için fazla süre ayırmayan, dini inançları açısından farklı olan çiftlerdir. Bu karakterler genellikle düşük evlilik doyumu ile bağlantılandırılırlar.

Çatışmalı çiftler: ENRICH'ten orta düzeyde puan alan bu çiftler en düşük puanlarını eşitlik rolleri ve iletişim- çatışma çözme boyutlarından almışlardır. Bu çiftler de cansız çiftler gibi daha genç ve yeni evli çiftlerden oluşmaktadır.

Geleneksel çiftler: Çocuk yetiştirme ve ebeveyn sorumluluklarını yerine getirme açısından ölçekten en yüksek puan alan gruptur. Genç yaşta fakat uzun süredir evli olan çiftlerden oluşmaktadır. Eğitim ve gelir düzeyi yüksek, dini konularda uzlaşan çiftlerdir.

Uyumlu çiftler: Daha yaşlı fakat kısa süredir evli olan çiftlerden oluşmaktadır. Daha eğitimli ve yüksek statülü işlerde çalışan, diğer gruplara göre daha az çocukları olan, kadınların erkeklere göre daha fazla geliri olduğu ve kadın eşin tam zamanlı çalıştığı gruptur. Bu grubun puanı ortalamanın oldukça üzerindedir.

Canlı çiftler: Grup olarak iletişim becerileri yüksek ve çatışmaları başarıyla çözme yeteneğine sahip olan bu grupta çiftler daha yaşlı, evlilikleri daha uzun süreli, gelir ve meslek statüleri yüksek bireylerden oluşmaktadır. Ölçekteki tüm boyutlardan en yüksek puanı alan gruptur.

Kephart (1966) evliliğin cinsel gereksinimlerden ve insanın neslini devam ettirme arzusundan gerçekleştirildiğini ileri sürmüştür. Bunların yanı sıra evlenme nedenlerini dört grupta toplamıştır (Akt. Gökmen, 2001).

1. *Aşk*: Evliliğe giden yolda önemli bir nedendir.
2. *Eşlik etme (arkadaşlık etme):* Aşk, evlilik sürecinde zamanla yok olabilir ve yerini arkadaşlığa bırakır.
3. *Ekonomik nedenler*: Evlilik yoluyla ekonomik güvence sağlanmaktadır.
4. *Toplumun beklentileri:* Topluma katılmak için olanak sağlar. Yemek, davet gibi ortamlara tek başına katılmak zamanla sosyal yalnızlığa yol açabilmektedir.

Özgüven (2001; 89-95), eşlerin evliliğe uyum sağlamalarının ve evliliklerinden doyum almalarının bazı temel ilkelerde anlaşmalarına bağlı olduğunu söyler. Bunları: saydam olmak, duyguları paylaşmak, eşin duygularını anlamaya çalışmak, kızgınlık duygularını ve sorunları bastırmayıp su yüzüne çıkarmak, sevgi ve şefkatte bonkör olmak, hoşlanılan ve hoşlanılmayan şeyleri açıkça belirtmek, bir aile olduklarını unutmamak, karar ve sorumlulukları paylaşmak, anne ve babaları ihmal etmemek, hayalci değil gerçekçi olmak, cinsel yaşamı canlı tutmak, sosyal ilişkileri ihmal etmemek ve aile bütçesinin içinde olmak olarak belirtmiştir.

Evlilik, bireylerin hayatına birtakım değişiklikler getirmekte, farklı roller katmaktadır. İki farklı birey evlilikle birlikte yeni roller edinmekte, eş ve aile olmaktadır. Çiftler evlilik yoluyla bir evi paylaşmayı, karşılıklı istek ve ihtiyaçlara karşı duyarlı olmayı öğrenmektedir. Evliliğin ilk dönemlerinde eşler, kendilerini mutlu edecek ortak bir yaşam tarzı oluştururlar. Bununla birlikte ortak kararlar almayı, ev ve aile sorumluluklarını paylaşmayı, oluşan problem ve çatışmaları çözme yollarını öğrenirler. İlk yıllarda çiftlerin birbirlerinden beklentilerinin karşılanmaması hayal kırıklığına ve çatışmaya neden olabilmekte, bu aşamada problemler çözülemediğinde ise boşanma riski yüksek olmaktadır (Nazlı, 2003).

Kaye, Nick ve James (1977), evlilik kavramının insanların kafasında birçok beklentiyle var olduğunu söyler. Birey, evliliğin kişiye mutluluk getireceğini, evlendiği zaman eşinin kendisini mutlu edeceğini aynı zamanda kendisinin de eşini mutlu edeceğini düşünerek evlenir. Asıl olan ise evlenmeden önce mutlu olmaya meyilli kişilerin evliliklerinde de mutlu olacağı, mutsuz olmaya meyilli kişilerin ise evliliklerinde de mutsuz olacağıdır. Bundan dolayı evliliğin kendi başına mutlu etmeyi sağlayan bir faktör olmadığını belirtir. Hawkins ve Booth (2005) da evlilik doyumunu bireylerin evliliklerinde hissettikleri kişisel hoşnutluk ve mutluluk

duygusu olarak tanımlamıştır. Evlilikte yaşanan mutluluk eşlerin birlikte hissettiği mutluluktan çok kişinin öznel olarak duyduğu mutluluktur.

Evlilik doyumu, evliliğin yalnızca belirli bir dönemini kapsamayan, evlilik süreci içerisinde evlilik doyumu ile ilgili algıların yönünü de içeren bir durumdur. Daha çok olumsuz özelliklerin dikkat çektiği evlilikler doyumsuz evlilikler; evliliğin sıkıntısız olması durumu ise doyum sağlanan bir evlilik olarak nitelendirilebilir (Bradbury, Fincham ve Beach, 2000).

Spanier ve Lewis (1980) evlilik doyumunu etkileyen faktörleri üç başlıkta toplamıştır. Bunlar: evlilik öncesi faktörler, sosyal- ekonomik faktörler ve kişiler arası ilişki faktörleridir. Evlilik öncesi faktörler, eşlerin evlenmeden önce birbirlerine ırk, sosyo-ekonomik statü, dini inanç, zeka ve yaş açısından ne kadar benzedikleriyle ilgilidir. Eşler bu konularda ne kadar çok benzerlik gösteriyorlarsa evliliklerinden o kadar doyum almaktadırlar. Bununla birlikte eşlerin anne- babalarının ne kadar iyi bir evliliklerinin olduğu (rol model olmaları bakımından) ve çocuklarının ilişkilerini ne düzeyde onayladıkları da evlilikte doyumu artıran başka bir faktördür. Eğitim durumu, sosyal konumu, evlenme yaşları, evlenmeden önce birlikte geçirilen zaman miktarı gibi konularda da eşlerin benzerlik gösteriyor olması eşler arasındaki uyumu artırmaktadır. İkinci faktör olan sosyo- ekonomik faktörler, ekonomik olarak iyi olmayı, kadınların iş statüsünü ve ev halkının sayısını ifade eder. Çiftler arasındaki gerçek ilişkileri ifade eden kişiler arası ilişkiler, modelde üçüncü faktördür ve birbirini olumlu kabul, evlilikten alınan duygusal faydalar, iletişim, etkileşim ve rol uygunluğunu kapsar. Olumlu kabul, eşe karşı duyulan olumlu duygulardır. Duygusal faydalar ise duygu ve saygının ifadesi, duygusal bağımsızlık, sevgi, cinsel doyum, kişisel gelişimi cesaretlendirme, otonomi duygusu ve eşitliktir. Evlilikte iletişim, empati, birbirini doğru anlama ve kendini açma düzeyi ile bağlantılandırılmaktadır. Etkileşim, zamanı birlikte geçirme, aktivitelerin ve ilgilerin paylaşılmasını ifade eder. Rol uygunlu ise karşılıklı rol beklentileri konusundaki anlaşmayı, rol paylaşımını ve birbirini tamamlayabilmeyi içerir.

Özgüven (2001, s. 289) ise, evlilik doyumunu etkileyen değişkenleri 3 grupta toplamıştır: bireysel değişkenler, aileye ilişkin değişkenler ve sosyo- ekonomik değişkenler.

Bireysel değişkenler: Cinsiyet, yaş, evlilik sayısı, ilk evlenme yaşı, sağlık durumu, fiziki görünüş ve eşin fiziki görünüşünden mutlu olmaktır.

Aileye ilişkin değişkenler: Eşler arasındaki yaş farkı, çocuk sahibi olma veya olmama, çocuk sayısı, evlilik biçimi, eşiyle ev işlerini paylaşma, eşle duygu ve düşünceleri paylaşma, aileden sağlanan destek, ailede yapılan tartışma ve kavga sayısı, akrabalık derecesi, çocukların bakımı ve eğitimi, eşlerin cinsel yaşamdaki doyumlarıdır.

Sosyo- ekonomik değişkenler: Ailelerin sosyo- ekonomik düzeyi, Ailenin aylık gelir düzeyi, gelirin yeterliliği, eşlerin meslek durumu, eşlerin aile gelirine katkısı, işlerinden aldıkları doyum gibi özellikleri kapsar.

Spainer (1976), çiftlerin arasındaki uyumu ölçmek için beş ölçütten yararlanabileceğimizi belirtir:

1. Çiftler arasında sorun yaratan farklılıklar
2. Kişiler arası gerilimler ve kaygılar
3. Çiftler arasında yaşanan ilişkiden alınan doyum
4. Çiftler arasındaki bağlılık
5. Çiftler arasındaki görüş birliğidir.

Kocadere (1995), iyi ve kötü evliliklerin özelliklerini belirlemeyi amaç edindiği betimsel çalışmasında evlilikte on yedi alan belirlemiştir. Bunlar: Ailelerle ilişkiler, baskınlık, benzerlik, boş zamanı geçirme, boşanma düşüncesi, cinsellik, çocuk, duygu ifadesi, ev işleri, evlilik dışı ilişki, gelir, iletişim, iş alanı, kişilik özellikleri, sorun çözme, sözel ve fiziksel şiddet ve evlilikle ilgili diğer konulardır. Aile ile ilişkiler alanında elde edilen bulgular, kötü evliliklerde ailelerle geçimsizliğin eşler arasında sorun yarattığını, bu sorunun özellikle düşük gelirli ailelerde ve genç çiftlerde daha yoğun yaşandığını göstermektedir. Baskınlık alanında ise, kötü evliliklerde önemli kararların genellikle kadın tarafından ve tek taraflı alındığı fakat son sözün erkek tarafından söylendiği; iyi evliliklerde ise alınan kararlarda eşlerin eşit katılımı olduğu; bununla birlikte eğitim düzeyi arttıkça kararların çiftler tarafından daha çok ortak alındığı bulgularına rastlanmıştır. Benzerlik alanından elde edilen bulgulara göre, kötü evliliklerde eşler kişilik olarak birbirine benzememekte, iyi evliliklerde ise eşler birbirine benzemektedir. Aynı şekilde çiftlerin aileleri iyi evliliklerde benzer özelliklere sahipken; kötü evliliklerde birbirlerine benzemeyen ailelere sahip oldukları görülmektedir. Benzer kişilik özelliklerine ve benzer aile özelliklerine sahip eşlerin evliliklerinde daha mutlu oldukları görülmektedir. Boş zaman alanına ilişkin bulgularda, iyi evliliklerde eşlerin boş zamanlarını

birlikte geçirdikleri; kötü evliliklerde ise ayrı ayrı geçirdikleri görülmektedir. Eğitim düzeyi arttıkça boş zamanı birlikte geçirme davranışı da artmaktadır. Boşanma düşünceleri alanına ilişkin bulgularda, kötü evliliklerde evlilik süresince sıkça boşanmanın düşünüldüğü ve bunun eşlerin eğitim düzeyi ve ekonomik gelirlerinin artmasıyla paralellik gösterdiği görülmüştür. Cinsellik alanına ilişkin bulgular, kötü evliliklerde cinsellik alanında memnuniyetsizlik, anlaşmazlık, iletişimsizlik ve cinsel sorunların olduğu, iyi evliliklerde ise bu tür sorunlara sık rastlanmadığı yönündedir. Çocuk alanına ilişkin bulgulara bakıldığında, çocuklarla ilgili konularda kötü evliliklerde iyi evliliklere göre çok daha fazla sorun çıktığı, çocukların sorumluluğunu genellikle kadınların üstlendiği ve bundan dolayı anne- baba rolleri konusunda çatışmalar yaşandığı görülmektedir. Duygu alanına ilişkin bulgularda, kötü evliliklerdeki çiftlerin birbirlerine karşı duydukları sevgi, güven ve yakınlık duygularının çok düşük olduğu; kadınların eşlerine daha az güvendiği ortaya çıkmıştır. Ev işleri alanına ilişkin bulgulara bakıldığında, iyi ve kötü evliliklerde sorumluluğun büyük bir yüzdesinin kadının üzerinde olduğu, bununla birlikte iyi evliliklerde erkekler az da olsa sorumluluk alırken; kötü evliliklerde hiç sorumluluk almamaktadır. Evlilik dışı ilişki alanındaki bulgulara göre, kötü evliliklerde her dört kişiden birinin evlilik dışı ilişki sorununun olduğu görülmektedir. Gelir alanına ilişkin bulgularda, hem iyi hem kötü evliliklerde çiftlerin maddi sorunlarının olduğu, ancak kötü evliliklerde maddi problemlerin evlilik mutluluğunu negatif yönde etkilediği görülmüştür. İletişim alanına ilişkin bulgularda, kötü evliliklerde iletişimsizlik olduğu ve eşlerin duygularını paylaşmadığı görülmüştür. İş alanına ilişkin bulgulara bakıldığında, eşin iş hayatından dolayı evini ihmal etmesi eşler arasında sorun yaratmakta; bu sorunlar ve işsizlik kötü evliliklerde mutsuzluğa neden olmaktadır. Kişilik özelliklerine ilişkin bulgularda, kötü evliliklerde çiftlerden çoğu eşlerinin sadece kendilerini düşündüklerini ve anlayışlı olmadıklarını ifade ederken; her iki grupta olan kıskançlık olgusunun iyi evliliklerde soruna yol açmazken, kötü evliliklerde sorunlara yol açtığı görülmektedir. Sorunlar ve sorun çözme alanına ilişkin bulgulara bakıldığında, iyi evliliklerde sorunlar konuşarak çözülmeye çalışılırken; kötü evliliklerde eşlerin birbirini suçlaması ve kavga etmesiyle sonuçlanmaktadır. Sözel ve fiziksel şiddet alanındaki bulgular ise gösteriyor ki düşük eğitimli ve düşük gelirli aileler şiddete başvurmakta ve bu kötü evliliklerde çok daha sık yaşanmaktadır.

Bradbury, Fincham ve Beach (2000), çiftlerde en çok dikkat çeken ve evlilik doyumuyla direkt ilişkisi olan durum ve koşullar olarak tanımladıkları üç mikrobağlamdan (çocuklar,

eşlerin geçmişleri ve özellikleri, hayattaki stres mekanizmaları ve geçiş dönemleri) bahsetmişlerdir.

Çocuklar: Birçok çift için evliliğin nasıl tecrübe edildiğini çok dikkat çekici bir şekilde belirlemektedir. Çocuklar küçükken evliliğin kalitesini azaltırken ilerleyen yıllarda evlilikte istikrarı artırmaktadır.

Eşlerin geçmişleri ve özellikleri: Evlilik sürecini evlilik doyumu ve evlilik doyumundaki değişim ile ilişkilendiren bulgular, evlilik öncesi hakkındaki soruları da beraberinde getirmektedir. Evlilik ve aile işleyişinin yönü ve devamı bir önceki nesilden etkilenmekte, eşlerin evlenmeden önce içinde bulundukları aile ve aile yaşantısı yeni aileyi olumlu ya da olumsuz olarak etkilemektedir. Örneğin ebeveynlerdeki boşanmanın, bir sonraki neslin evlilik sürecinde iletişimin zayıf olması ile ilişkilendirildiği (Sanders ve digerleri, 1999) ve bir sonraki nesil ile ebeveynlerin boşanması arasındaki ilişkinin daha genç nesil tarafından düşmanlık ve kıskançlık gibi problemli davranışlar ile şekillendiğine dair bulgular vardır.

Hayattaki stres mekanizmaları ve geçiş dönemleri: Ekonomi ve iş ile alakalı stres yapıcıların ve çevresel faktörlerin evlilik üzerindeki etkisine dikkat çeker. Repetti (1989), stresin yoğun olduğu günlerde hanımların sosyal desteğinin, kocalarının sosyal alanlardan geri çekilmelerini arttırabileceğini ve evdeki gerginliklerini azaltabileceğini belirtmiştir.

Murray, Holmes ve Griffin (1996), bir ilişkinin doyum sağlayıcı olarak değerlendirilebilmesi için ilişki doyumunu belirleyen bazı temel özelliklere sahip olması gerektiğinden söz etmişlerdir. Bunlar: empati, kendini çama, iletişim yeteneği, idealizasyon, çatışma ve çatışma yönetimi, kabul edilmek ya da reddedilmektir.

Empati: Birey eşinin duygu ve yaşantılarına duyarlı olmalı ve onun ihtiyaçları ile ilgilenmelidir.

Kendini açma: Bireyin beklentilerini, duygu ve düşüncelerini eşiyle paylaşması onda bir güven ve yakınlık hissi oluşturacak ve bu ilişkiden doyum almayı sağlayacaktır.

İletişim yeteneği: Bireyin ilişki içinde kendini doğru bir yolla ifade edebilmesi ve eşine de bu olanağı sağlaması, eşler arasındaki iletişimin kuvvetli olması ilişkilerinden doyum almalarını sağlayacaktır.

İdealizasyon: İlişki doyumu ile eşin idealize edilmesi arasında doğru bir orantı vardır. Eş ya da ilişki idealize edildikçe ilişki doyumu artacak ve ilişki vazgeçilmez hale gelecektir.

Çatışma ve çatışma yönetimi: İlişki içinde yaşanan problemlere yapıcı bir tarzla yaklaşmak ve eşlerin birbirlerinin sıkıntılarına duyarlı olması doyum üzerinde pozitif yönde etkili olacaktır.

Kabul edilmek ya da Reddedilmek: Eşlerin ilişki içinde kendini değerli hissetmesi, ait olma duygusu ve hataları olsa da eşi tarafından reddedilmeyeceğini düşünmesi ilişkisine olan bağlılığını artıracak ve doyumu yükseltecektir.

İlişkilerde doyumsuzluk yaşandığında bireylerin hangi tepkileri verdiği de araştırmalara konu olan bir başka faktördür. Rusbult ve Zembrodt (1983) duygusal ilişkilerde doyumsuzluk olması durumunda bireylerin dört temel tepkiden birini tercih ettiklerini söylemişlerdir. Bunları; terk etme, dile getirme, sadakat ve ihmal olarak sınıflandırmışlardır.

Terk etme: Boşanmak, ayrı evlerde yaşamak, ayrılma konusunda tehdit etmek ya da arkadaş olarak kalmaya karar vermek gibi ilişkiyi bitirecek ya da ilişkiye zarar verecek davranışlarda bulunmak.

Dile getirme: Çözüm üretmeye çalışmak, kendini ya da partnerini değiştirmeye çalışmak, çözümler üretmek, sorunu tartışmak, yardım almak gibi çözüm yöntemleri aramak.

Sadakat: Eleştiri durumunda partnerini desteklemek, sıkıntıların düzelmesi için dua etmek gibi ilişkiye pasif bir şekilde devam etmek.

İhmal: Partnerine kötü davranmak, onu ihmal etmek, tartışmaktan kaçınmak gibi pasif bir şekilde durumun daha da kötüleşmesini sağlamak.

Verilen bu tepkilerden dile getirme ve sadakat, ilişkiyi sürdürme niyetiyle yapılan yapıcı ve aktif davranışlardır. Terk etme ve ihmal ise ilişkiyi yıkıcı yönde verilen pasif tepkilerdir. Yıkıcı davranışlar (terk etme ve ihmal) gösteren çiftlerin ilişkilerinde olumsuz stresin daha fazla olduğunu ve ilişkilerindeki işlevselliğin yetersiz olduğunu; yapıcı davranışlar (dile getirme ve sadakat) gösteren çiftlerde ise işlevselliğin yüksek olduğunu belirtmişlerdir.

Evlilikte doyum ve doyuma etki eden faktörlerin konu edildiği çalışmaların dayandığı çeşitli kuramlar vardır. Bu kuramlar; sosyal mübadele kuramı, bağlanma kuramı, kişiler arası iletişime dair sosyal biliş kuramı ve sevginin evrimi kuramı olarak ele alınacaktır.

2.1.1. Sosyal Mübadele Kuramları

Thibaut ve Kelley'nin (1959) geliştirmiş oldukları kuram çiftler arasındaki etkileşime odaklanmaktadır. Etkileşim sonucunda ortaya olumlu veya olumsuz bir takım duygular ortaya çıkmaktadır. Bu duygular kişi için ödül veya bedel olarak sınıflandırılır. Ödüller, kişinin ilişkiden elde ettiği doyum, aldığı zevk, sevinç ve mutluluktur. Bedeller ise, bireyin performansını olumsuz yönde etkileyen faktörlerdir. Kişiler her zaman fazla ödül alıp az bedel ödeyecekleri ilişkileri tercih ederler. Ödüller ve bedeller karşılaştırıldığında sonuçta ödüllerin fazla olması o ilişkinin devam etmesini kolaylaştırır (Karney ve Bradbury, 1995). Ödüllerin ve bedellerin içsel ve dışsal belirleyicileri vardır. Eşlik etme, yakın ilişki, dahil olma, kişisel büyüme, kendini anlama ve daha olumlu benlik saygısı, ilişki ile ilgili stres ve üzüntü, eşe yönelik artan bağımlılık, kavgalar, zaman ve emek yatırımı ve benlik hakkında kötü hissetme içsel belirleyicilere örnek gösterilebilir. Fiziksel sağlık ve kuvvet, başkaları için yeni bir deneyim kaynağı olma, etkileşim becerilerine sahip olma, duygusal istikrarlılık ve kontrol, uyum ve hoşgörü, iyi niyet, tutum ve değer benzerliği, cömert ve adil olmak, mizah duygusuna sahip olmak ya da yakın olmamak ve reddedilmek dışsal belirleyicilere örnek gösterilebilir (Curun, 2006). Bireyin evlilik ilişkisini devam ettirebilmesi için, kişinin evlilikten aldığı ödüllerin, ilişki için harcadığı zaman, çaba ve fedakârlıklardan daha fazla olması gerekir, aksi halde ilişki devam edemez (Gladding, 2005, s. 35).

Sosyal değişim kuramı çiftleri ilişki içinde 4 sınıfa ayırmıştır (Karney ve Bradbury, 1995). Bunlar: Evlilik doyumlu ve istikrarlı, doyumlu ve istikrarsız, doyumsuz fakat istikrarlı ve hem doyumsuz hem istikrarsızdır. Kuram 'ilişkideki doyum' ve 'ilişkiye bağlı olma' durumunun iki ayrı kavram olduğunu ifade eder. İlişkiden doyum sağlama durumunu karşılaştırma düzeyi ile; ilişkiye bağlı olma ve ilişkiyi devam ettirme (istikrar) durumunu ise seçenekler için karşılaştırma düzeyi ile açıklar (Thibaut ve Kelley, 1959).

Karşılaştırma düzeyi: Birey mevcut yaşadığı ilişkiyi daha önce yaşadığı ilişkilerle ve tecrübeleriyle kıyaslar. Bu kıyaslama sonucunda şu anki ilişkisinden elde ettiği doyum,

karşılaştırma düzeyinin üstündeyse kişinin ilişkisinden doyum aldığı; altındaysa doyumsuzluk yaşadığı söylenebilir.

Seçenekler için karşılaştırma düzeyi: Bireyin devam eden ilişkisini sürdürüp sürdürmeyeceği ile ilgilidir. Yani birey yaşadığı mevcut ilişkiyi kendisi için muhtemel diğer alternatiflerle karşılaştırdığında seçenekler için karşılaştırma düzeyinin altında kalırsa ilişkisine bağlı kalmayacaktır; üzerinde ise ilişkiye devam edecektir.

Hovardaoğlu (1996), sosyal mübadele kuramının ortaya koyduğu bu görüşü evli ve bekârlarla yaptığı çalışmasında, evlilikte doyum ve istikrarı etkileyen dört koşulu kuram ile paralel olarak tablolaştırmıştır (Tablo 2).

Tablo 2. Doyum ve İstikrarı Etkileyen Koşullar

İstikrarlı ilişki	
Doyum yüksek	Kazanç= Karşılaştırma düzeyi> Seçenekler için karşılaştırma düzeyi
Doyum düşük	Kazanç< Karşılaştırma düzeyi> Seçenekler için karşılaştırma düzeyi
İstikrarsız İlişki	
Doyum yüksek	Kazanç= Karşılaştırma düzeyi< Seçenekler için karşılaştırma düzeyi
Doyum düşük	Kazanç< Karşılaştırma düzeyi> Seçenekler için karşılaştırma düzeyi

Buna göre, kazanç, karşılaştırma düzeyi ve seçenekler için karşılaştırma düzeyinin üstünde olduğu koşulda, ilişkinin doyum verici ve istikrarlı olarak algılandığını; buna karşılık, kazanç bu ikisinin altında olduğunda, ilişki doyumsuz, istikrarsız, ve mutsuz olarak algılanmıştır. Kazancın karşılaştırma düzeyine uygun, ancak seçenekler için karşılaştırma düzeyinin altında olması durumunda, ilişki doyumlu ama istikrarsız; kazancın karşılaştırma düzeyinin altında fakat seçenekler için karşılaştırma düzeyinin üstünde olduğu durumlarda ise ilişki hem doyumsuz hem de istikrarsız olarak algılanmıştır. Ayrıca bekârlarla karşılaştırıldığında evlilerin, doyum, istikrar, bağlanım ve mutluluk puanları daha yüksektir. Hovardaoğlu (1996)'ya göre bu durum, evlilerin karşılaştırma düzeylerinin bekârların standartlarından daha aşağıda olmasıyla ilgili olabilir.

2.1.2. Bağlanma Kuramı

Eşlerin birbirleriyle olan etkileşimleri ve bağımlılık algılarını açıklayan yaklaşımlardan biri de bağlanma kuramıdır. Anneyle çocuk ilişkisinin çok önemli olduğunu ve anne ile çocuk arasında olabilecek önemli kopmaların çocuğun gelecekteki davranışlarına ve psikolojisine etki edeceğini söyleyen Bowlby'nin temel bağlanma stratejisine göre, yakınlık arama, bireyin tehlikelerden korunmak ve stresini azaltmak için doğuştan getirdiği bir duygudur. Bağlanma sisteminin amacı güvenlik duygusunun düzenlenmesidir. Bebekken bağlanma figürü genellikle anneyken bireyin gelişim sürecinde bu figürün yerini başkaları almaktadır. Yetişkinlikte eş, çift ilişkisinin kurulmasıyla bir partner olarak birincil bağlanma figürü konumuna gelir. Kurama göre bireyin bebekliğinde annesiyle kurduğu ilişkinin niteliği, sonraki yıllarda başka kişilerle kuracakları ilişkilerde referans olacaktır (Bowlby, 1980). Bebek için bağlanma nesnesi olan anne, güvenli bir üs sağlamaktadır. Yetişkin birey için de bağlanma nesnesinin yani eşinin karşılık vermesi kişinin kendini güvende hissetmesine neden olur. Birey, hayatının çoğunu kapsayan evlilik sürecinde de eşine karşı bir bağlanma ilişkisi geliştirebilir. Evlilik ilişkisi içinde geliştirilen bu bağlanma ilişkisi, bireylerin eşlerine karşı sergiledikleri tutum ve davranışları, ilişki sürecinde eşi ve kendisi hakkındaki duygu ve düşünceleri bağlanma stiline (güvenli, korkulu, kayıtsız, saplantılı) göre şekillenebilir (Çelik, 2009).

Hazan ve Shaver (1987) bağlanma stillerine göre bireyleri; güvenli bağlananlar, kaygılı / kararsız bağlananlar ve kaçınan bağlananlar olarak üç gruba ayırmıştır. Yetişkinlerin bağlanma biçimlerinin onların ilişkilerini etkilediğini ileri sürmüşlerdir. Buna göre güvenli bağlanma stiliyle bağlanan bireyler daha uzun süreli ilişkiler kurabilmekte, eşine daha kolay yakınlaşabilmekte ve daha rahat güvenmektedirler. Kaçınan bağlanma stiline sahip bireyler, eşiyle yakınlaşmaktan rahatsızlık duymakta ve ona güvenmekte sıkıntı yaşamaktadır. Kaygılı / kararsız bağlanan bireyler ise ilişkilerinde başarısız olmakta ve eşinin kendisine yakınlaşmakta isteksiz olduğunu, kendisini sevmediğini ve istemediğini düşünmektedir.

Tablo 3. Hazen ve Shaver'in üçlü bağlanma modeli

Güvenli bağlanan birey	Başkalarıyla kolaylıkla yakınlık kurabilir. Terk edileceğinden dolayı çok sık endişe duymaz ve başkalarının yakınlığından rahatsız olmaz.
Kaygılı / kararsız bağlanan birey	İnsanların kendisine istediğinden daha az yakın olduklarını düşünür. Eşinin sık sık kendisini gerçekten sevmediğini ve kendisiyle olmak istemediğini düşünüp endişelenir. İnsanlarla çok sık birlikte olmak ister ve bu bazen insanları korkutur.
Kaçınan bağlanan birey	İnsanlarla yakınlaşmaktan rahatsız olur. Onlara güvenmekte zorlanır ve kendini engeller. Birisi ona çok yakınlaştığı zaman sinirlenir. Eşi sık sık onun gösterdiği yakınlıktan daha yakın olmak istediğini belirtir.

Kaynak: Hazan ve Shaver (1987)

Bireyin küçük yaşta onu yetiştiren kişi ile olan deneyimleri ilerleyen zamanlarda yaşayacağı ilişkilerine dönük yaklaşımlarının temelini oluşturur. Anne babası ilgili, sevgi dolu ve duyarlı olan bireyler başkalarıyla kurdukları ilişkilerde o ilişkiyi sevgi ve destek kaynağı olarak görürler. Eğer bağlanma ve sevgi gereksinimi karşılanmadıysa şüpheci ve kimseye güvenmeyen insanlar olurlar. Diğer bir deyişle çocukların anne babalarına duyduğu bağlılık, yetişkin olduklarında başkalarıyla anlamlı ilişkiler kurma becerilerini etkiler. Güvenli yetişkinler diğer insanlara yaklaşmakta, güvenmekte ve romantik bir ilişkiye girmekte problem yaşamazlar. Kaçınmacı yetişkinler, kendilerini sevdiğini söyleyen herkese şüpheyle yaklaşırlar ve insanlardan korkarlar. Ayrılmanın kaçınılmaz olduğunu düşünür, incinme korkusuyla duygusal bir bağlanma yaşamak istemezler. Kaygılı kararsız yetişkinler ise eşlerinin sevgisinden asla emin olamadıkları için aşırı taleplerde bulunurlar, bu durum ilişki üstünde bir baskı oluşturabilir. Bu kişiler aşırı ilgi bekledikleri için eş adaylarını korkutup

kaçırabilirler (Burger, 2004, s. 223-225). Boşanma, çocuğun bağlanma sürecini sekteye uğratır. Boşanmış ailelerde büyüyen çocuklar daha çok güvensiz bağlanma tarzına sahiplerdir. Parçalanmış ailelerde büyüyen çocukların daha kaygılı oldukları, kendilerini daha değersiz hissettikleri ve sevilmeye layık görmedikleri gözlemlenmiştir (Eryorulmaz, 2013, s. 41).

Kuruoğlu (2007), Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalına çeşitli evlilik sorunları nedeniyle yardım almak için başvuran 25 çiftle yaptığı çalışmasında Bowlby'nin bağlanma kuramının evlilik ilişkisindeki etkileşimleri açıklamaya yönelik varsayımlarla uyumlu sonuçlar elde ettiğini ve yapılan değerlendirmede evlilikte sorun yaşayan çiftlerde kadınların bağlanma stillerinde kaçınma ve kaygı boyutunun öne çıktığı; erkeklerin ise kaçınma boyutundan yüksek puan aldıklarını belirtmiştir.

Işınsu (2003) ise âşık çiftlerin, nişanlı çiftlerin, beş yıla kadar evli olan ve beş yılın üzerinde evli olan çiftlerin, ikili ilişki biçimleri ile bağlanma stillerini ve ilişkilerinde gösterdikleri uyumu incelemiştir. Kadınların kaçınan ve korkulu bağlanma stili ile bağlandıkları, erkeklerin ise güvenli bağlanma stili ile bağlandıkları ve beş yıldan uzun süre evli olan çiftlerin ikili ilişkilerinde nişanlı çiftlerden daha güvenli stil ile bağlı oldukları sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca, ikili ilişkilerinde âşık çiftlerin diğer çiftlerden daha uyumlu oldukları görülmüştür. Kobak ve Hazan (1991) eşlerine daha az bağlanan/itimat eden ve kocalarının kendilerine psikolojik olarak daha uzak olduğunu söyleyen kadınların çözüm bulma müzakereleri sırasında daha fazla inkâr yoluna girdiklerini söylemiştir.

Büyükşahin (2006) bağlanma stillerini incelemiş ve ilişki doyum düzeyini en iyi yordayan değişkenin ilişkide güvende hissetme ve eşe duyulan güven olduğunu; saplantılı ve güvenli bağlanma stiline sahip olanların ilişki doyum düzeylerinin en yüksek olduğunu görmüştür. Ayrıca ilişki türü flört olanların, ilişki doyumu ve ilişki yatırımı düzeyi sözlü/ nişanlı ve evlilerinkinden daha düşük bulunmuştur. Tutarel- Kışlak ve Çavuşoğlu (2006), evli bireylerin bağlanma biçimlerine göre (güvenli, saplantılı, kayıtsız ve korkulu) evlilik uyumlarını, benlik saygılarını ve yüklemelerini birlikte ele aldığı çalışmalarında; güvenli ve saplantılı bağlanan çiftlerin evliliklerinde daha uyumlu olduklarını gözlemlemiştir.

Tufan Çetin (2010), evlilik doyumu ile cinsiyet, yaş, bağlanma stilleri ve bilişsel çarpıtmalar değişkenleri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında; cinsiyet, yaş, gerçekçi olmayan ilişki beklentisi, zihin okuma, kaçınmalı bağlanma ve kaygılı bağlanmanın evlilik doyumunun

anlamlı bir yordayıcısı olmadığı; sadece yakınlıktan kaçınmanın evlilik doyumunu negatif yönde etkilediğini görmüştür. Turanlı (2010) da evlilik uyumu ile benlik saygısı ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, korkulu ve saplantılı bağlanma düzeyi arttıkça evlilik uyumunun azaldığı sonucuna varmıştır.

2.1.3. Kişiler arası iletişime dair sosyal biliş kuramı

Miller ve Steinberg tarafından öne sürülen yaklaşım, evlilik doyumunu bireylerin başkaları hakkındaki düşünceleri ile açıklamaya çalışır ve insanların başka insanlar hakkında nasıl düşündüğüne ilişkin açıklamalar getirir. Buna göre eşini olduğu gibi kabul eden ve geleneksel rollere göre algılamayan çiftlerin evlilik doyumu daha yüksektir. Çünkü eşin kendisine özgü özellikleriyle kabul edilmesi, ona yönelik bağımlı ve kontrolcü davranışların olmadığını; aksine eşitlikçi bir yaklaşımın var olduğunu düşündürmektedir (Gökmen, 2001).

Fincham ve Bradbury (1987) başarılı ve başarısız evlilikleri karşılaştırdıklarında başarısız evliliklerde çiftlerin eşlerinin davranışlarını daha olumsuz yönde algıladıklarını belirtmişlerdir. Heavey, Layne ve Christensen (1993)' e göre erkekler evliliklerinde kadınların beklenti ve taleplerinden ziyade toplumdaki yüksek statülerinden dolayı değişmeye daha az istekli olmakta ve çatışmalar genellikle kadınların bu şikâyetlerinden dolayı olmaktadır.

2.1.4. Sevginin evrimi kuramı

Evlilik doyumunu açıklamaya çalışan kuramlardan bir diğeri de Wilson (1981)'un geliştirmiş olduğu "Sevginin Evrimi" kuramıdır. Bu kurama göre, evlilikten sağlanan doyum üç ihtiyacın karşılanmasına bağlıdır. Bunlardan ilki, eşe bağımlı davranışın korunma ihtiyacından kaynaklandığı, bunun da ilk çocukluk yıllarında anne figürü tarafından korunma ihtiyacının bir devamı olduğudur. Bu nedenle yetişkinlikte eş tercihinde ebeveyne benzeyen kişiler tercih edilir. İkinci temel içgüdü ise eşlerin birbirlerini çocuk olarak görmeleridir. Bu da korunma ihtiyacı kadar koruma ihtiyacının ortaya çıkmasına neden olur. Üçüncü içgüdü ise cinsel ihtiyaçtır. Kurama göre kadınlar biyolojik yapıları ve üreme işlevlerinden dolayı eş seçiminde erkeklere oranla daha titiz davranmaktadır (Hortaçsu, 1991).

Gerek bireysel, gerek aileye ilişkin, gerekse sosyo- ekonomik değişkenlerin evlilik doyumu ile ilişkisi birçok araştırma bulgularında karşımıza çıkmaktadır. Yapılan çalışmalar evlilikten alınan doyumun bir takım değişkenlerden değişkenden (cinsiyet, yaş, eğitim durumu, çocuk

sayısı, çalışma durumu, sosyo-ekonomik durum, evlenme yaşı, evlilik süresi) etkilendiğini ortaya koymaktadır. Bu değişkenlerin evlilik doyumuyla ilişkisi Türkiye'de birçok araştırmaya konu olduğu gibi, (Acar, 1998; Aktürk, 2006; Canel, 2007; Çelik, 2009; Çetin, 2010; Çınar, 2008; Demiray, 2006; Fışıloğlu, 1992; Gökmen, 2001; İmamoğlu ve Yasak, 1997; Özyürek, 1992; Tezer, 1992), yurtdışında yapılan çalışmalarda da kendine yer bulmuştur (Grover, Russell, Schumm ve Paff-Bergen, 1985; Rosen- Grandon, Myers ve Hattie, 2004).

Bradbury, Fincham ve Beach (2000), evlilik uyumunu etkileyen faktörleri inceledikleri çalışmalarında, 1990'lı yıllar boyunca yapılan çalışmaları gözden geçirmişlerdir. Bu çalışmalarda araştırmacılar, evlilik uyumu ve uyumsuzluğu üzerinde etkisi olan faktörleri: evlilik süresi, çocuk sayısı ve ailenin ekonomik durumu olarak belirtmişlerdir. Tezer (1994) ise evlilik doyumu ile ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında iki tür değişkenle karşılaşıldığını belirtmiştir. Bunlardan biri ilişkinin niteliğini belirlemeye yönelik olan iletişim, ilişkide yaşanan çatışmalar, çatışmaların sıklığı ve nedensel yüklemeler; diğeri ise cinsiyet, eğitim düzeyi, aile yaşam döngüsü gibi kişisel değişkenlerdir. Yıldırım (1992) da araştırmasında evli bireylerin uyum düzeylerini etkileyen etmenleri incelemiştir. Bireysel kategoride ele aldığı cinsiyet, yaş, ilk evlenme yaşı, sağlık durumu, fiziki görünüşten memnuniyet ve eşinin fiziki görünüşünden memnuniyet değişkenlerini; ailesel kategoride ele aldığı evlilik biçimi, ev işlerini paylaşma, akraba ve yakınlarının desteği, ailede yapılan sert tartışma ve kavga, eşlerin akrabalık derecesi, eşlerin çocuk eğitiminde anlaşmaları ve eşlerin cinsel yaşamda anlaşmalarını; sosyo- ekonomik kategoride ele aldığı ailenin eşlerce algılanan sosyo- ekonomik düzeyi, ailenin aylık gelir düzeyi, mesleki durum, eşlerin ailenin aylık gelirine katkı derecesi, öğrenim düzeyi ve yaptığı işten memnuniyet değişkenlerini evli bireylerin uyum düzeyleri üzerinde etkili bulmuştur. Buna karşın evlilik süresi, eşler arasındaki yaş farkı ve çocuk sayısının evli bireylerin uyum düzeylerini etkilemediği sonucuna ulaşmıştır.

Şendil ve Korkut (2008), evli çiftlerdeki çift uyumu ve evlilik çatışmasını bazı demografik özellikler açısından incelemiş; düşük eğitim ve düşük ekonomik seviyedeki bireylerin çift uyumlarının da düşük olduğunu ve anlaşarak evlenen kişilerin, çift uyumlarının görücü usulü ile evlenen kişilere göre daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca evlilik çatışması ve çocuk sayısındaki artışın çift uyumundaki düşüşü yordadığını belirtmiştir.

Acar'ın (1998) Ankara'daki sosyal hizmet kuruluşlarında çalışan üniversite mezunu evli personelin evlilik doyum düzeylerine ilişkin çalışmasında, bireysel özellikler (yaş, ekonomik durum, çocuk sayısı, fiziki görünümden memnun olma, şu andaki meslek, mezun olduğu okul, lisansüstü eğitim yapması, çalışma süresi) ile evlilik doyum puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Buna karşın, evlilik doyumu ile eşle duygu ve düşüncelerin paylaşımı, ev içi ve dışı sorumlulukların paylaşılması, eşle birlikte sosyal etkinliklere katılma arasında pozitif bir ilişki; eşiyle arasında sosyo- ekonomik düzey farkının olması, ailedeki kavga ve tartışmalar, evliliğe anne-baba ve yakın akrabalarının müdahalesinin olması, eşe sözlü ve fiziksel şiddet uygulama ile negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur.

Ergin (2008) evli ve boşanmış kişilerin evlilik uyumu ve cinsiyetçilik açısından karşılaştırılması adlı çalışmasında evli, boşanma sürecinde olan ve boşanmış kişiler ile çalışmış, araştırma sonucunda evlilik uyumu ile yaş, çocuk sayısı ve sosyo ekonomik durum arasında bir ilişki bulamamıştır. Evlilik uyumunu en iyi yordayan değişkenlerin bireyin çalışma durumu, evlenme biçimi, kadınsılık, eğitim durumu ve evlilik süresi olduğu bulgularına ulaşmıştır.

Demiray (2006) evli çiftler arasındaki evlilik uyumunun bazı demografik değişkenler ile ilişkisini incelemek amacıyla yaptığı araştırmada gelir düzeyi, cinsiyet, çocuk sahibi olma, çocukların yaşları, eşin ailesini ziyaret etme sıklığı, evlilik biçimi, çalışma durumu ve aile tipi değişkenlerinin evlilik uyumu ile anlamlı bir ilişkisi olmadığı; evlilik süresi, bireylerin yaşı ve çiftin kendi ailesini ziyaret etme sıklığının ise evlilik uyumu ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. En yüksek evlilik uyumuna sahip olan çiftlerin 20- 30 yaş grubunda oldukları; evliliğin ilk 10 yılında yüksek olan evlilik uyumunun 10 yıldan sonra düşüşe geçtiği fakat 16- 20 yıl arasında tekrar yükseldiği; kendi ailesiyle haftalık görüşenlerin günlük görüşenlere göre daha yüksek evlilik uyumuna sahip oldukları, ayda ve yılda görüşenlerin ise evlilik uyumunun düşük olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Çağ (2011), evlilik doyumu ve eş desteğini çeşitli demografik değişkenler açısından incelemiştir. Kadınların evlilik doyum düzeyinin erkeklerin doyum düzeyine oranla daha düşük olduğu bulunmuştur. Ayrıca, cinsel yaşamdan memnuniyet düzeyi, ev işi sorumlulukları paylaşma düzeyleri ve dindarlık düzeyleri arttıkça evlilik doyumunun da arttığı sonucuna

varılmıştır. Evli bireylerin algıladıkları eş desteği düzeyi ile evlilik doyumu düzeyleri arasında pozitif yönde, orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Şener (2002), ailede eşler arası uyuma etki eden faktörleri konu edindiği çalışmasında, bazı değişkenler (öğrenim düzeyi, evlenme yaşı, evlilik süresi, yaş farkı, çocuk sayısı, ailenin aylık geliri ve kadının çalışma durumu) açısından kadın ve erkeklerin evlilik uyumunu araştırmıştır. Araştırma sonucunda erkeklerin kadınlara göre evliliklerinde daha uyumlu olduğu; öğrenim düzeyi, ailenin gelir miktarı ve 35 yaşa kadar evlenme yaşı arttıkça evlilikte uyumun arttığı; çocuk sayısı, eşler arasındaki yaş farkı ile 21 ve daha uzun süredir evli olan gruba kadar evlilik yılı arttıkça evlilikte uyumun azaldığı görülmüştür. Ayrıca hem kadın hem erkekler, kadının çalıştığı ailelerde en yüksek, kadının emekli olduğu ailelerde ise en düşük evlilik uyum puanlarına sahiplerdir. İletişim, değer ve amaçlarda benzerlik, kararlara katılma, evde sorumluluk paylaşımı, anne, baba ve akrabalarla ilişkiler, boş zaman etkinlikleri ve geliri yeterli bulma konularında çiftlerin memnuniyeti arttıkça evlilik uyumlarının da arttığı görülmüştür. Grover, Russell, Schumm ve Paff-Bergen (1985), yaptıkları araştırmada eşlerin evlilik doyumları ile evlenmeden önce birlikte geçirdikleri zaman miktarı arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu görmüşlerdir.

Evlilik doyumu ile demografik değişkenlerin ele alındığı çalışmalara bakıldığında araştırmacıların sıkça ele aldığı kavramların başında cinsiyetin geldiği görülmüştür (Aktürk, 2006; Gökmen, 2011; Wilkie ve Ferree, 1998; Kastro, 1998). Araştırma bulguları incelendiğinde kadınlar ve erkekler arasında evlilik doyumu açısından farklılıklar olduğu dikkat çekmektedir. Bu farklılıklar araştırmacıların cinsiyet üzerine yoğunlaşmasına neden olmuştur. Goleman (2000, s. 256)' e göre, kadınlar erkeklere göre duygusal çeşitliliği daha yoğun yaşarlar ve sorunlu noktalara daha duyarlıdırlar. Kadınların eşlerinin yüzündeki mutsuz ifadeye karşı duyarlılığı erkeklerinkinden çok daha güçlüdür. Evlilikle ilgili yapılan bir araştırmada erkeklerin ilişkilerindeki çoğu şeyi (maddi durum, cinsellik, kadınlarla ilişkiler, birbirlerini ne kadar iyi dinledikleri, hatalarının önem derecesi vb.) eşlerinden daha az önemsedikleri ve mutsuz çiftlerde kadınların genelde şikâyetlerini kocalarından daha fazla dile getirdikleri sonucuna ulaşılmıştır (Goleman, 2000). Cinsiyete yönelik farklılıklar yaratılıştan gelir, bütün erkek ve kadınlarda aynıdır. Kişilikler arasındaki farklılıklar ise başta var olanın aile ve çevrenin etkisi ile geliştirilmesi ya da duraklatılmasıdır. Kadınlar beyinlerindeki

iletişim, gözlemleme ve duyguları işleme merkezini küçülten testosteron akımı yaşamadıkları için iletişim konusunda erkeklere göre çok daha iyilerdir (Maraşlı, 2013, s. 53). Her iki cinsin karşı tarafın kendisinden farklı olduğunu bilmesi ilişkinin sağlıklı yürümesi açısından önemlidir. Aksi halde birinin hissettiğini veya istediğini diğerinin hissetmesi ve istemesi her zaman mümkün olmayacağından eşler ümitsizliğe kapılacaktır. Bu gerçeği bilmeyen kadınların en çok yakındıkları konu eşlerinin kendilerini anlamadığıdır. Kadınlar ilişkide doyumu yakınlık ve paylaşmaktan alırken; erkekler başarı ve sonuç almada bulur (Çankırılı, 2013, s. 86).

Evlilik doyumu üzerine yapılan araştırmalarda evlilikten alınan doyumun kadınlar ve erkekler tarafından farklı algılandığı ortaya çıkmıştır. Fincham ve Bradbury (1987)'nin evlilik kalitesinin değerlendirilmesi adıyla yaptıkları bir araştırmada kadınların ilişkinin başında ilişkileri ile ilgili algılarının bir yıl sonraki ilişki doyumlarıyla ilişkili olduğu, erkeklerin ise algıları ile bir yıl sonraki ilişki doyumları arasında bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Bununla birlikte kadın ve erkeğin evliliklerinden doyum sağladıkları alanlar da farklı olabilmekte ve bu da evlilikten aldıkları doyumun farklı, hatta ters orantılı olması sonucunu doğurabilmektedir. Rhoades (1994), yaptığı araştırmada kadınlar için en çok evlilik doyumu sağlayıcılarını sırasıyla; eş ile iletişim, anne baba ve arkadaşlar tarafından evlilik konusunda onaylanma, duygusal sağlık ve son olarak da ebeveyn çocuk ilişkisi olarak; erkekler için ise bu sıranın; çocuklarıyla olan ilişkileri, evlilik konusunda ailesi ve arkadaşları tarafından onaylanma, eş ile iletişimi ve son olarak da duygusal sağlık olduğunu görmüştür.

İmamoğlu ve Yasak (1997), kadınların evlilik doyumuna etki eden faktörleri sosyo- ekonomik düzey ve geniş aile ile ilişkiler olarak belirtirken, erkeklerin evlilik doyumlarını etkileyen faktörler olarak eşlerinin evlilik doyumları ve geniş aile ile olan ilişkileri olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Kastro (1998) da evlilikte uyum ve depresyon ilişkisini incelemiş ve cinsiyete göre evlilik uyumunun değiştiği sonucuna ulaşmıştır. Kadınlar evliliklerinde yaşadıkları doyumu erkeklere göre daha olumsuz değerlendirmektedirler. Bu durumu, kadınların evliliklerinde daha depresif ve daha kaygılı oldukları ve kişiler arası ilişkilerde daha duyarlı oldukları sonucu ile ilişkilendirmişlerdir.

Aktürk (2006) ilk evliliği süren bireyler ile yeniden evlenmiş bireylerle yapmış olduğu araştırmasında, medeni durum (ilk evli, boşandıktan sonra yeniden evlenmiş, eşi vefat ettikten

sonra yeniden evlenmiş) ve cinsiyete göre evlilik doyumunu karşılaştırmıştır. Erkeklerin kadınlardan daha yüksek evlilik doyumuna sahip olduklarını, ilk evlilerde evliliğin süresi ve gelir düzeyinin; boşandıktan sonra yeniden evlenenlerde cinsiyet ve ortak çocuğun varlığının; eşi vefat ettikten sonra yeniden evlenenlerde ise yeni evliliğin süresinin, evlilik doyumunu anlamlı şekilde yordadığı sonucuna ulaşmıştır.

İmamoğlu (1993), kadınların ve erkeklerin evlilikle ilgili algıları arasındaki farklılıkları gözlemlediği çalışmasında, erkeklerin kadınlara kıyasla eşleriyle çıkarlarının daha çok uyuştuğunu ve daha çok bütünleştiklerini gözlemlemiştir. Ayrıca erkekler, eşlerinin kendilerine bağımlı ve muhtaç olduğunu düşündükleri için sahiplenme duygusunu yoğun olarak hissetmekte; kadınlar ise eşleriyle yeterince ve istedikleri gibi bir ilişkilerinin olmadığını düşünmekte ve anlaşılmadıklarını hissetmektedirler. Eşleriyle geçinmenin zor olduğunu düşünen kadın eşler, kendisini baskı altında hissettiğinde eşinin kendisine daha az anlayışlı davrandığını düşünmekte ve eşine daha az güvenmektedir. Bu da evliliklerinde mutsuzluğa ve boşanma düşüncesine neden olmaktadır.

Gökmen (2001), eşlerin birbirlerine yönelik kontrolcülük ve bağımlılık algılarının, evlilik doyumu üzerindeki etkisini incelediği çalışmasında evli, çocuk sahibi ve üniversite mezunu olan bireyler üzerinde çalışmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre, kadınların eşlerini erkeklere oranla daha bağımlı algıladıkları ve erkeklerin eşlerini kadınlara oranla daha kontrolcü algıladıkları saptanmıştır. Bunların dışında, erkekler kadınlara oranla evliliklerinden daha fazla doyum aldıklarını ifade etmişlerdir. Anar (2011) ise evli ve çalışan yetişkinlerin toplumsal cinsiyet rolleri ile evlilik doyumu ve iş doyumu ilişkisini incelediği çalışmasında, kadınların evlilik doyumunun erkeklere oranla anlamlı bir şekilde yüksek olduğunu ve androjen cinsiyet rolüne sahip bireylerin evlilik doyumlarının belirsiz cinsiyet rolüne sahip bireylerin evlilik doyumlarından yüksek olduğunu görmüştür.

Evlilik doyumu alanında üzerinde en çok çalışılan değişkenlerden bir tanesi de çocuktur. Çocuğun varlığı ya da yokluğunun evlilik doyumu ile ilişkisi, çocuk sayısı ve çocukların yaşlarının çiftler arasındaki ilişkiyi ne yönde etkilediği araştırmacıların sıkça ele aldıkları bir konu olmuştur. Yurtdışında araştırmacılar, çocukların evlilik doyumu üzerindeki etkilerini anlayabilmenin bir yolu olarak çiftlerin ebeveynliğe geçiş sürecini ve sonraki yılları nasıl aştığını incelemeye başlamışlar ve 1990'lı yıllarda bu konuyla alakalı birçok çalışma

yayınlanmıştır (Cowan & Cowan, 1992; Johnson & Huston 1998). Evlilik ilişkisi iki farklı bireyin birlikteliğiyle başlar ve zaman ilerledikçe aileye yeni üyeler katılır. Çiftler ebeveynliğe geçiş aşamasında yeni duruma alışmakta zorlanabilir ve bebekle birlikte gelen farklılıklar evlilik doyumunu etkileyebilir. Çiftler bir yandan yeni olan evlilik hayatlarının gerektirdiği sorumluluklara uyum sağlamaya çalışırken bir yandan da ebeveyn olmanın sorumluluklarını yerine getirmek durumunda kalmaktadır. Kültürel açıdan bakıldığında çocuk sahibi olmanın evliliğe pozitif yönde etkisi olacağı inancı yaygındır. Fakat yapılan bazı araştırmalarda bunun tam tersi sonuçlar da karşımıza çıkmaktadır (Çelik, 2009; Şendil ve Korkut, 2008; Twenge, Campel ve Foster, 2003).

Evrimci kişilik psikologları romantik ilişkileri, kadın ve erkeklerin üremek için bir araya gelme çabası olarak görürler. Bu nedenle eş seçimi bir tür anne babalık yatırımı olarak kabul edilir. Yani insanlar için üremek ve genlerini bir sonraki nesle aktarmak çok önemlidir. Bundan dolayı başarılı bir üreme ve çocuk yetiştirme sürecinin bir parçası olabilecek eşler seçerler. Bunu etkin bir şekilde düşünmeseler bile bu evrimsel bir süreçle aktarılır (Burger, 2004, s. 402).

Ebeveynliğe geçiş sürecinde yapılan araştırmaların bir kısmında çiftlerde, ebeveyn olduklarında karı koca arasındaki olumlu etkileşimin azaldığı, tartışmaların arttığı, depresyon belirtilerinin başladığı ve genel olarak evlilik doyumunun düştüğü gözlemlenmiştir (Cowan ve Cowan, 1988). Shapiro, Gottman ve Carrere (2000), ilk bebeğin doğumundan sonra evlilik doyumundaki düşüşe karşı tampon görevi gören belirleyici faktörleri ortaya koymuşlardır. Çalışmada yeni evli çiftlerin ebeveynliğe geçiş sureci izlendiğinde, anne olan kadınlarda çocuksuz olanlara nispeten evlilik doyumunda dikkate değer bir şekilde daha dik bir düşüş olduğu görülmüştür. Evliliğin ilk aylarında çiftler arasındaki istikrarı belirleyen dostluğun, ebeveynliğe geçiş sırasında azaldığını ve çiftlerin evlilik doyumunun düştüğünü tespit etmişlerdir. Annelerin evlilik doyumlarını artıran ve evliliklerinin istikrarlı olmasını sağlayan şeyin; kocanın karısına kaşı ilgisini ifade etmesi ve ona karşı farkındalığının olması; aynı zamanda kadının da kocasına yönelik farkındalığının devam etmesi olduğunu görmüşlerdir. Diğer taraftan, annelerin evlilik doyumunda yaşadıkları düşüşün nedeni olarak; kocanın karısına karşı negatif oluşu, kocanın evlilikte yaşadığı hayal kırıklığı ve kocanın veya kadının hayatlarını ‘darmaduman olarak’ tanımlaması olduğu görülmüştür. Bu bulguların özellikle

bazı durumlarda sadece kadınlarda gözlendiğini belirtmişlerdir. Araştırmanın dikkat çekici bir sonucu ise ilişkilerinde daha fazla doyum yaşayan çiftlerin, evliliklerinin ilk dört ile altıncı yılları arasında çocuk sahibi olmuş olmalarıdır.

Cox, Paley, Burchinal ve Payne (1999) doğumdan sonraki iki yılı izledikleri evliliklerde evlilik kalitesindeki düşüşlerin, eşler arasındaki olumsuz etkileşimdeki artışların ve depresyonun, çocuğun cinsiyeti ve hamileliğin planlanıp planlanmaması ile ilgili olduğunu görmüşlerdir. Eşlerin kişilik özelliklerinin zaman içinde değiştiği ve uzlaşımcı olmayan ebeveyn davranışlarının arttığı da çalışmanın bir başka sonucudur.

Aileye katılan bebek ailenin yeni bir üyesidir. Bu yeni üye aileyi ve evlilik ilişkisini her açıdan etkiler. Duygusal odaklanma, bireysel ihtiyaçlardan ve eşlerin birbirlerine odaklanmalarından ziyade, ailenin yeni üyesi üzerine toplanır. Boş zaman ilgileri, sorumluluklar, roller, maddi durum ve aile içi ilişkiler çocuğun varlığıyla birlikte değişime uğrar. Synder (1979)' e göre çocukların evlilik doyumuna etkisi genellikle çocukların davranışlarının ve sebep oldukları problemlerin yarattığı gerginliklerin evliliğe yansıması şeklinde görülmektedir. Çocuklara verilecek eğitim konusunda eşle fikir birliğine varamama, sorumluluğun eşit şekilde paylaşılmaması, eşlerden birinin çocukla yeterince ilgilenmemesi gibi konular eşler arasında problem yaratmaktadır. İmamoğlu (1993), kadının çalıştığı ailelerde eşler arasında çocuk yetiştirme konusunda görüş birliği olduğunu ve çocuklarına karşı daha sevecen olduklarını söylemiştir. Modern ailelerde eşlerin çocuklarına geleneksel ailelere kıyasla daha az sinirlendiğini ve onları daha çok kucakladıklarını gözlemlemiştir.

Pedro, Ribeiro ve Shelton (2012), Lizbon ve Portekizde yaptıkları araştırmada evli veya beraber yaşayan ve 9- 13 yaşlarında çocukları olan 519 çiftin evlilik doyumu ile ebeveynlik uygulamaları (duygusal destek, kontrol girişimleri ve reddedilme) arasında kuvvetli bir ilişki olduğu sonucuna varmışlardır. Buna göre annenin evlilik doyumu babanın ebeveynlik uygulamalarıyla doğru orantılı olarak artış göstermektedir.

Belsky (1990), çocuk bakımının kadının evdeki sorumluluklarını daha da artıracağından kadınların evlilik doyumlarını negatif yönde etkileyeceğini ifade etmektedir. Çocukların eşler için bir problem kaynağı olabileceğini ve eşlerin birbirlerine yakınlaşmasını engelleyerek uyumsuzluğa neden olacağını söyler. Bununla birlikte çocuğun evliliğe olumlu etkisinin de

olduğunu; eşlerin birbirlerine duydukları şefkat ve sevgi sonucunda dünyaya gelen çocuğun evlilik ilişkilerini olumlu anlamda pekiştireceğini belirtir.

Twenge, Campel ve Foster (2003) yaptıkları çalışmada çocuk sahibi olan ve olmayan çiftleri evlilik doyumu açısından karşılaştırmıştır. Araştırma sonucunda çocuk sahibi olan ebeveynlerin evlilik doyumlarının çocuğu olmayanlara oranla daha düşük olduğunu ve çocuk sayısı arttıkça evlilik doyumunun düştüğünü gözlemlemiştir. Ayrıca genç yaşta çocuk sahibi olmanın da evlilik doyumunu negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Gottman ve Notarius (2002), 20. yüzyılda evlilik araştırması ve 21. yüzyıl için araştırma değerlendirmesi adlı çalışmasında, çocukların küçük yaştayken evlilikte istikrarı artırırken diğer yandan da evlilikte kaliteyi düşürücü bir etki yaptığını söylemişlerdir. Bunda depresyon semptomları, çocuğun cinsiyeti ve hamileliğin planlanmış olup olmamasının etkili olduğunu öne sürmüşlerdir.

Cowan ve Cowan (1988) çocuğu olan ailelerle yaptıkları çalışmada çiftlerin çoğunluğunun anne baba olma sürecini aşırı stresli ve hoş olarak tanımladıklarını görmüştür. Aynı zamanda çiftlerin evliliklerinde kalitenin düştüğünü, evlilik sorunlarının arttığını ve depresyon riskinin görüldüğünü belirtmiştir. Çocuk sahibi olan çift geleneksel cinsiyet rollerine geri dönmekte, ev işleri ve çocuk bakımı eşleri zorlamakta ve bunun sonucunda erkekler geri çekilme eğilimi gösterirken evlilikte iletişim ve cinsellik azalmaktadır. Ancak bebekle olan eğlence ve zevkte artış olmaktadır (Gottman ve Notarius, 2002).

Evlilik doyumunu etkilediği düşünülen ve araştırmalara konu edilen diğer değişkenler ise evlilik süresi, evlenme yaşı ve eşler arasındaki yaş farkıdır. Çiftlerin iletişim biçimi, birbirini anlama ve rol paylaşımı evliliğin ilk yıllarında şekillenir. Bu önemli dönemin sağlıklı olarak atlatılması evliliğin temellerini sağlamlaştıracaktır. Evlilik öncesi çiftin birbirine duyduğu ilginin evlendikten sonra başka alanlara yönelmesi eşlerin evliliğe bakış açısını değiştirir ve bu da ilişkide krizlere ve çatışmalara neden olur. Evlilik başından sonuna kadar aynı çizgide ilerlemez; birbirinden farklı üç dönemden oluşur. İlk dönemde eşlerin ilişkisine romantik duygular hâkimdir. Daha sonra karşılıklı kişilik çatışmalarının yaşandığı dönem gelir. Eğer eşler akıllıca davranırlarsa bu dönemi aşar ve üçüncü dönem olan bağlılık dönemine geçerler (Tarhan, 2006, s. 51-53). Evliliğin ilk yılları evliliğin gidişatı açısından çok önemlidir. Evlilik; ekonomik, duygusal ve sosyal pek çok yönü kapsadığından, eşlerin bu konulardaki değer ve

düşünceleri, kalıplaşmış yargıları açısından ilk yıllar bir uyum dönemidir ve bazı çiftler için zor geçer. Eşler arasında yaşanan problemlerin çoğu sosyo- kültürel farklılıklardan kaynaklanır. Bununla birlikte kişisel farklılıklar ve ekonomik durum da çatışmalara neden olabilmektedir (Artır, 2006, s. 66).

Orbuch (1996), araştırmasında evliliğin ilk yıllarına oranla ilerleyen yıllarda evlilik doyumunun daha fazla olduğunu tespit etmiştir. Boşanma düşüncesi çiftlerde ilk yıllar fazla iken zaman geçtikçe düşüş göstermektedir. Yani ilk yıllardan itibaren artan ve sonra azalan bir grafik oluşturmaktadır. Çalışmadan elde edilen bir başka sonuç ise, evlilik süresi arttıkça evliliğin kalitesinin de arttığı yönündedir. Özgüven (2001, s. 95), de evliliğin ilk yıllarındaki mutsuzluğun çiftleri boşanma eğilimine götürdüğünü, özellikle evlilikte ilk üç yılın boşanma açısından büyük risk olduğunu söylemiştir. Cinsellik, para, konfor, entelektüel yönelimler ve boş zaman faaliyetleri hakkında evlenmeden önce gerçekçi olmayan fikirler üretilmesi, yeni durumda, bu konuların yaşam kurallarına uydurulamaması, evlilik sorunlarının erken ortaya çıkmasına neden olmakta ve çiftlerin daha iyi birisine rastlama beklentisi içinde olmaları karı-koca ilişkilerini olumsuz yönde etkilemektedir. Türkiye'de de durum yapılan araştırmalara paralel bir tablo çizmektedir.

Tablo 4. Evlilik Süresine Göre Boşanmalar

	Yıl			
	2011		2012	
Evlilik Süresi (yıl)	Sayı	%	Sayı	%
Toplam	120 117	100	123 325	100
1 yıldan az	4 274	3,5	4 080	3,3
1-5	44 043	36,7	44 797	36,3
6-10	24 756	20,6	26 144	21,2
11-15	17 772	14,8	18 225	14,8
16-20	12 461	10,4	12 750	10,3
21-25	7 888	6,6	8 159	6,6
26 +	8 600	7,1	8 863	7,2
Bilinmeyen	323	0,3	307	0,3

Kaynak: Evlenme ve Boşanma İstatistikleri (TUİK, 2012)

Türkiye İstatistik Kurumu (2012) verilerine göre; 2012 yılı içinde gerçekleşen boşanmaların %39,6'sı evliliğin ilk 5 yılı içinde, %21,2'si ise evlilik süresi 6-10 yıl arası olan çiftlerde

gerçekleşmiştir. Tallman (1994), bireylerin evliliklerinin ilk zamanlarında özellikle ilk aylarda ailelerinin ve arkadaşlarının evliliklerini model olarak gördüklerini belirtmiştir. Model olan bu evlilikler yeni evli çiftlere olumlu ya da olumsuz duygular katmaktadır. İyi modeller çiftin umut ve güven duygularını artırmakta ve kuralların önceliğini ve uygun olanları seçmeyi öğretmektedir. Bu da evliliğe uyumu kolaylaştırmaktadır.

İmamoğlu (1990), evlilikleri 1 ile 40 yıl arasında değişen evli bireyler üzerinde yaptığı araştırmada, evlilik süresi ile kadının eğitim düzeyi, evlilik tipi, tam günlük işte çalışması ve ortak gelire katkı düzeyi arasında anlamlı düzeyde ilişki olduğunu bulmuştur. Ayrıca kadının çalışmadığı ailelere kıyasla kadının çalıştığı ailelerde çiftlerin aile içi sorumlulukların paylaşımı konusunda daha olumlu bir tutuma sahip oldukları görülmüştür.

Carstensen, Gottman ve Levenson (1995) uzun sureli evliliklerdeki duygusal davranışları araştırırken, evlilik ile alakalı bir problemin tartışılması esnasında orta yaşlı ve ileri yaşlı eşler tarafından ifade edilen duygusal davranışları belirlemek amacıyla gözlemler yapmışlardır. Buna göre; daha yaşlı çiftlerde, münakaşanın çözüme ulaşması orta yaşlı çiftlerle kıyaslandığında duygusal olarak daha az negatif ve daha şefkatli bir şekilde olmaktadır. Mutlu ve mutsuz evliklerde ve karı - kocalar arasında duygusal tutum ve davranış açısından farklıklar vardır. Kadınlar kocalardan etkili bir şekilde daha fazla negatif olabiliyor iken, kocalar kadınlardan çok daha fazla savunmacı olabiliyor ve mutsuz evlilikler mutlu evliliklerden daha fazla olumsuz etkileşim içeriyor.

Larson (1988), yaptığı çalışmada boşanma eğiliminin en az olduğu grupta evlenme yaşının yirmili yaşlar olduğunu, daha küçük (13- 19) ve daha büyük (30'dan sonra) yaşlarda yapılan evliliklerde boşanma eğiliminin daha yüksek boyutlarda olduğunu görmüştür. Ovalı (2010) da evlenme yaşı düştükçe ve eşler arası yaş farkı arttıkça evlilikte çatışmaların arttığını belirtmiştir.

Türkiye'de ortalama ilk evlenme yaşı, 2012 yılında erkekler için 26,7, kadınlar için 23,5'tir. Erkek ile kadın arasındaki ortalama evlenme yaş farkı 3,2'dir (TÜİK, 2012). Literatürdeki küçük yaşta evlilikler ile evlilik doyumunun negatif yöndeki ilişkisi göz önüne alındığında ülkemizin evlilik yaşı açısından evlilik doyumu için büyük bir risk taşımadığını söyleyebiliriz. Kültürel açıdan erkeğin yaşının kadından birkaç yaş daha büyük olması normal kabul edilmekle birlikte, eşlerin aralarında birkaç yaş olmasının sıkıntılara yol açmayacağı

düşünülmektedir. Bununla birlikte eşler arasındaki yaş farkının 10- 15 yıl olması, evlilik ilişkisi açısından sıkıntı doğuracağı ve evliliğin bundan olumsuz etkileneceği görüşü hâkimdir. Buna karşın yaş farkının önemli olmadığını savunan görüşler de vardır (Özgüven, 2001, s. 56). Otuz yedi farklı ülkede yapılan araştırma bulgularına göre erkekler evlenmek amacıyla kendilerinden daha genç eşleri; kadınlar ise kendilerinden daha yaşlı erkekleri tercih etmektedirler (Burger, 2004, s. 405). Tümer (1998) evli çiftlerde çatışma odakları ve iletişim sorunlarını ele aldığı çalışmasında, bireylerin çatışma düzeylerinin, eşleriyle aralarındaki yaş farklarına göre anlamlı düzeyde değiştiğini görmüştür. Buna göre en yoğun çatışmayı aralarında 3-5 yaş farkı olan evli çiftler yaşamaktadır. Ayrıca eşlerin öğrenim düzeyleri yükseldikçe çatışma düzeyleri azalmakta ve çalışmayan kadın eş, çalışan kadınlara göre daha fazla varoluş ve yoğunluk çatışması yaşamaktadır.

Evlilik ilişkisinde sosyal, fiziksel, biyolojik ve duygusal boyutlarla birlikte önemli bir boyut da ekonomik boyuttur. Ekonomik açıdan temel ihtiyaçları karşılayacak yeterli gelirin olmaması, ev giderlerini kimin üstleneceği ve eşlerin ev ekonomisine katkıları gibi konular da eşler arasında sorunlara yol açabilmektedir. Twenge, Campel ve Foster (2003), evlilik doyumunu sosyo- ekonomik düzey açısından incelediği araştırmasında, yüksek sosyoekonomik düzeye sahip olan eşlerin evlilik doyumlarının, orta ve alt sosyo-ekonomik düzeye sahip olan eşlere göre daha düşük olduğunu görmüştür. Özgüven (2001, s. 104)' e göre eşlerin çalıştıkları işin durumu, prestiji, geliri ve işteki başarı ve başarısızlıkları evlilik ilişkisine yansıyabilir. İşteki problemler, çalışma saatlerinin uygun olmaması, eşlerin ailesine yeterince zaman ayıramaması, işin eşler üzerindeki baskısı, maddi gereksinimlerin sağlanamıyor olması eşlerde üzüntüye, cesaretsizliğe, umutsuzluğa ve güvensizliğe yol açar ve bu da evlilikten doyum almalarını engelleyebilir. Synder (1979), para idaresi konusundaki problemlerin ilişkiye yansımasından bahsetmiştir. Maddi açıdan kendini güvende hissetmeme, eşin paranın idaresi konusundaki becerisine güvenmeme veya maddi konular yüzünden çıkan tartışmalar, evlilikte doyumsuzluk yaratan faktörler olarak karşımıza çıkabilmektedir. Conger, Rueter ve Elder (1999) ekonomik stresin evlilik işleyişi ile ilgisini incelediği çalışmasında, ağırlıkta taşra ailelerin olduğu deneklerde evliliğin ilk zamanlarında; ekonomik baskının bireysel stresi öngördüğü ve evlilik çatışmalarının gözlemlendiği, ekonomik baskının duygusal stres üzerindeki etkisinin, sosyal desteğin zayıf olduğu evliliklerde daha fazla olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Çiftlerin eğitim durumunun evlilik doyumları üzerinde bir etkisi olup olmadığı da araştırmalara konu olmuştur. Evlenmek isteyen çiftlerin eğitim düzeyleri arasında ciddi bir fark olması ilgileri, ihtiyaçları, arkadaş çevreleri ve çevreye uyum gibi alanlarda farklılık göstermeleri anlamına gelmektedir. Bununla birlikte kişiler arası iletişim şekli ve ilişkiler konusunda da farklı olmaları eşlerin aynı dili kullanmalarını güçleştirmekte, bu da ilişkide problemlere neden olmaktadır. Bir sosyo- ekonomik ve kültürel değişken olarak öğrencilere evlenecekleri kişinin eğitim durumunun nasıl olması gerektiği ile ilgili soruya kız öğrencilerin % 91'i, erkeklerin ise % 70'i seçeceği eşin eğitim düzeyinin en az kendilerininki kadar olması gerektiğini ifade etmişlerdir (Özgüven, 2000; 55).

Aile yapısının ve evlilik içinde rollerin belirlenmesinde kadının eğitim düzeyi oldukça etkili bir rol oynamaktadır. Eğitim seviyesi yükselen kadının eşini uzun süre tanıyarak ve anlaşarak seçme olasılığı oldukça yüksektir. Çalışan kadın aile gelirine katkı sağlamakta, bundan dolayı aile içi kararlarda daha aktif rol alabilmektedir (İmamoğlu, 1993). Bu katılım, kadının kendisini aile içinde daha değerli hissetmesini sağlayacağından evlilik doyumunu artırıcı bir faktör olduğu söylenebilir. Buna karşılık Kurdek (1987) araştırmasında, eşlerin eğitim düzeylerinin artması sonucu kendilerini daha bağımsız hissettiklerini ve bireylerin bağımsız hissettikçe yaşanan sorunlarla baş etme yerine boşanmayı tercih ettiklerini belirtmiştir.

Şendil ve Korkut (2008)' in yaptıkları araştırmada ilkokul eğitimine sahip olan bireyler, ortaokul eğitimine sahip olan bireylere göre daha fazla evlilik çatışması, daha düşük seviyede çift tatmini ve duygulanım ifadesi bildirmişlerdir. Yine ilkokul eğitimine sahip olan bireyler, lise, lisans ve üstü eğitime sahip olan bireylere göre daha düşük çift uyumu, çift tatmini, çift birlikteliği ve duygulanım ifadesi ayrıca lisans ve üstü eğitim durumunda olanlara göre daha fazla evlilik çatışması bildirmişlerdir. Bu sonuçlar, düşük eğitim seviyesindeki bireylerin, çiftler arasındaki ilişkinin kalitesini belirleyen iletişim, sevgi gösterme biçimleri, eşler arasındaki fikir alışverişi ve birlikte zaman geçirme konularında daha fazla uyuşmazlık yaşadıklarını ortaya koymaktadır

Hoşgör Tüfekçi (2013) evli çiftlerin öfke tarzları ile evlilik uyumunu incelediği araştırmasında, eğitim seviyesi yükseldikçe evlilik uyum puanlarının da yükseldiğini; üniversite ya da lisansüstü mezunu bireylerin evlilik uyum puanlarının, ilköğretim mezunu olan bireylere oranla daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Fışıloğlu (1992) da ABD'de

lisansüstü öğrenim gören katılımcılarla evlilik uyumunu araştırmış ve çift uyum ölçeğini kullandığı çalışmasında, eşin eğitim düzeyi ile evlilik uyumu arasındaki ilişkinin anlamlı olduğunu görülmüştür. Eğitim düzeyi arttıkça evlilik uyumu yüksek bulunmuştur.

Evlilik ile ilgili yapılan çalışmalara baktığımızda demografik değişkenlerle birlikte bireylerin kişiliklerinden kaynaklanan bir takım etkenlerin de evlilik ilişkisini etkilemekte olduğunu ve bunun da evlilik doyumunu olumlu ya da olumsuz etkilediğini görüyoruz. Kabakçı, Tuğrul ve Öztan (1993), evlilik ilişkilerinin değerlendirilmesi için her iki eşin kişilik özelliklerinin, eşlerin birbirlerine karşı tutumlarının ve eşler arasındaki etkileşimin incelenmesi gerektiğini söylemiştir. Yapılan birçok araştırma evlilik doyumunun kişilik özelliklerinden olumlu ya da olumsuz etkilendiğini ortaya koymaktadır (Tuncay, 2006; Fidanoğlu, 2006; Güven, 2005). Larson ve Holman (1994), evlilikte kalite ve istikrara etki eden etmenleri incelemiş ve kişilik özelliklerinin evlilik doyumu için güçlü bir yordayıcı olduğunu ortaya koymuştur. Wall ve Callister (1995) ise yaptığı derleme çalışmasında kişilik özelliklerinin ilişkilerde güçlü bir çatışma kaynağı olduğundan söz etmiştir.

Hünler ve Gençöz (2003)'ün boyun eğici davranışlar ve evlilik doyumu ilişkisini inceledikleri çalışmalarında çiftlerin, boyun eğici davranışlarındaki artışlar algılanan problem çözme becerilerinin düşmesine, bu da evlilik doyumlarının azalmasına neden olduğu sonucuna varmışlardır.

Güven (2005), ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar ve algılanan problem çözme becerilerinin evlilik doyumunu yordama gücünü araştırmış ve evlilikte problem çözme becerilerinin evlilik doyumunu birinci sırada, gerçekçi olmayan ilişki beklentilerine ilişkin bilişsel çarpıtmaların ise ikinci sırada yordadığını belirtmiştir. İncelenen değişkenlerden yaş ve cinsiyetin ise evlilik doyumunu yordamada bir etkisinin olmadığını saptamıştır.

Fidanoğlu (2006) evlilik uyumu, mizah tarzı ve kaygı düzeyi arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında Fışıloğlu (2000) tarafından Türkçeye uyarlanan çift uyum ölçeğini kullanmıştır. Buna göre, olumlu mizah özelliklerinin yüksek olduğu çiftlerde evlilik uyum düzeyinin de yüksek olduğu görülmüştür. Kadının evlilik uyumunu etkileyen değişkenlerin; evlilik süresince ayrı kalınan sürenin olması ve mizah tarzı; erkeklerin evlilik uyumunu etkileyen değişkenlerin ise; yaş grupları ve kaygı durumları olduğu görülmüştür. Araştırmadaki çiftlerin

mizahi özelliklerinin yüksek olmasının evlilik uyumunu olumlu etkilediği, olmamasının ise olumsuz etkilemediği belirtilmiştir.

Polat (2006) evlilik uyumu aldatma eğilimi ve çatışma eğiliminin birbirleriyle ve bazı değişkenlerle arasındaki ilişkileri incelemiştir. Bulgulara göre; evlilik uyumu yüksek olan kadın ve erkeklerin çatışma eğilimi düşük çıkmış; kadınların gelir düzeyi yükseldikçe evlilik uyumunun arttığı ve çatışmaların azaldığı görülmüştür. Evlilik uyumu yüksek olan kadın ve erkeklerin aldatma eğilimi düşük; aldatma eğilimi yüksek olan kadın ve erkeklerin çatışma eğilimi yüksektir. Aldatma eğilimini en iyi yordayan değişkenler ise sırasıyla evlilik uyumu, cinsiyet, sosyo- ekonomik düzey ve ilişkinin başlangıcı ile evlilik kararı arasındaki süredir.

Üncü (2007), duygusal zeka ve evlilik doyumu arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında evlilik doyumu ile duygusal zeka arasında anlamlı bir ilişki olduğuna dikkat çekmiştir. Duygusal zeka düzeyi yükseldikçe, evlilikten sağlanan doyumun arttığı sonucuna ulaşmıştır.

Şener ve Terzioğlu (2002) arkadaşlık ilişkilerinin evlilik uyumu üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Buna göre eşlerin hem kendi hem de eşinin arkadaşlarıyla olan ilişkilerini yeterli bulma ve bu ilişkilerden duydukları memnuniyet düzeyi arttıkça evlilik uyum puan ortalamalarının arttığını; kendi ve eşinin arkadaşlarıyla olan ilişkileri konusunda anlaşmazlık yaşama düzeyi arttıkça ise eşlerin evlilik uyum puan ortalamalarının azaldığını görmüştür.

Kişilik özellikleriyle evlilik uyumu arasındaki ilişkiyi inceleyen bir başka araştırma da Tuncay (2006) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada evlilik uyumu ile mükemmeliyetçiliğin kişilerarası bağlamda ilişkisi incelenmiştir. Araştırmanın sonuçları incelendiğinde, kadınların başkalarınca belirlenen mükemmeliyetçilik boyutundaki yüksek puanları, depresyon ve sürekli kaygısındaki yüksek puanları ile; çocuğunun olması, evlilik uyumundaki düşük puanlar ile ilişkili olduğu görülmektedir. Ayrıca, eğer kadın, eşinin ona karşı eleştirel olduğu algısına sahipse, evlilik uyumu puanlarının düşmekte olduğu bulunmuştur. Bunların yanı sıra, erkeklerin başkalarınca belirlenen mükemmeliyetçilik ve depresyon puanları yükseldikçe, evlilik uyumu puanları düşmekte olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Evlilik doyumunu etkileyen çok sayıda kişilik özelliği içinde önemli bir kişilik özelliği olan denetim odağı (iç denetimli ya da dış denetimli olma) kavramı da bu alanla ilgilenen araştırmacılar için çalışma konusu edilmiştir. Birey, gelişim süreci içinde, çocukluktan

başlayarak hangi davranışın hangi sonuçları doğuracağı ve hangi sonuçların kendi davranışlarından ya da kendi dışındaki güçlerden etkilendiğine ilişkin beklentiler geliştirir. Rotter, bu beklentilerin iki eğilimden birine bağlı olarak oluştuğunu ve genellendiğini ileri sürer. Bireyin yaşadığı olumlu olaylar ödül, olumsuzluklar ise ceza olarak nitelendirilirse, bu eğilimlerden ilki ödül ve cezaların kişinin dışındaki başka güçlerden kaynaklandığıdır. Bu inanca sahip bireyler, ödüllere ulaşıp cezalardan kaçınma konusunda kişisel çabaların etkili olamayacağını düşünürler ki bu dış denetimliliği gösterir. Diğeri ise, ödül ve cezaların büyük ölçüde kişinin kendinden kaynaklandığı, bunların ortaya çıkışında daha çok kendi davranışlarının etkili olduğu doğrultusundaki genel beklentidir ki, bu da iç denetimliliği ifade eder. Rotter (1966) bu beklentileri içsel ya da dışsal denetim kaynağına inanç olarak adlandırarak, yaşamdaki olumlu ya da olumsuz olayları (ödül ve cezaları) belirleyen güçlerin yoğunlaştığı yere denetim odağı demiştir (Yeşilyaprak ve Kuzucu, 2006).

Mlott ve Lira (1977), evlilik doyumu ve kontrol odağı arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında 22 çiftten oluşan 2 grubu ele almışlardır. İlk grup bir klinikten evlilik terapisi için yardım alan ve istikrarsız bir evlilik yaşayan çiftlerden oluşmaktadır. Diğer grup ise klinikte bulunmayan ve istikrarlı evlilik olarak nitelendirilmiş gruptur. Araştırma bulgularına göre genel olarak istikrarsız evliliklerde bireylerin, istikrarlı evliliklerdeki bireylerden daha dış denetimli oldukları, fakat kendilerini dış denetimli olarak algılamadıkları; aynı zamanda istikrarsız evliliklerdeki bayanların eşlerinden daha fazla dış denetimli oldukları saptanmıştır. Araştırmanın bir başka bulgusu ise kadınların dıştan denetim odağına sahip olduğu, erkeklerin ise içten denetim odağına sahip olduğu evlilik ilişkisinde evlilik doyumunun daha yüksek olduğudur.

Çelik (2009), evli öğretmenlerin bağlanma stili, denetim odağı ve bazı nitelikleri açısından evlilik uyum düzeylerini incelediği çalışmasında, evli öğretmenlerin evlilik doyumları ile denetim odakları arasında bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca evlilik doyumları ile cinsiyetleri ve eşlerinin çalışma durumları arasında bir ilişki olmadığını ancak evlenme biçimi, evlilik süresi, çocuk sayısı ile evlilik doyumu arasında önemli düzeyde bir farklılık olduğunu belirtmiştir. Buna göre anlaşarak evlenen bireyler görücü usulü evlenen bireylere göre evliliklerinden daha fazla doyum almaktadırlar. Evliliğin ilk yıllarında evlilik doyum düzeyi en yüksekken yıllar ilerledikçe düşüşe geçmektedir. Çocuğu olmayan bireylerin çocuğu olan

bireylere göre daha yüksek evlilik doyumuna sahip olması da çalışmanın bir başka bulgusudur.

Scanzoni ve Arnett (1987), evlilikte kontrol odağı, cinsiyet rolleri, dindarlık düzeyi ile evlilik doyumunu incelediği çalışmasında evli bireylerle dıştan denetimli bireylerin evlilik bağlarının zayıf olduğunu ve evlilik ilişkisinde yaşanan problemleri çözmede daha çok olumsuz problem çözme yöntemlerini kullandıkları sonucuna ulaşmışlardır. Miller ve arkadaşları (1986) da denetim odağını karşılıklı çiftler açısından ele almıştır. İçten denetimli çiftlerin evlilikte doyum için dışsal kontrol odağı olan partnerlerden daha aktif çaba sarf ettiklerini ve sorun çözme davranışı sergilediklerini görmüşlerdir. Bu araştırma aynı zamanda içsel kontrol odağı olanların, iletişim kurmada ve istedikleri amaçlara ulaşmada daha etkin olduklarını da göstermiştir. Bugaighis, Schumm, Bollman ve Jurich (1983), evlilik doyumu ve kontrol odağının ilişkisini incelediği çalışmasında denetim odağının evlilik doyumu ile ilişkili olduğu sonucuna varmıştır. Buna göre, kadının iç denetimi ne kadar fazlaysa evlilik doyumunun o kadar fazla olduğu ve iç denetimin yüksek olduğu evliliklerde evlilik doyumunun yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ganji ve Navabinezhad (2012) 62 evli çiftten oluşan grup üzerinde yaptığı çalışmada, iç kontrol odağı gelişmiş olan bireyler evliliklerinde doyum yaşarlarken; dış kontrol odağı olan bireylerin evliklerinde doyumsuzluk yaşadıkları ve mutsuz oldukları sonucuna ulaşmıştır.

Doherty (1980), bireysel kişilik özellikleri, genelleştirilmiş denetim odağı beklentileri ile evlilik doyumu/ doyumsuzluğu arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, dıştan denetimli kadın ile daha içten denetimli kocanın birlikteliğini kadınlar için evlilikteki doyumsuzlukla ilişkilendirilebileceği sonucuna ulaşmıştır. Bununla birlikte üç bulgu daha ortaya koymuştur. Bunlardan birincisi, eş olan bireylerdeki evhamlı karakter huyları düşük evlilik doyumları ile ilişkilidir. İkincisi, bayanların evlilik doyumları erkeklerden farklı olarak kocalarının karakterleri ile yüksek oranda doğru orantılıdır. Üçüncüsü ise, doyum oranı yüksek çiftler, bunalımlı olan çiftlerden farklı olarak ölçülen karakter huylarının bir çoğunda benzerlik taşımaktadırlar.

Demokan (2009) , sosyal destek, kontrol algısı, kontrol odağı ve iş/ev yükünün, iş-aile çatışması ve aile-iş çatışması ile başetme üzerine olan etkilerini incelediği çalışmasında çeşitli meslek gruplarından hem eşi, hem kendisi kariyer sahibi 300 katılımcı üzerinde bir anket

çalışması uygulamıştır. Araştırma sonucuna göre, sosyal desteğe sahip kişiler için, kontrol algısı arttıkça problem-odaklı başetme stratejilerinin tercih edildiğini, dışsal kontrol odağına sahip kişilerin ise duygu-odaklı başetme stratejilerini tercih ettiklerini, bunun da aile-iş çatışmasını azalttığını, fakat benzer bir ilişkinin iş-aile çatışması üzerinde gözlemlenmediğini belirtmiştir.

Chu ve Bergsma (1978), evli olan çiftler ile yeni başlamış arkadaşlıklardaki kontrol odağı ilişkilerini Rotter'in I-E Cetveli ölçüsü kullanılarak karşılaştırmak amacıyla yaptıkları çalışmada aynı zamanda çiftler arası kontrol odağı benzerlikleri ile ilişki tatminleri arasındaki ilişkiyi de araştırmalarına konu edinmişlerdir. Çalışma grubu New Mexico üniversitesinde en az biri öğrenci olan, 22'si arkadaşlık aşamasında, 53'ü evli ve 21 çift de daha önce pilot çalışmaya katılmış olan çiftlerden oluşmaktadır. Araştırma sonucunda kontrol odağı benzerliği ve ilişki tatmini arasındaki pozitif ilişkinin evlilik süresi fazlalaştıkça arttığı gözlemlenmiştir. Gabelman (2012), kontrol odağı ve kendini ayrıştırmanın (duygu ve düşüncelerinin farkına varıp gelişen olaylara duyguları ile değil mantıklarıyla cevap veren, bireysellikleri yüksek) ilişki tanımı üzerindeki etkileri görmek için üniversite bünyesi kliniğinde terapi gören 176 çiftin tedavisi sırasında yaptığı çalışmada iç kontrol odağı gelişmiş olan ve kendini ayrıştırabilen bireylerin ilişki tatmininin daha yüksek olduğunu görmüştür.

Başat (2004), cinsel doyumun, evlilik doyumu, kontrol odağı ve kendilik değeri üzerinden yordanması adlı çalışmasında, cinsiyet ve eğitim düzeyi değişkenlerinin temel etkileriyle, bu değişkenlerin ortak etkisinin gerek cinsel doyum gerekse evlilik doyumu üzerinde anlamlı fark yarattığını göstermiştir. Öte yandan, bu değişkenlerden sadece eğitim düzeyi kontrol odağı üzerinde anlamlı fark yaratmıştır. Ayrıca, kendilik değeri üzerinde cinsiyet ve eğitim düzeyi değişkenlerinin temel etkileri anlamlı bulunmuştur. Araştırmanın sonuçları ayrıca, evlilik doyumu, kontrol odağı, kendilik değeri, evlilik süresi, cinsel ilişki sıklığı ve orgazm sıklığı değişkenlerinin cinsel doyumu anlamlı bir biçimde yordadığını ortaya koymuştur.

2.2. Denetim Odağı

Bireyin davranışlarının ve davranışlarının sonuçlarının birey tarafından hangi nedenlere atfedildiğine ilişkin bir kavram olan denetim odağı kavramı sosyal psikolojide bir kişilik özelliği olarak önemli bir araştırma konusu olmaktadır. Bu kavram J.B. Rotter tarafından 1954 yılında kişiliğin oluşumuna açıklık getirmek amacıyla tanımlanmıştır. Rotter öğrenmenin, sadece pekiştireç yolu ile olmayacağını; aynı zamanda kişinin yaptıkları sonucunda elde ettiği ödül ya da cezanın kaynağını kendisi ile veya kendi dışındaki güç ve olaylar ile ilişkili olduğu konusundaki inançlarına dayalı olduğunu belirtmiştir (Rotter, 1954). Kişi, yaşantıları sonucunda olumlu (ödül) ya da olumsuz (ceza) dönütler almaktadır. Bu dönütlerin kaynağını iki yöne bağlar. Bunlardan birincisi, ödül ve cezaların kişinin dışındaki başka güçlerce yönetildiği ve denetlendiği yönündeki inançlardır. İkincisi ise ödül ve cezaların kişinin kendisinden kaynaklandığı, bunların ortaya çıkışında daha çok kendi davranışlarının etken olacağı doğrultusunda oluşan beklentilerdir. Bu eğilimlere denetim odağı adı verilmektedir (Dönmez, 1983). Rotter'in denetim odağı sınıflandırması iki uçlu bir yapıdan oluşur. Bir uçta içsel denetim diğer uçta ise dışsal denetim vardır. Davranışların sonuçlarının neden ya da kimden etkilendiği ile ilgili inançlar denetim odağının yönünü belirler. Davranışların sonuçlarına dair kontrolün kendi elinde olduğu inancı içsel denetim odağı; kontrolün kendi dışında başka güçlerce belirlendiği ise dışsal denetim odağı olarak belirtilmiştir. İçsel denetim odağına sahip kişiler davranışlarının sonuçlarının kendi yetenek ve çabalarından kaynaklandığına; şans, kader ya da başka güçlerden etkilenmediğine inanırlar. Dışsal denetim odaklılar ise kontrolün ellerinde olmadığına ve sonuçların başka güçlerce yönetildiğine inanırlar (Martin, Thomas, Charles, Epitropaki ve McNamara, 2005).

İnsan davranışının yapısında dört ana değişken vardır (Rotter, 1972). Bu değişkenler; beklentiler, psikolojik durum, davranış ve pekiştirme değeri olarak adlandırılır.

Beklentiler: Kişinin davranışı sonucu beklediği pekiştiricinin gelme olasılığıdır. Bu beklenti bireyin, daha önceki yaşantılarından ve tecrübelerinden etkilenerek oluşabildiği gibi ihtiyaçlarından ya da diğer bireylerle ilgili gözlemlerinden de oluşabilir. Belirli bir davranış ne kadar sık pekiştirilirse o davranışın gelecekte pekiştirileceğine dair beklenti o kadar güçlü olur. Diğer yandan davranışlar pekiştirilmediğinde ödüllendirilme beklentisi düşecektir.

Psikolojik durum: Görünüşte aynı olan bir durum farklı kişilerce farklı algılanabilir. Bir kişi için ödül olan durum diğeri için ceza anlamına geliyor olabilir ya da olayın oluş zamanına göre bazen ceza bazen ödül olarak yorumlanabilir. Bu da davranışın tekrarı için önemli bir olgudur.

Davranış potansiyeli: Hangi durumda hangi davranışın ortaya çıkacağıyla ilgili olasılıktır. Kişiden kişiye değişiklik gösterebilir. Bir davranışı gerçekleştirmeden önce bu davranışın belirli bir pekiştireçle sonuçlanma olasılığını ve pekiştirmenin bizim için taşıdığı değeri ifade eder.

Pekiştirme değeri: Pekiştireçler davranış çıktılarıdır. Bu çıktılar olumlu (ödül) ya da olumsuz (ceza) olabilir. Pekiştireç değeri, bu çıktıların istenmesi, bir pekiştireci diğerine tercih etme derecesidir. Meydana gelmemesi istenen pekiştirecin değeri düşüktür. Kişi yüksek değere sahip pekiştireci elde etmek için davranışı sık sık tekrarlar. Pekiştirme değeri beklentiden bağımsızdır. Bir şeyin pekiştirme değerinin yüksek ya da düşük olması bu pekiştirmeyi elde etmek için sahip olduğumuz beklentiyi etkilemez.

Rotter (1966) karşılaştığımız yeni durumlarda genellenmiş beklentilere başvurduğumuzu belirtir. Bunlar yaptıklarımızın genel olarak ne sıklıkta pekiştirmeye ve cezalandırmaya yol açacağına dair inançlarımızdır. Bu kavram üzerinde yapılan araştırmalar insanların kontrol odağı adı verilen bir süreklilik içinde belirli noktalara düştüklerini gösterir. Bu sürekliliğin bir ucunda aşırı derecede içsel yönlendirme yaşayan insanlar vardır, bunlar genel olarak yaşadıklarının kendilerinden kaynaklandığına inanırlar. Diğer uçta ise aşırı derecede dışsal yönlendirmeye sahip insanlar vardır, bunlar da genellikle yaşadıklarını şans gibi kendi kontrolünde olmayan şeylere bağlarlar. İnsanlar bu iki uç arasında bir yere düşerler (Burger, 2004, s. 527-529). Yeni bir durumda, başımıza gelecekler hakkında beklenti sahibi olabileceğimiz herhangi bir bilgimiz yoktur. Rotter'a göre bu gibi durumlarda olayları etkileme yeteneğimize dönük inançlarımıza başvururuz (Burger, 2006, s. 592). Rotter, Chance ve Phares (1972) beklenti kavramını açıklarken yapılan davranış sonucunda beklenen pekiştirecin meydana gelme ihtimali olarak tanımlamışlardır. Bu beklenti bireyin daha önceki yaşantılarından edindiği tecrübelerden, o anki ihtiyacından ya da başka kişilerin yaşantılarında gözlemlediği sonuçlardan oluşabilir. Bu bahsedilen bileşenlere baktığımızda pekiştireç değeri ve beklenti, davranış potansiyelini ortaya çıkarmaktadır. Birey, ortaya koyduğu bir davranış

sonucunda ödül ya da cezaya yönelik bir beklenti oluşturmaktadır ve bu beklenti en yüksek değere sahip olan pekiştireç ile sonuçlanacak davranışı tekrar etme olasılığını (davranış potansiyelini) artıracaktır. Davranışların bir çıktısı olan pekiştireçlerin kim/kimler tarafından kontrol edildiğinin yanıtını kendi içinde arayan birey, verdiği cevaplara göre denetim odağı çizgisinde yerini alır. Bu da davranışları gerçekleştirme potansiyelini etkilemektedir

Sosyal öğrenme kuramından kaynaklanan denetim odağı kavramı, beklentileri içsel ya da dışsal kontrol kaynağındaki inançlar olarak nitelendirmiş, yaşadığımız olayların olumlu ya da olumsuz sonuçlarını belirleyen güçlerin yoğunlaştığı yere denetim odağı demiştir (Yeşilyaprak, 1988).

2.2.1. Sosyal öğrenme kuramı

Rotter'in sosyal öğrenme kuramına göre bireylerin yaşadıkları ve diğerlerinin yaşantılarına bakarak edindikleri öğrenmeler, bundan sonra yapacağı davranış potansiyelini belirler. Bu davranışlardan hangilerini ne şekilde ve nerede kullanacağı daha önceki yaşantıları sonucunda elde ettiği ödül ve cezalarla ilişkilidir (Yeşilyaprak, 1988).

Sosyal öğrenme kuramı, beklenti-değer kuramı olarak da adlandırılmaktadır. Bunun nedeni bireyin bir davranışı yapma potansiyelinin sonuçta elde edeceği bir değere bağlı olmasındandır. Davranışın oluşumu için yalnızca amaçlar ve uyaranlar yeterli olmaz; bunlarla birlikte elde edilecek değerin beklenti düzeyinde olması gerekir. Beklentinin değerden çok yüksek olduğu durumlarda davranış gerçekleşmez. Kurama göre davranışın ardından gelen ödül bundan sonra benzer koşullarda davranışın gerçekleşme potansiyelini artırır. Beklentinin ortaya çıkma olasılığı bireyden bireye değişmektedir. Çünkü yaşanan olay her birey için farklı algılanıp farklı yorumlanabilmektedir. Beklentiyi etkileyen en önemli unsur davranışın ardından gelen pekiştirecin (ödül) kişinin kendisinden mi yoksa kendi dışındaki etmenlerden mi kaynaklandığı yönündeki algılarıdır. Bu ikisi arasında kurulan nedensellik ilişkisi sosyal öğrenme kuramının temelini oluşturmaktadır (Rotter, Chance ve Phares 1972).

Sosyal öğrenme kuramının temelinde davranışsal ve bilişsel yaklaşımlar vardır. Davranışçı yaklaşıma göre kişilik, belli uyarıcılar karşısında ortaya çıkan ve pekiştirilen davranışlardan oluşur. Davranışçı yaklaşıma göre gözlem ve deney önemlidir. Bu yüzden davranışların gözlenebilir olması gerekir. Bilişsel yaklaşım ise insan davranışlarının yalnızca uyarıcı- tepki

ilişkisi içinde açıklanamayacağını; öğrenmede üzerinde durulması gereken şeyin, öğrenenin uyarıcıları nasıl algıladığı, onları nasıl işlediği, nasıl yorumladığı ve genelleyip genellemediğidir (Yeşilyaprak, 1990).

Kurama göre beklentiler, davranışın oluşumunda önemli bir etkiye sahiptir. Beklentilerin oluşması ise öncelikle ihtiyaçlara bağlıdır. Rotter beklentilerimizi oluşturan ihtiyaçların listesini yapmıştır (Genç, 2000).

Tablo 5. Rotter'in ihtiyaç listesi

Kabul edilme ve statü	Üstün olma, yetkili kabul edilme; okulda, spor karşılaşmalarında, sosyal pozisyonda, oyunda, meslek alanında diğerlerinden daha iyi olma ihtiyacı; bir sosyal değeri olan bir durumda yüksek bir pozisyona sahip olma ihtiyacı.
Başatlık	Diğer insanların hareketlerini kontrol etme ve güçlü bir pozisyonda olma ihtiyacı.
Bağımsızlık	Kendi kararlarını verme, kendine güvenme ve bir amaca ulaşabilmek için gerekli yetenekleri başkasının yardımı olmadan geliştirebilme ihtiyacı.
Koruma ve bağımlılık	Diğer insanların hayal kırıklıklarını önleme, güvenliği sağlama ve amaçlarına ulaşmada yardımcı olma ihtiyacı.
Sevgi- etkileme	Diğer insanlar tarafından kabullenilme ve sevilme; onların ilgilerine, bağlılıklarına, saygılarına sahip olma ihtiyacı.
Fiziksel rahatlık	Acıdan kaçınma, refah ve güvenlik için fiziksel tatmin ihtiyacı.

Kaynak: Genç (2000)

Sosyal öğrenme kuramı, ebeveynlerin evliliklerinin niteliğinin ve boşanmalarının, çocukların evliliklerini nasıl etkileyebileceğini açıklar. Yani, sosyal öğrenme kuramına göre, birey kendi evliliğindeki davranışlarının çoğunu, ebeveynlerinin evliliklerini ve onların bu evliliklerdeki etkileşimlerini gözlemleyerek öğrenir. Başka bir deyişle, bireyler kendi evliliklerinde ebeveynlerini model alabilirler. Bu kuramda ayrıca, insanların doğuştan birtakım davranış repertuarlarıyla donatılmış olmadığı, insan davranışının kökeninde öncelikle taklit olduğu

belirtilmektedir. Çocuklar, gözlem ve modelleme yoluyla şemalarını ve davranış repertuarlarını kazanırlar (Bandura, 1977).

Davranışçı yaklaşıma dayanan öğrenme kuramı, aşk ve evliliği tepkisel ve edimsel koşullanma ilkeleri ile açıklamaya çalışmaktadır. Bireylerin birbirlerine yönelik davranışları, pekiştirmenin temeli olarak kabul edilmektedir. Özellikle evlilikte eşlerin birbirlerine yönelik davranış ve algılamalarında geçmiş yaşamlarındaki bu öğrenmeler etkili olabilmektedir (Binici, 2000). Cairns ve Gewirtz (1972)'e göre yakın ilişkilerde yarar sağlamaya yönelik bir tutum söz konusudur ve bu durum yetişkin yıllarındaki yakın ilişkiler için de geçerliğini korur. Evlilikte eşlerin birbirlerine yönelik davranış ve algılamalarında geçmiş yaşamdaki bu öğrenmeler etkili olabilmektedir (Gökmen, 2001).

2.2.2. Yükleme Kuramı

Yükleme kuramına ilk kez Heider'in (1944, 1958) sağduyu psikolojisi adıyla yaptığı çalışmalarda rastlanmaktadır. Buna göre insanlar çevresindeki her şeyi kontrol etmek ve başına gelebilecek şeyleri önceden yordamak isterler. Bunun en iyi yolu davranışların nedenlerini anlayabilmektir. Yani insanın çevresini kontrol edebilmesi için diğer insanların nasıl davranacağını önceden yordayabilmesi gerekir. Kurama göre bu yordama ihtiyacı insanlarda sağduyuyu ortaya çıkarmıştır. İnsan, çevresinde olup bitenleri iki temel nedenden birine yükler. Bunlar içsel nedenler ve dışsal nedenlerdir. İçsel nedenler: kişilik özellikleri, güdüler, tutumlar, yetenek ve çaba gibi bireyin kendisinden gelen ve onun kontrolünde olan özelliklerdir. Dışsal nedenler ise: çevre, gelenek, şans, kader gibi bireyin kontrolü dışında olan faktörlerdir (Curun, 2006).

Yüklemeler, nedensel yüklemeler ve sorumluluk yüklemeleri olarak iki farklı şekilde ortaya çıkmaktadır. Nedensel yüklemeler, kişinin bir olayla ilgili açıklamalarını içeren yüklemelerdir. Burada odak nokta bir olaya kimin ya da neyin sebep olduğudur. Yani evlilik ilişkisinde var olan olayın eşe ya da çevreye yüklenmesidir. Nedensel yüklemeler üç boyuttan oluşur. Bunlar: odak noktası, istikrar ve genellik boyutlarıdır. Odak noktası, nedenin eşe, duruma ya da çevresel koşullara yüklenmesini ifade eder. İstikrar, nedenin kalıcı ya da geçici olmasını; genellik ise, nedenin evliliğin diğer alanlarında da etkili olması, genellenmesi veya tek bir olayla sınırlı kalmasıdır. Sorumluluk yüklemeleri ise niyet, güdü ve suçlama boyutlarından oluşur. Niyet, davranışın kasıtlı olması veya olmaması; güdü, davranışın bencilce yapılması;

suçlama ise davranışın eş tarafından suçlanmaya ve ayıplanmaya layık olması durumudur (Bradbury ve Fincham, 1990).

Yükleme kuramı, davranışın hangi nedensel faktörlerle ortaya çıktığını inceler. Bu kurama göre insanlar çevrelerini kontrol etmek için güdülenmişlerdir. Bundan dolayı davranışların sonuçlarını neden- sonuç ilişkisi içinde anlamaya çalışırlar. Bu ilişkiyi belli kurallar ve ilkeler doğrultusunda kurarlar ve bir davranışın sonucunu iki nedensel etkiden birine yüklerler. Bunlar, kişisel ya da çevresel etkenlerdir (Köksal, 1991). Çevrede olup bitenin nedenlerini anlama ve kontrol etme yönünde güdülenen bireyin belli bir olayda yaptığı nedensel yükleme onun duygu ve davranışlarında önemli sonuçlar yaratır. Olayın birey için ne anlama geldiği ve vereceği tepki olaya yüklenen anlamla ilişkilidir (Özgüven, 2001, s. 287-288).

Weiner ve arkadaşları (1971) bireylerlerin, başarı ve başarısızlıklarının nedenlerini yetenek, çaba, işin güçlüğü ve şans olmak üzere dört temel kaynaktan birine yüklediğini belirtmiş ve bu dört kaynağı denetim odağı, istikrar ve kontrol edilebilirlik boyutları ile tanımlamışlardır:

1. Yetenek: İstikrarlı, iç kontrol edilebilir
2. Çaba: İstikrarsız, iç kontrol edilebilir
3. İşin güçlüğü: İstikrarlı, dış kontrol edilemez
4. Şans: İstikrarsız, dış kontrol edilemez.

İnsanların performanslarıyla ilgili yaptıkları yüklemelerin üç boyutu vardır. Bunlardan ilki kararlılık boyutudur. Elde ettiğimiz başarıyı zeka gibi kararlı bir nedene ya da şans gibi kararlı olmayan bir nedene bağlayabiliriz. Diğer bir boyutu odak boyutudur. Yüklemelerimiz gösterdiğimiz çaba gibi içsel ya da bir işin zorluğu gibi dışsal olabilir. Sonuncusu ise kontrol boyutudur. Yani başarı ve başarısızlığımızı kontrol edip edemeyeceğimiz algısıdır. Bu üç boyuttaki yüklemeler incelenerek insanların başarı ve başarısızlığa nasıl tepki vereceği kestirilebilir (Burger, 2004, s. 295).

Özgüven (2001, s. 288) kişinin yaşadığı çatışmanın nedenini dışsal olarak eşine ya da içsel olarak kendisine yüklediğini ifade etmiştir. Bu yükleme, eşinin ve kendisinin isteklerini algılama yönünü ve çatışmayı ele alış biçimini etkiler. Çatışma kaynağını sürekli olarak eşi olarak gören kişi sonuçta eşinin değil kendi isteklerini göz önünde bulunduracak ve ona göre davranacaktır. Fincham, Harold ve Gano (2000) evlilik doyumunu etkileyen faktörleri

araştırmış ve yüklemelerin evlilik doyumu üzerindeki en güçlü yordayıcı olduğunu görmüşlerdir.

Yüklemeler, birbirleriyle uyumlu ve uyumsuz çiftlerin davranışlarındaki farklılıkların temelinde bulunur (Bradbury ve Fincham, 1990). Bundan dolayı evlilik ilişkilerini konu edinen araştırmalarda yüklemeler sıkça karşılaşılan bir faktördür. Tutarel-Kışlak (1997) cinsiyet, evlilik uyumu, nedensellik ve sorumluluk yüklemeleri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmasında, evlilikte yaşanan uyumsuzluk ile olumsuz yüklemeleri kullanma arasında önemli bir bağlantı olduğunu ifade etmiştir. Evliliklerinde uyumsuzluk yaşayan bireylerin eşleriyle yaşadıkları problemlerde eşlerinin olumsuz davranışlarına olumsuz yüklemeler yaptıklarını ve bunun sonucunda evlilik doyumlarının daha da azaldığını belirtmişlerdir. Ayrıca, nedensellik yüklemesinden çok, sorumluluk yüklemelerinin evlilik uyumunun daha iyi yordayıcısı olduğu görülmüştür. Kullanılan yüklemeler arasında, güdü yükleme boyutu ise evlilikteki uyumsuzluğu en iyi şekilde yordamakta ve kadınlar eşlerinin uyumsuz davranışlarını erkeklere göre daha fazla bencil güdülere yüklemektedirler.

Işınsu (2009), yatırım kuramı bağlamında evli çiftlerde uyum, nedensel ve sorumluluk yüklemeler ile yalnızlık arasındaki bağlantıları araştırdığı çalışmasında, kadınlarda yükleme toplamı ve duygusal yalnızlık, ilişkiden alınan doyumu negatif yönde etkilerken; erkeklerde sorumluluk niyet (kasıt) yüklemesi ilişki doyumunu olumsuz olarak etkilemektedir.

Özer ve Güngör (2012), yükleme tarzları, bağlanma stilleri ve kişilik özelliklerine göre evlilik uyumunu inceledikleri çalışmalarında, evlilik uyumu düşük kadınların daha az nedensel yüklemeler yaptığını, buna karşılık evlilik uyumu yüksek olan erkeklerin daha fazla nedensel yükleme yaptıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca evlilik uyumu düşük erkeklerde sorumluluk, yükleme ve deneyime açıklık kişilik özeliğinin daha yüksek; evlilik uyumu yüksek kadınlarda ise, bu özelliklerin daha düşük olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Kışlak (1995), cinsiyet, evlilik uyumu, depresyon ile nedensel yüklemeler arası ilişkiler üzerine yaptığı araştırmasında, evlilikte yaşanan uyumun ve uyumsuzluğun yüklemelerle ilişkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çiftlerin evlilikte uyum puanları artarken, yükleme puanlarının azaldığını yani evlilik uyumu ile yüklemelerin ters bir ilişki içinde olduğunu vurgulamıştır. Eşiyle uyumsuz olanların uyumlu olanlara göre olumsuz eş davranışlarına daha

fazla yükleme yaptıklarını ve kadınların erkeklere oranla olumsuz eş davranışlarına karşı daha fazla yükleme yaptıklarını belirtmiştir.

İnsanların bir kısmı yaşadıkları olayların üzerinde kendi denetimleri olduğuna inanırken, diğer bir kısmı bunun tam tersine inanırlar. Rotter'e göre (1954), olayların kendi denetimleri altında olduğuna inananlar ve inanmayanlar olmak üzere iki tip insan vardır. Bunlar başarı ya da başarısızlıklarını denetleyen gücün kaynağını kendi içinde ya da kendi dışında algılamaktadırlar. Bu gücün kaynaklandığı yere denetim odağı adı verilmektedir. Buna göre, başarı ve başarısızlıklarını kendinden kaynaklanan nedenlere -yetenek, çaba gibi- yükleyenlere iç denetimliler; kendi dışındaki nedenlere –şans, kader, işin güçlüğü gibi- yükleyenlere dış denetimliler denilmektedir. İçsel ve dışsal denetim odağı, bireylerin davranışlarıyla davranışlarının sonuçları arasındaki bağlantıyı algılama düzeylerine ilişkindir. Başarı ve başarısızlıkları üzerinde az da olsa denetimlerinin olduğuna inananlar içsel denetimlilerdir. Bunun yanı sıra başarı ve başarısızlıklarının kendi dışlarında bulunan etmenlerden (şans, kader, tesadüf, beklenmedik olaylar gibi…) kaynaklandığına inanan bireyler ise dışsal denetimlilerdir (Kurt, 1988).

Rotter (1966) denetim odağı kavramını, bir kişilik özelliği olarak tanımlamıştır fakat bunun bir tipoloji olmadığını da belirtmiştir. İnsanların mutlak içsel ya da dışsal inançlı olmayıp, göreceli olarak daha çok içsel ya da daha çok dışsal denetimli olduklarını vurgular. Özyürek (1992), bireylerin denetim odaklarında psikolojik danışma yardımıyla dıştan içe doğru olumlu bir değişmenin olabileceğini tespit etmiştir. Yeşilyaprak (1988), anne- baba tutumlarının bireyin denetim odağının iki ucundan birine yönelmede etkili olduğunu ve denetim odağının ebeveyn tutumlarıyla şekil değiştirebileceğini belirtmiştir.

2.2.3. İç ve Dış Denetim Odağı

İçten veya dıştan denetim odağı kavramı insanların dünyaya ve çevrelerindeki olaylara bakış açılarını gösteren önemli bir kişilik boyutudur. Birey sosyal gelişim süreci içinde çocukluktan başlayarak hangi davranışların hangi sonuçları doğuracağı ve hangi sonuçların kendi davranışından kaynaklandığı konusunda beklentiler geliştirir. Bu beklenti iki eğilimden birine doğru genellenir. İnsanlarda, olumlu ya da olumsuz başlarına gelen her şeyin kendilerince ya da kendi dışlarındaki güçlerce belirlendiği yolundaki iki genel eğilimden birinin ağırlık kazandığı görülmektedir (Dönmez, 1983). İçten denetimliler kendilerini kontrol sahibi olarak

gördüklerinde, dıştan denetimliler ise başkalarının kendi sorumluluğunu üstlendiklerinde daha iyi performans göstermektedirler. İç denetimliler sonuçları kontrol edebildiklerini düşündükleri için daha fazla çalışır ve daha başarılı olurlar. Diğer yandan insanların kontrolün kendisinde olduğunu düşünmesi gerçekten kontrol edebileceği anlamına gelmez. Aşırı uçtaki içseller bazen çabalarını boşuna harcayarak gerçeklikten uzak, hiç olmayacak hayallerin peşinden koşabilirler. Belki de dış denetimliler sınırlarını bildikleri için yalnızca mantıklı ve olabilecek sonuçlar için uğraşırlar. Kontrol odağı yelpazesinin herhangi bir noktasında hem mutlu hem mutsuz insanlar olabilir (Burger, 2004, s. 595-599). Bundan dolayı içten denetimliler her zaman daha mutludur ya da dıştan denetimliler her zaman mutsuzdur gibi bir genelleme yapmanın doğru olmayacağı söylenebilir.

İç ve dış kontrol odağı inancı arasındaki temel farklılıklardan biri çevresel faktörlere uyma ve buna göre tutum değiştirme ile ilgilidir. İçten denetimli bireyler davranışlarını biçimlendirmeye yönelik girişimlere ve etkenlere dıştan denetimlilere göre daha dirençlidirler. İki farklı kontrol odağı arasındaki bir diğer farklılık da başarı ya da başarısızlık durumlarında yapılan nedensel yüklemelerdir. İç kontrol odağına sahip bireyler elde ettikleri başarının kaynağı olarak kendilerini görürlerken; başarısızlıklarında da yine kendilerini sorumlu tutarlar. Başarısızlık yaşadıklarında sorunu daha fazla çabalayarak çözmeyi denerler. Dış kontrol odağına sahip bireyler ise hem başarı hem de başarısızlıklarını kendi dışındaki çevresel etkenlere bağlarlar ve başarısızlıklarının sonucunda yüksek düzeyde öğrenilmiş çaresizlik yaşarlar (Solmuş, 2008, s. 69). Dış denetimli olan bireyler sosyal beceriler açısından yetersiz; iç denetimliler ise daha başarılı ve sosyal yönleri daha güçlü bireylerdir (Martin ve ark. 2005).

Diğer kişilik özellikleri gibi, kontrol odağı sonuçları da zaman içinde kararlılık gösterir. Ancak bu değişime uğramayacağı anlamına gelmez. Nitekim yapılan araştırmalara göre insanlar üniversiteye başladıktan sonra daha içsel denetimli olmaktadır. Bir araştırma boşanan kadınların bir süreliğine dışsal olduğunu, ancak birkaç yıl sonra evli kadınlarınkine benzer bir kontrol odağı düzeyine döndüğünü göstermiştir (Burger, 2004, s. 593). Ünüvar (2012) gerçeklik kuramına dayalı psiko-eğitim programını uyguladığı lise öğrencilerinde, her iki deney grubundaki öğrencilerde, etkileşim ve kontrol gruplarına göre içsel denetim yönünde anlamlı düzeyde artış olduğunu görmüştür.

2.2.3.1. İçten denetimli bireylerin özellikleri

Rotter (1966)' a göre içten denetimliler dıştan denetimlilere göre daha aktif ve sorumluluk alabilen bireylerdir. Gelişime ve değişime açık; elde ettikleri başarılarını kendi becerileri ve azimleri ile ilişkilendiren, zeka ve öngörülerine dayandıran kişilerdir. Bu kişiler daha çok soru sorar ve daha fazla bilgiyi hatırlayabilir. Çevresini ve kendisini geliştirmek için fırsatları kaçırmama konusunda dikkatlidir. İçten denetimli bireyler karşılaştıkları problemler karşısında çok fazla endişelenmez; bunun yerine problemin kaynağını bulmak ve aynı problemi bir daha yaşamamak için daha mantıklı davranırlar. Sorunun kaynağı olarak başkalarını görüp suçlamak yerine özeleştiri yaparlar. Kendilerini daha yakından tanır ve hayattan ne istediklerini bilirler. Başarıya ulaşmak için gerekli çabayı gösterirler. Arkadaşlık ilişkileri konusunda başarılıdırlar. Yaşadıkları olaylar karşısında objektif olabilirler (Aktaş, 2008). Kuzgun (1972), içten denetimlilerin dış çevreye olabildiği kadar az bağımlı, kendi kendine yetebilen, özsaygısı yüksek, duygularının farkında, uzlaştırıcı bir görüşe sahip olan kimseler olduklarını ifade etmiştir.

Karadeniz (2005) yaptığı araştırmada içsel denetimle yönlendirilen çocukların dışsal denetimli çocuklara göre daha anlayışlı, meraklı ve akademik açıdan daha başarılı olduklarını görmüştür. Araştırma sonuçlarına göre içsel denetimli çocukların istediklerini ertelemede daha başarılı ve öğrenmeye daha istekli oldukları ortaya çıkmıştır. Dönmez (1986), içten denetimli bireylerin dıştan denetimlilere göre; daha yüksek başarma güdüsüne sahip ve başarıya daha fazla önem veren, daha araştırıcı, öğrenmeye açık, dışarıdan gelen baskılara boyun eğmeye daha dirençli, bilişsel etkinliklerde daha üstün, kendi yargılarına daha çok güvenen, sosyal etkinliklere katılma konusunda daha istekli ve aktif, davranışlarının sorumluluğunu alabilen, sağlılığını koruma konusunda daha başarılı ve daha az psikolojik çöküntü yaşayan bireyler olduğunu ifade etmiştir.

Ören (1991) denetim odağı ve kendini kabul arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, içten denetimlilerin dıştan denetimlilere oranla kendilerini daha yüksek oranda kabul ettikleri, kişiler arası ilişkilerde rahat, içten ve becerili oldukları; eksik ya da kusurlu yönlerini doğal karşıladıkları için aşırı bir utangaçlık duygusu yaşamadıkları gözlemlenmiştir.

Sağlık alanında yapılan araştırmalarda dış denetimli insanların fiziksel olarak kendilerini iyileştirmek ve hastalıktan kaçınmak için çok çabalamadıkları; hastalanmalarını kendi

kontrolleri dışında gelişen bir şey olduğunu düşündükleri görülmüştür. İç denetimli insanlar ise sağlıklarının kontrolünün kendi ellerinde olduğunu ve bu konuda sorumluluk hissettiklerini ifade etmişlerdir ve sağlıklı beslenme ve spora katılmaya dışsallara göre daha çok özen göstermişlerdir (Burger, 2004, s. 600).

Çetin (2008), kişilerarası ilişkilerde kendilik algısı, kontrol odağı ve kişilik yapısının çatışma çözme yaklaşımları üzerine etkilerini incelediği çalışmasında, çatışma çözme süreçlerinde kişilerin, kişisel özelliklerinin önemli bir rol oynadığı ve iç kontrol odaklı olan bireylerin çatışma çözme süreçlerinde dış kontrol odaklı olan bireylere göre daha başarılı oldukları bulgularına ulaşmıştır.

Romantik ilişkiler açısından bakıldığında iç kontrol odaklı bireylerin dış kontrol odaklı bireylere göre daha az oranda romantizm ve aşk yaşadıkları görülmektedir. Bunun nedeni olarak iç kontrol odaklı olanların aşık olmayı, her şeyi kendilerinin belirledikleri yönündeki temel kontrol inançlarına bir tehdit olarak görmeleri ve aşık olmanın bu kontrolü kaybettireceği yönündeki inançları olduğu belirtilmektedir (Solmuş, 2008, s. 69-70). Buna karşın Büyükşahin (2005) tarafından yapılan bir çalışmanın bulguları, içsel kontrol ile ilişki doyumu arasında olumlu ilişki olduğunu göstermektedir. Büyükşahin ve Hovardaoğlu (2007) ilişkideki bireylerin içsel kontrollerinin yüksek olması ile olası başka ilişkilerin daha olumlu değerlendirilmesi arasında olumlu ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Yapılan araştırmalar, içten denetimli bireylerin dıştan denetimli bireylere göre daha yüksek düzeyde kendini gerçekleştirmiş (Zer, 2001), sorun çözmede kendilerini daha yeterli gören (Bağlum, 2000), akademik başarıları yüksek (Onur, 2003; Yağcı, 1999), kaygı düzeyleri düşük ve kendi kararlarını kendisi verebilen (Balkuvvar, 1998) ve özsaygıları yüksek (Durak, 1997) kişiler olduğunu göstermektedir.

2.2.3.2. Dıştan Denetimli Bireylerin Özellikleri

Dış denetimli kişiler yaşananlar üzerinde ellerinden bir şey gelmeyeceğine inanırlar ve yaşadıklarını şans ve kadere bağlarlar (Cüceloğlu, 1993). Dış kontrol odağına sahip bireyler, ödül ve cezaların, kader, şans veya kendileri dışındaki bazı güçlerin kontrolünde olduğunu düşünmektedirler (Rotter, 1954). Kendilerini ve başka insanları tanımada yetersiz, insanlara ve olaylara karşı kuşkucu bir yaklaşım sergileyen, sıkça savunma mekanizmalarını kullanan ve

yıkıcı eleştirilerde bulunan, düşük beklentiye sahip, insanlara ve kendine güvenmeyen ve risk almaktan kaçınan kişiler dıştan denetimli kişiler olarak görülmüştür (Aktaş, 2008). Yeşilyaprak (1990) da, dıştan denetimli kişilerin hem kendilerine hem de başkalarına daha az güvendiğini, kendini tanımada yetersiz olduklarını ve toplumsal kabule ihtiyaç duyduklarını; çevreye daha bağımlı, saldırgan tutumlar sergileyen ve savunma mekanizmalarını daha fazla kullanan bireyler olduklarını gözlemlemiştir.

Burger (2004, s. 597), kaygı ve yüksek depresyon bulgularının, olayları kontrol etme yetersizliğiyle ilişkili olup dışsal kontrol odağıyla ilgili olduğunu söylemiştir. İntihar eğilimli hastalar üzerinde yapılan araştırmadan (Melges ve Weisz, 1971) elde edilen sonuçlara göre kısa bir süre önce intihara kalkışmış hastalardan intihardan hemen önce yaşadıkları olayları hatırlamaları istenmiş ve hastaların intihara yaklaştıkça kendilerini daha dışsal olarak tanımlamaya başladıkları görülmüştür. Çırakoğlu ve Tezer (2010) kontrol odağı ve eleştirel düşünmenin üniversite öğrencilerinin duygusal ilişkilerindeki doyumsuzlukları ele alış biçimleri üzerindeki rolünü inceledikleri çalışmalarında, dış kontrol odağına sahip olan bireylerin terk etme ve ihmal puanlarının daha yüksek, dile getirme puanlarının ise daha düşük olduğunu görmüştür.

Bulgular, dıştan denetimlilerin içten denetimlilerle karşılaştırıldığında, daha saldırgan (Efilti, 2008; Köksal, 1991), arkadaşlık ilişkilerinde daha başarısız (Aktaş, 2008), daha kaygılı (Balcı, 1997; Balkuvvar, 1998; Ulutaş, 1999), yaşadığı sorunlar karşısında kendini suçlayan ve kaçınma davranışına başvuran (Demir, 1998) ve yalnızlık düzeyleri yüksek (Buluş, 1996) kişiler olduğunu göstermektedir.

Türkiye'de denetim odağı konusunda ilk araştırma Kağıtçıbaşı tarafından 1972'de yapılmıştır. Kağıtçıbaşı sosyal değişmenin psikolojik boyutları adlı araştırmasında Rotter ölçeğinden 9 madde almıştır. Çalışmasında içten denetimli olma ile yurtseverlik, kişisel gelecek hakkında iyimserlik, anne babaya saygı ve bağlılık, kuvvet yönelimi ve başarıya yönelme arasında pozitif bir ilişki olduğunu; bununla birlikte kişisel gelecek hakkında karamsarlık, dindarlık ve anomi arasında ise ters yönlü bir ilişki bulunduğunu saptamıştır. Bu çalışmanın ardından ülkemizde denetim odağı ile ilişkisi olduğu düşünülen birçok değişken araştırma konusu olarak ele alınmıştır.

Literatürde denetim odağı ile bir takım değişkenlerin birlikte ele alındığı çalışmalar mevcuttur. Ele alınan bu değişkenlerin başında cinsiyet gelmektedir. Kadınlar ve erkeklerin denetim odakları arasındaki farklılıklar ve benzerlikler pek çok araştırmacının ilgilendiği bir alan olmuştur. Yapılan araştırmalarda kadınların erkeklere göre daha içten denetimli (Akbulut, 2006; Ören, 199; Tümkaya, 2000) olduğunu gösteren bulgular olduğu gibi; daha dıştan denetimli olduğunu (Yanılmaz, 1999; Yazar, 1996) gösteren bulgular da bulunmaktadır. Cooper, Burger ve Good (1981) akademik başarı davranışı ile içten denetimli olmak arasındaki ilişkiyi araştırdıkları çalışmalarında, düzenli olarak akademik başarılara imza atmış bireylerde içten denetim odağı düzeyinin daha yüksek olduğunu ve kadınların erkeklere oranla daha içten denetimli olduklarını belirtmiştir.

Ralph ve diğerlerinin (1995) akran etkileşimleri, özgüven, denetim odağı ve sosyal durumlardan kaçınma davranışlarını inceledikleri çalışmalarında, yüksek özgüvene sahip öğrencilerin daha içten denetimli olduğu; kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha iç denetimli oldukları ve daha çok akran etkileşiminde bulunduğu gözlemlenmiştir.

Demirkol (2006), avukatlarda iş doyumu, tükenmişlik ve denetim odağını bazı demografik değişkenler bağlamında incelediği çalışmasında; içten denetimli avukatların iş doyum puanları ve kişisel başarılarının yüksek; tükenmişlik düzeylerinin düşük olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Bulgular cinsiyet açısından değerlendirildiğinde içten denetimli bayan avukatların erkek avukatlara göre iş doyum düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür.

Hong ve Chiu (2001), cinsiyet, denetim odağı ve kumara bağlılık arasındaki ilişkiyi incelemiş ve erkeklerde dış denetim odağı arttıkça kumar bağımlılığın da artmakta olduğu ve eğitim düzeyi arttıkça kumara bağımlılığın azalmakta olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Kadınlarda kumara bağlılık ile dışsal denetimli olma arasında doğru orantılı bir ilişki bulunmuştur.

Reitz ve Jewell (1979), cinsiyet, denetim odağı ve işe bağlılık arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Buna göre erkek çalışanların içten denetimli olanlarının, dıştan denetimli olanlara göre daha fazla işleri ile alakadar oldukları ve işlerine daha fazla bağlı oldukları görülmüştür.

Noor (2002) fikir uyuşmazlığı yaşayan aileler ile iyi eğitilmiş bayanların iş doyumu ve denetim odaklarını incelemiştir. Buna göre denetim odağı puanlarının bayanların iş doyumu

düzeyleri ve stres üzerinde direk etkisinin olduğu, iş doyumu ile stresten etkilenme arasında negatif bir ilişki olduğu görülmüştür. Ayrıca dıştan denetimli bayanların işten aldıkları doyumun düşük olduğu ve stres yaratan olaylardan daha çok etkilendikleri görülmüştür.

Bireylerin eğitim durumları ve yaşları da denetim odağı ile birlikte ele alınmış, yaş ilerledikçe denetim odağının yönünde bir değişme olup olmadığı yapılan çalışmalarda incelenmiştir. Yeni doğduğunda tamamen dışa bağımlı olan ve kendi yaşamı üzerinde denetim kuramayan birey, gelişim sürecinde hayatının kontrolünü eline almaya başlar. Böylece yaşı ilerledikçe denetim odağı dıştan içe doğru bir kayma gösterir. Bireyin zamanla aile ve çevresine karşı göreli bir bağımsızlığa kavuşması ve kendi kendine yeterli bir duruma gelme çabaları içten denetimliliğe doğru bir gidişin kanıtı olarak görülebilir (Kaval, 2001). Çinko (2009) okul öncesi öğretmenlerinin denetim odağı türleriyle, denetim odaklarının öğretmenlik tutumlarına etkisini incelediği çalışmasında en genç yaş grubunun (24 ve altı), diğer yaş gruplarına (25-30 ve 31 ve üstü) göre daha içten denetimli oldukları sonucuna ulaşmıştır. Buna karşın Gilmore (1978) yaş ilerledikçe denetim odağının dıştan içe doğru ilerleme gösterdiğini gözlemlemiştir.

Demirtaş (2006) ilköğretim sınıf öğretmenlerinin stresle başa çıkma yöntemlerini, ruh sağlıklarını ve denetim odağının yönünü belirlemek amacıyla yaptığı araştırmasında, kadınların erkeklere göre daha içten denetimli olduğu; en dıştan denetimli ve en içten denetimli olan yaş grubunun 26-30 yaş grubu öğretmenler olduğu; dıştan denetimlilerin stresle başa çıkmada daha çok dine sığınma ve aktif planlama tarzını tercih ettikleri bulgusuna ulaşmıştır.

Efe (2005) okul öncesi eğitim çağında çocuğu olan ailelerin denetim odağı türü ve çocuklarının sosyal davranışlarını denetlemeleri arasındaki ilişkiyi ele aldığı çalışmasında, kadınların erkeklere göre; lisans mezunlarının diğerlerine göre ve yaşı büyük olanların diğer velilere oranla daha içten denetimli oldukları sonucuna ulaşmıştır.

Altınkurt (2012) üniversite çalışanlarının psikolojik yıldırma algıları ile denetim odağı arasındaki ilişkiyi incelemiş ve kadınların erkeklere, bekarların evlilere göre daha dıştan denetimli olduğu; çalışanların yaşı ve mesleki kıdemi arttıkça içten denetimli olma düzeylerinin arttığı; araştırma görevlilerinin doçent ve profesörlere göre daha dıştan denetimli oldukları sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca çalışanların dıştan denetimli olma düzeyi arttıkça, maruz kaldıkları davranışları psikolojik yıldırma olarak algılama düzeyleri de artmaktadır.

Bireylerin sosyo-ekonomik durumu ile denetim odağı arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmalara bakıldığında ise farklı bulgulara rastlanabilmektedir. Chebat (1986) toplumsal sınıf ile denetim odağı arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmasında alt sosyo- ekonomik sınıftan gelen kişilerin, üst sosyo- ekonomik sınıflardan gelen kişilere göre daha dış denetimli olduklarını görmüştür. Rotter ve Botleve (1963) sosyo- ekonomik düzey ile içsel ya da dışsal denetim odaklı olma arasındaki ilişkiyi incelemiş ve yüksek sosyo- ekonomik düzeye sahip olan bireylerin düşük sosyo- ekonomik düzeye sahip bireylere göre daha içten denetimli oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Balkuvvar (1998) ise farklı liselerin öğrencilerinin denetim odaklarını incelediği çalışmasında çok yüksek gelirli ve çok düşük gelirli ailelerin çocuklarının daha dış denetimli olduklarını görmüştür.

Kaval (2001) 12 yaş çocuklarında denetim odağını etkileyen bazı değişkenleri incelemiş ve ailedeki doğum sırasına göre öğrencilerin denetim odaklarının yönü arasında ve anne için algılanan duygusal cezalandırma davranışı ile annenin denetim odağı arasında anlamlı bir farklılık bulmuştur. Buna karşın cinsiyete göre öğrencilerin denetim odaklarının yönü arasında ve annenin çalışma durumu, ailenin sosyo- ekonomik düzeyi, anne- babanın eğitim düzeyi ve anne- babanın denetim odakları ile öğrencilerin denetim odakları arasında anlamlı bir farka ulaşamamıştır.

Denetim odağı ile farklı değişkenlerin ele alındığı çalışmalara bakıldığında kişilik özellikleri ve iş doyumunun denetim odağı ile ilişkisinin sıkça incelendiği ve ararştırma grubu olarak çoğunlukla öğrenci ve çalışanların seçildiği dikkat çekmektedir. Canbay (2007), ilköğretim okulunda çalışan öğretmenlerin iş doyumu ve denetim odağı ilişkisini incelediği çalışmasında iç denetimli öğretmenlerin dış denetimli öğretmenlere göre işlerinden daha fazla doyum sağladıkları sonucuna ulaşmıştır. Bunun nedeni olarak, iç denetimlilik özelliği gösteren öğretmenlerin işten kaynaklanan olumlu veya olumsuz durumlar karşısında yaratıcılıklarını kullanabilecekleri, yeteneklerini ortaya koyabilecekleri ve kendilerini geliştirme çabası içinde olabilecekleri, bu durumun da görev ve sorumluluklarını yapıcı ve tutarlı bir şekilde yerine getirmelerine neden olabileceğini belirtmiştir. Aslan (2006), iş doyumu düzeyi arttıkça depresyon düzeyinin azaldığı, benlik saygısı düzeyinin arttığı, yüksek iş doyumuna sahip olanların düşük ve orta düzeyde is doyumuna sahip olanlara göre daha içten denetimli oldukları bulgusuna ulaşmıştır.

Gültekin (2011)' e göre anne- baba tarafından kabul almak, kişinin iç denetimli bir birey olmasını ve kendi sorumluluklarını kendi içsel denetimi sayesinde yerine getirebilmesini sağlamaktayken, öğrenilmiş güçlülüğünün (öz kontrol) de yüksek olmasını sağlamaktadır. Yaptığı çalışmada öğrenilmiş güçlülüğü yüksek olan bireylerin daha iyi psikolojik uyum gösterdiğini ve daha iyi psikolojik uyum gösteren kişilerin de iç kontrol odaklı kişiler olduklarını görmüştür. Dağ (1992) bireylerde dıştan denetimli olma düzeyi arttıkça öğrenilmiş güçlülüğün azaldığını belirtmiştir.

Arıcak (1995), üniversite öğrencilerinde saldırganlık, benlik saygısı ve denetim odağı ilişkisini incelemiş ve benlik saygısı ve cinsiyet ile denetim odağının yönü arasında anlamlı bir fark olduğunu tespit etmiştir. Buna göre; yüksek benlik saygısına sahip bireyler, düşük benlik saygısına sahip bireylere göre; erkek öğrenciler ise kız öğrencilere göre daha içten denetimli bulunmuştur. Saldırganlık ile denetim odağı arasında ise anlamlı bir ilişki ortaya çıkmamıştır.

Uslu (1999) resmi eğitim kurumlarında çalışan psikolojik danışman ve rehberlik uzmanlarının iş doyumlarını denetim odağı ve bazı değişkenlere göre karşılaştırmış ve içten denetimli rehber öğretmenlerin iş doyumlarının, dıştan denetimli rehber öğretmenlerinkinden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Tümkaya (2000) ilkokul öğretmenlerindeki denetim odağı ile tükenmişlik arasındaki ilişkiyi incelenmiştir. Buna göre, dış denetim odağına sahip öğretmenlerin idari destek görme açısından iç denetim odaklı öğretmenlerden daha fazla tükenmişlik yaşadıkları gözlemlemiştir.

Dirik ve Günay (2009) dindarlık ve kontrol odağı değişkenlerinin bireylerin psikolojik sağlığı ile olan ilişkilerini incelemişlerdir. Buna göre dış kontrol odağı ile bireylerin ölçülen tüm psikolojik sıkıntıları (kaygı, depresyon, somatizasyon, olumsuz benlik, öfke) pozitif yönde ilişkili bulunmuştur.

Bilal ve Dağ (2005)'ın eğitilebilir zihinsel engelli olan ve olmayan çocukların annelerinde stres, stresle başa çıkma ve kontrol odağının karşılaştırılması adlı araştırmasında engelli çocuğu özel eğitim dışında ilköğretime de devam eden annelerde diğer annelere göre kişisel kontrolün daha düşük (dıştan denetimli) olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bunun nedeni olarak sorumluluğu paylaşacak bir öğretmenin varlığının, annenin olaylar üzerindeki kontrolünü dış etkenlere bırakma eğilimi yaratmış olabileceğini belirtmişlerdir.

Çinko (2009), okul öncesi öğretmenlerinin denetim odağı türleri ve denetim odaklarının öğretmenlik tutumlarına etkisini incelediği çalışmasında, genel olarak olaylar üzerinde etkisi olduğunu düşünen, olayların sonuçlarının kendi etkisi ile oluştuğuna inanan ve dış güçlerin etkisine çok fazla inanmayan öğretmenlerin daha fazla demokratik bir tutum sergiledikleri; olaylar üzerinde dış güçlerin daha fazla etkisi olduğunu düşünen öğretmenlerin ise daha boş vermiş bir tutum sergiledikleri sonucuna ulaşmıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırma grubu, veri toplama araçları ve elde edilen verilerin istatistiksel analizleri hakkında bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın modeli

Bu araştırma, bireylerin evlilik doyumlarının denetim odağına ve çeşitli demografik özelliklere göre farklılaşıp farklılaşmadığını betimlemek amaçlandığı için betimsel tarama modeli kullanılarak yapılmıştır. Karasar (2006, s. 77)'a göre, olayların, objelerin, varlıkların, kurumların, grupların ve çeşitli alanların "ne" olduğunu betimlemeye, açıklamaya çalışan çalışmalar betimsel çalışmalardır. Betimsel çalışmalarda mevcut olan durum belirlenmek istendiğinden, bu tür çalışmalar genellikle doğal ortamda yapılmaktadır.

3.2. Araştırma Grubu

Araştırma grubunu, çalışmaya katılmayı kabul eden en az 3 yıldır evli olan bireyler oluşturmaktadır. Yeni evliler çalışmaya dâhil edilmemiştir. Böyle bir yaklaşımın gerisinde de, birlikte yaşama süresinin azlığı ve kısa süreli evli olmaktan kaynaklanabilecek nedenlerle evlilik uyumunun yüksek bulunması olasılığı yatmaktadır. Öte yandan, bu araştırmada uygun örnekleme tekniği kullanılmıştır. Katılımcılara ulaşmadaki zorluk nedeniyle sıklıkla başvurulan bu teknik olasılığa dayanmayan örnekleme yöntemleri arasında sayılmaktadır. Bu anlamda örneklemlerin gerek büyüklük gerekse de random seçilememesi bakımından bu alanda yapılan çalışma sonuçlarının bir araştırmadan diğerine farklılık gösterdiği söylenebilir.

Araştırma kapsamında kullanılan veri toplama araçları evli 650 bireye uygulanmıştır. Araştırmaya katılan bireylere uygulanan ölçme araçlarının değerlendirilmesi sonucunda veri kaybı olması nedeniyle, araştırma grubu 633 evli bireyden oluşmuştur. Araştırma grubunda bulunan evli bireylerin demografik özelliklerine ilişkin frekans dağılımı Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Araştırma Grubunda Bulunan Evli Bireylerin Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans Dağılımı

Değişken	**Faktör**	**f**	**%**
Cinsiyet	Kadın	322	%51
	Erkek	311	%49
Yaş grupları	20- 30	116	%18
	31-41	273	%43
	42-52	197	%31
	53 ve üzeri	47	%7
Eğitim durumu	İlkokul	127	%20
	Ortaokul	57	%9
	Lise	161	%25
	Üniversite	288	%46
Çalışma durumu	Çalışan	440	%70
	Çalışmayan	193	%30
Evlilik süresi	3-6	109	% 17
	7-10	169	% 27
	11-14	106	% 17
	15-20	104	% 16
	21 ve üzeri	145	% 23
Çocuk sayısı	Yok	66	%10
	1	121	%19
	2	253	%40
	3	128	%20
	4	49	%8
	5 ve üzeri	16	% 3
Aylık gelir düzeyi	500- 900	109	%17
	901- 1500	160	%25
	1501- 2000	136	%22
	2001- 2500	88	%14
	2501 ve üzeri	140	%22
Evlenme yaşı	18 ve altı	51	%8
	18-24	314	%50
	25-30	228	%36
	30-35	33	%5
	35 ve üzeri	7	%1

Tablo 6'da görüldüğü gibi araştırmaya katılanların % 51'ikadın % 49'u erkektir. Yaş grupları açısından bakıldığında 31- 41 yaş arasında olan katılımcılar tüm katılımcıların % 43'ünü oluşturmakta; 53 ve üzeri yaşta olanlar ise en az katılımcılar olup % 7'sini oluşturmaktadır. Eğitim durumu açısından bakıldığında en çok katılımcı % 46 ile üniversite mezunlarıdır. Katılımcıların % 70'i çalışan % 30'u çalışmayan bireylerden oluşmaktadır. 7- 10 yıl süredir evli olan bireyler, katılımcıların % 27'sini oluşturarak evlilik süresi açısından en fazla katılımcı grubudur. Çocuk sayılarına göre hiç çocuğu olmayanlar % 10'luk bir dilimi oluştururken; % 40'lık oranla 2 çocuk sahibi olan bireyler en kalabalık gruptur. Evlenme yaşı 18- 24 yaş arası olanlar grubun % 50'sini; 35 ve üzeri yaşta olanlar ise grubun %7'sini oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada kullanılan veriler, 'Bilgi Toplama Formu' ve evlilikte ilişki niteliğini ölçmede en yaygın kullanılan ölçek olan 'Çiftler Uyum Ölçeği (ÇUÖ)' ile yetişkinlere yönelik geliştirilen, içsellik ve dışsallık derecesi ölçümünde en çok kullanılan araç olan 'Rotter'in İç - Dış Denetim Odağı Ölçeği (RİDDOÖ)' kullanılarak toplanmıştır.

3.3.1. Bilgi Toplama Formu

Araştırmaya katılacak bireylere ait çeşitli demografik bilgilerin (cinsiyet, yaş, eğitim durumu, çalışma durumu, evlenme yaşı, evlilik süresi, çocuk sayısı, aylık gelir düzeyi) toplanabilmesi amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiş bir formdur.

3.3.2. Çiftler Uyum Ölçeği (ÇUÖ)

Çift Uyum Ölçeği (ÇUÖ), Spanier (1976) tarafından geliştirilmiş ve Türkçeye uyarlaması Fışıloğlu ve Demir (2000) tarafından yapılmıştır. Ölçek, evli veya birlikte yaşayan çiftlerin ilişki niteliğini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiş. 32 maddeden oluşan, 5, 6 ve 7'li likert tipi bir ölçektir. İki madde "evet", "hayır" seklinde cevaplandırılmaktadır. Maddelerin çoğunda 6'lı likert kullanılmıştır. Bunlar 0-5 arasında puanlanmaktadır. Ölçek çift anlaşması (dyadic consensus) 13 madde, çift doyumu (dyadic satisfaction) 10 madde, sevgi gösterme (affectional expression) 4 madde ve çiftlerin bağlılığı (dyadic cohesion) 5 maddeden oluşan alt ölçekleri içermektedir. Çift uyum ölçeği, doğrudan ifadeler ile tersten puanlanması gereken ifadelerden oluşmaktadır. Toplam puan bütün maddelerin toplamından oluşmakta ve 0–151

arasında değişmektedir. Ölçekten alınan puanların yüksekliği ilişkiden elde edilen doyumun arttığını, puanların düşüklüğü ise doyumun azaldığını göstermektedir. Alt boyutlardan elde edilen puanlar kullanılabilmesine rağmen, genelde çift ilişkisinin niteliğini değerlendirmek için elde edilen toplam puan kullanılmaktadır.

Ölçeğin yapı geçerliği için, temel bileşenler analizi kullanılmıştır. Toplam varyansın % 45.5'ini açıklayan beş faktörlü (çift anlaşması, çift doyumu, sevgi gösterme ve çiftlerin bağlılığı) bir yapı ortaya çıkmıştır. Benzer ölçekler geçerliliği için, Locke ve Wallace Evlilik Uyumu Ölçeği uygulanmış ve iki ölçek puanları arasındaki korelasyon katsayısı .82 ($p<.05$) olarak bulunmuştur. Ölçeğin iç tutarlılığı .92 olarak bulunmuştur. Alt boyutlar için ölçeğin iç tutarlılığı çift anlaşması için .75, çift doyumu için .83, sevgi gösterme .80 ve çiftlerin bağlılığı .75 olarak bulunmuştur. 58 Testi ikiye bölme yöntemi ile elde edilen Spearman-Brown korelasyon katsayısı ise .86 olarak bulunmuştur (Fışıloğlu ve Demir, 2000). Bu araştırmada yapılan geçerlilik analizi kapsamında ÇUÖ'nin Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı. 92 bulunmuştur. Bu değerin, anlamlı ve açıklayıcı faktör analizi (Norusis, 1990) için yeterli düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Açıklayıcı faktör analizi işlemlerinde faktör çıkarma yöntemi olarak temel bileşenler faktör çıkarma ve Varimax döndürme yöntemi seçilerek yapılan analiz sonucunda, kuramsal olarak da desteklenen 4 faktör toplam varyansın %47.8 olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca ölçeğin 32 maddesinin en az .42 ağırlıkla bir faktöre yüklendiği görülmüştür. ÇÜÖ'nin güvenirlik analizi kapsamında hesaplanan Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .93 olarak bulunmuştur. Testi ikiye bölme yöntemi ile elde edilen Spearman-Brown korelasyon katsayısı ise .80 olarak bulunmuştur. Ayrıca madde toplam puan korelasyonları .31 ile .68 arasında değişmektedir. Elde edilen bu veriler ölçeğin ilk güvenirlik geçerlik çalışmalarıyla (Fışıloğlu ve Demir, 2000) da karşılaştırıldığında, ÇÜÖ'nin güvenilir bir ölçek olduğu söylenebilir.

3.3.3. Rotter'in İç-Dış Denetim Odağı Ölçeği (RİDDOÖ)

Phares ve James'in (1957) çalışmalarının ardından, Rotter (1966) tarafından geliştirilen bu ölçek, 29 maddeden oluşmakta ve bireylerin genelleşmiş kontrol beklentilerinin, içsellik-dışsallık boyutu üzerindeki konumunu saptamayı amaçlamaktadır. Her madde, zorunlu seçmeli (Forced choice) cevaplama türünde ikişer seçeneği kapsamaktadır. Altı madde, ölçeğin amacını gizlemek için dolgu olarak yerleştirilmiştir ve diğer 23 maddenin dışsallık

yönündeki seçenekleri l'er puanla değerlendirilmektedir. Böylece, ölçek puanları 0 ile 23 puan arasında değişmekte ve yükselen puan, dış denetim odağı inancının artmasına işaret etmektedir (Arıcak, 1995, s. 55).

RİDDOÖ'yü Türkçe'ye İhsan Dağ uyarlamıştır. Testin geçerlilik ve güvenirlik çalışması üniversite öğrencileri üzerinde yapılmıştır. RİDDÖ'nün test tekrar test güvenirlik katsayısı. 83'tür. Ölçeğin, KR-20 tekniğiyle hesaplanan güvenirlik katsayısı. 68, Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı ise. 70 olarak bulunmuştur. Esas araştırma örneklemi verileri (n=532) üzerinde iç tutarlık katsayısı da. 70'dir. Deneklerin görüşme denetim odağı puanın ortalaması ile RİDDOÖ puanlan arasında .69'luk bir Pearson korelasyon katsayısı elde edilmiştir. Bu da aracın ölçtüğü boyutu, kabul edilebilir düzeyde geçerli bir şekile ölçebildiğini göstermektedir (Dağ, 1991, s. 11-12). Dağ, yaptığı çalışmada bu ölçeğin hedef popülasyonu 17 yaş üzeri gençler ve yetişkinler olarak belirlemiştir (Dağ, 1993, s. 39). Bu araştırmada güvenirlik çalışması kapsamında yapılan Cronbach alpha analizi sonucunda Rotter İç- Dış Kontrol Odağı Ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı .81 bulunmuştur. Geçerlilik analizi kapsamında ise ölçeğin faktör yapısını belirlemek amacıyla verilerden elde edilen puanlara göre temel bileşenler faktör analizi yapılmış ve Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri .86 bulunmuştur. Bartlett küresellik testi sonuçları incelendiğinde ise, elde edilen ki-kare değeri ($\chi 2=809,057$; $p<0,01$) anlamlı bulunduğundan verilerin çok değişkenli normal dağılımdan geldiği kabul edilmiştir. Ayrıca ölçeğin 23 maddesinin en az .48 ağırlıkla bir faktöre yüklendiği görülmüştür.

3.4. Veri Analizi

Araştırmaya katılan evli bireylere uygulanan veri toplama araçları toplandıktan sonra kontrol edilmiş ve boş bırakılan ya da birden fazla işaretleme yapılan maddelerin bulunduğu araçlar değerlendirme dışı bırakılmıştır. Verilerin istatistiksel analizi SPSS 13 paket programı kullanılarak yapılmıştır. Araştırmada öncelikle evli bireylerin evlilik doyumlarının çeşitli demografik özelliklere göre ne düzeyde olduğunu belirlemek üzere betimsel istatistikler (aritmetik ortalama, standart sapma, frekans, yüzde vb.) hesaplanmıştır. Bireylerin evlilik doyumlarının ve denetim odaklarının çeşitli demografik özelliklere göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere ise bağımsız gruplar için t-testi ve iki yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Tüm araştırma soruları en az .05 anlamlılık düzeyinde test edilmiştir. Test

sonucunda gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu durumlarda bu farkın hangi gruplardan kaynaklandığını bulabilmek için Tukey testi uygulanmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın problemlerini test etmek amacıyla toplanan verilerin istatistiksel analizi sonucu elde edilen bulgulara, problem sırasına göre yer verilmiştir.

4. 1. Bireylerin Evlilik Doyumları Denetim Odaklarına Göre Farklılaşmaktadır Hipotezine İlişkin Bulgular

Bireylerin, denetim odaklarına göre, Çift Uyum Ölçeği'nden elde ettikleri puanlara ait betimsel istatistikler ve bu ölçekten elde ettikleri puan ortalamaları arasındaki t-testi sonuçları Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Evli Bireylerin Denetim Odaklarına Göre Evlilik Doyum Puan Ortalamalarına ilişkin t-testi Sonuçları

Denetim odağı	*n*	$\overline{X}$	*Ss*	*t*	*p*
İçten denetimli	371	114.91	18.37	5.77	.001
Dıştan denetimli	262	105.50	22.53		

Tablo 7 incelendiğinde, bireylerin evlilik doyumlarının denetim odağına göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir (t = 5.77, p = .001). İçten denetimli bireylerin evlilik doyumu ortalama puanları ($\overline{X}$ =114.91) dıştan denetimli bireylerin puanlarına oranla ($\overline{X}$ =105.50) daha yüksektir.

4.2. Bireylerin Evlilik Doyumları Denetim Odağı ve Cinsiyete Göre Farklılaşmaktadır Hipotezine İlişkin Bulgular

Bireylerin, cinsiyet ve denetim odaklarına göre, Çift Uyum Ölçeği'nden elde ettikleri puanlara ait betimsel istatistikler Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8. Araştırma Grubunda Yer Alan Bireylerin Cinsiyet ve Denetim Odaklarına Göre Evlilik Doyumu Puan Ortalamalarına İlişkin Betimsel İstatistikler

Cinsiyet	Denetim odağı	*n*	$\overline{X}$	*Ss*
Kadın	İç denetimli	187	113.19	19.93
	Dış denetimli	135	102.86	22.77
Erkek	İç denetimli	184	116.66	16.52
	Dış denetimli	127	108.33	22.02

Tablo 8 incelendiğinde araştırma grubunda yer alan bireylerin cinsiyet ve denetim odaklarına göre Çift Uyum Ölçeği'nden elde ettikleri puan ortalamalarında, en yüksek ortalamaların içten denetimli erkeklere ait olduğu ($\overline{X}$ =116.66), en düşük ortalamaların ise dıştan denetimli kadınlara ait olduğu ($\overline{X}$ =102.86) görülmektedir.

Bireylerin evlilik doyumlarının denetim odağı ve cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı, iki faktörlü ANOVA ile analiz edilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 9. Denetim Odağı ve Cinsiyete Göre Evlilik Doyumuna İlişkin ANOVA Sonuçları

Kaynak	KT	Sd	KO	*F*	*p*	e^2
Intercept	7463269	1	7463269.35	558.32	.027	.10
CIN	3067.82	1	3067.82	19.97	.140	.95
KO	13367.36	1	13367.36	87.02	.068	.10
CIN*KO	153.61	1	153.61	.38	.538	.00
Toplam	254342.60	629	404.36			

Tablo 9'da evlilik doyumu üzerinde cinsiyet ve denetim odağı etkileşimsel etkisi incelenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye rastlanmamıştır, $F_{(1/629)}$ = .38, p > .05. Diğer taraftan ana etkiler hem cinsiyet ($F_{(1/629)}$ =19.97, p >.05) hem de denetim odağı ($F_{(1/629)}$=87.02, p >.05) için anlamlı bulunmamıştır.

4.3.Bireylerin Evlilik Doyumları Denetim Odağı ve Evlilik Süresine Göre Farklılaşmaktadır Hipotezine İlişkin Bulgular

Bireylerin, cinsiyet ve denetim odaklarına göre, Çift Uyum Ölçeği'nden elde ettikleri puanlara ait betimsel istatistikler Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. Araştırma Grubunda Yer Alan Bireylerin Evlilik Süresi ve Denetim Odaklarına Göre Evlilik Doyumu Puan Ortalamalarına İlişkin Betimsel İstatistikler

Evlilik süresi	Denetim odağı	*N*	$\overline{X}$	*Ss*
3- 6 yıl	İç denetimli	64	118.80	18.73
	Dış denetimli	45	115.33	18.88
7- 10 yıl	İç denetimli	87	116.80	15.30
	Dış denetimli	82	105.51	23.83
11- 14 yıl	İç denetimli	55	112.69	21.15
	Dış denetimli	51	101.71	24.98
15- 20 yıl	İç denetimli	65	113.37	20.39
	Dış denetimli	39	101.44	19.67
21 <	İç denetimli	100	113.01	17.37
	Dış denetimli	45	103.53	20.79

Tablo 10 incelendiğinde araştırma grubunda yer alan bireylerin evlilik süresi ve denetim odaklarına göre Çift Uyum Ölçeği'nden elde ettikleri puan ortalamalarında, en yüksek ortalamaların 3-6 yıl süredir evli olan içten denetimli bireylere ait olduğu ($\overline{X}$ =118.80), en düşük ortalamaların ise 15-20 yıl süredir evli olan dıştan denetimli bireylere ait olduğu ($\overline{X}$ =101.44) görülmektedir.

Bireylerin evlilik doyumlarının denetim odağı ve evlilik süresine göre farklılaşıp farklılaşmadığı, iki faktörlü ANOVA ile analiz edilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11. Denetim odağı ve evlilik süresine göre evlilik doyumuna ilişkin ANOVA sonuçları

Kaynak	KT	Sd	KO	*F*	*p*	e^2
Intercept	7039455.01	1	7039455.01	558.32	.027	.10
EVSUR	7308.90	4	1827.23	19.97	.062	.85
KO	12882.66	1	12882.66	87.02	.003	.90
EVSUR*KO	1299.80	4	324.95	0.38	.518	.01
Toplam	249449.78	623	400.40			

Tablo 11'de evlilik doyumu üzerinde, evlilik süresi ve denetim odağı etkileşimsel etkisi incelenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye rastlanmamıştır ($F_{(1/623)}$ = .38, p > .05). Diğer taraftan ana etkilerden evlilik süresi ($F_{(1/623)}$ =19.97, p >.05) için anlamlı bulunmazken; denetim odağı ($F_{(1/623)}$= 87.02, p <.05) için anlamlı bulunmuştur.

4. 4.Bireylerin Evlilik Doyumları Cinsiyete Göre Farklılaşmaktadır Hipotezine İlişkin Bulgular

Bireylerin, cinsiyetlerine göre, Çift Uyum Ölçeği'nden elde ettikleri puanlara ait betimsel istatistikler ve bu ölçekten elde ettikleri puan ortalamaları arasındaki t-testi sonuçları Tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 12. Evli Bireylerin Cinsiyetlerine Göre Evlilik Doyum Puan Ortalamalarına ilişkin t-testi Sonuçları

Cinsiyet	*n*	$\overline{X}$	*Ss*	*t*	*p*
Kadın	322	108.86	21.74	-2.69	.007
Erkek	311	113.26	19.36		

Tablo 12 incelendiğinde, bireylerin evlilik doyumlarının cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir (t = -2.69, p <.05). Erkeklerin evlilik doyumu ortalama puanları ($\overline{X}$ =113.26), kadınların puanlarına oranla ($\overline{X}$ =108.86) daha yüksek bulunmuştur. Bu bulgu erkeklerin kadınlara oranla daha yüksek evlilik doyumuna sahip olduklarını göstermektedir.

4.5. Bireylerin Evlilik Doyumları Evlilik Süresine Göre Farklılaşmaktadır Hipotezine İlişkin Bulgular

Bireylerin evlilik süresine göre Çift Uyum Ölçeği'nden elde ettikleri puanlara ait betimsel istatistikler Tablo 13'de verilmiştir.

Tablo 13. Araştırma Grubunda Yer Alan Bireylerin Evlilik Sürelerine İlişkin Betimsel İstatistikler

Evlilik süresi	*n*	$\overline{X}$	*Ss*
3- 6	109	117.37	18.78
7- 10	169	111.33	20.63
11- 14	106	107.41	23.62
15- 20	104	108.89	20.85
21<	145	110.07	18.94

Tablo 13 incelendiğinde araştırma grubunda yer alan bireylerin evlilik süresine göre Çift Uyum Ölçeği'nden elde ettikleri puan ortalamalarında, en yüksek ortalamaların 3-6 yıldır evli olan bireylere ait olduğu ($\overline{X}$ =117.37), en düşük ortalamaların ise 11-14 yıldır evli olan bireylere ait olduğu ($\overline{X}$ =107.41) görülmektedir.

Bireylerin evlilik doyumu puanlarının, evlilik süresine bağlı olarak anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemek için elde edilen verilere uygulanan ANOVA sonuçları Tablo 14'de sunulmuştur.

Tablo 14. Bireylerin Evlilik Doyumlarının Evlilik Süresine göre ANOVA Sonuçları

Varyansın kaynağı	KT	Sd	KO	*F*	*p*
Gruplar arası	6392.57	4	1598.14		
Grup içi	264601.13	628	421.34	3.79	.005
Toplam	270993.69	632			

Tablo 14'de verilen analiz sonuçlarına göre, bireylerin evlilik doyumlarının evlilik süresine bağlı olarak farklılaştığı görülmüştür (F = 3.79, p < .05). Farkın hangi gruplardan kaynaklandığını tespit etmek amacıyla Tukey testi yapılmış ve sonuçları Tablo 14'de verilmiştir.

Tablo 15. Evlilik Süresi Değişkenine Göre Evlilik Doyumu Puanlarının Tukey Testi Sonuçları

	(I)	(J)	Ortalamalar Arası Fark	*p*
Evlilik doyumu	3- 6	7- 10	6.04	.221
		11- 14	9.96	.014
		15- 20	8.47	.061
		21 <	7.30	.098

Tablo 15 incelendiğinde, 3-6 yıldır evli olan bireylerin ($\overline{X}$ =117.37), 11-14 yıldır evli olan bireylere ($\overline{X}$ =107.41) göre daha yüksek evlilik doyumuna sahip oldukları söylenebilir.

4.6. Bireylerin Evlilik Doyumları Yaşa Göre Farklılaşmaktadır Hipotezine İlişkin Bulgular

Bireylerin yaşa göre Çift Uyum Ölçeği'nden elde ettikleri puanlara ait betimsel istatistikler Tablo 16'da verilmiştir.

Tablo 16. Araştırma Grubunda Yer Alan Bireylerin Yaşlarına İlişkin Betimsel İstatistikler

Yaş grupları	*n*	$\overline{X}$	*Ss*
20-30	116	116.55	20.45
31-41	273	110.04	20.65
42-52	197	109.20	21.14
53 ve üstü	47	110.74	17.98

Tablo 16 incelendiğinde araştırma grubunda yer alan bireylerin yaşlarına göre Çift Uyum Ölçeği'nden elde ettikleri puan ortalamalarında, en yüksek ortalamaların 20-30 yaş ($\overline{X}$ =116.55) grubundaki bireylere ait olduğu, en düşük ortalamaların ise 42-52 yaş ($\overline{X}$ =109.20) grubundaki bireylere ait olduğu görülmektedir.

Bireylerin evlilik doyumu puanlarının, yaşa bağlı olarak anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemek için elde edilen verilere uygulanan ANOVA sonuçları Tablo 17'de sunulmuştur.

Tablo 17. Bireylerin Evlilik Doyumlarının Yaşa göre ANOVA Sonuçları

Varyansın kaynağı	KT	Sd	KO	*F*	*p*
Gruplar arası	4471.15	3	1490.38		
Grup içi	266522.54	629	423.72	3.52	.015
Toplam	270993.69	632			

Tablo 17'de verilen analiz sonuçlarına göre, bireylerin evlilik doyumlarının yaşa bağlı olarak farklılaştığı görülmüştür (F=3.52, p <.05). Farkın hangi yaş gruplarından kaynaklandığını tespit etmek amacıyla Tukey testi yapılmış ve sonuçları Tablo 17'de verilmiştir.

Tablo 18. Yaş Değişkenine Göre Evlilik Doyumu Puanlarının Tukey Testi Sonuçları

	(I)	(J)	Ortalamalar Arası Fark	*p*
Evlilik doyumu	20-30	31-41	6.52	.044
		42-52	7.35	.026
		53 <	5.81	.447

Tablo 18 incelendiğinde, 20-30 yaş grubundaki bireylerin ($\overline{X}$ =116.55), 31-41 yaş ($\overline{X}$ =110.04) ve 42-52 yaş ($\overline{X}$ =109.20) grubundaki bireylere göre daha yüksek evlilik doyumuna sahip oldukları sonucuna varılmıştır.

4.7. Bireylerin Evlilik Doyumları Eğitim Durumuna Göre Farklılaşmaktadır Hipotezine İlişkin Bulgular

Bireylerin eğitim durumuna göre Çift Uyum Ölçeği'nden elde ettikleri puanlara ait betimsel istatistikler Tablo 19'da verilmiştir.

Tablo 19. Araştırma Grubunda Yer Alan Bireylerin Eğitim Durumlarına İlişkin Betimsel İstatistikler

Eğitim durumu	*n*	$\overline{X}$	*Ss*
İlkokul	127	108.72	21.35
Ortaokul	57	105.26	22.24
Lise	161	111.76	18.56
Üniversite	288	112.76	21.06

Tablo 19 incelendiğinde araştırma grubunda yer alan bireylerin eğitim durumlarına göre Çift Uyum Ölçeği'nden elde ettikleri puan ortalamalarında, en yüksek ortalamanın üniversite mezunu olan bireylere ($\overline{X}$ =112.76) ait olduğu, en düşük ortalamaların ise ortaokul mezunu olan bireylere ($\overline{X}$ =105.26) ait olduğu görülmektedir.

Bireylerin evlilik doyumu puanlarının, eğitim durumuna bağlı olarak anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemek için elde edilen verilere uygulanan ANOVA sonuçları Tablo 20'de sunulmuştur.

Tablo 20. Bireylerin Evlilik Doyumlarının Eğitim Durumuna göre ANOVA Sonuçları

Varyansın kaynağı	KT	Sd	KO	*F*	*p*
Gruplar arası	1923.71	3	1173.26		
Grup içi	138040.50	629	425.24	2.76	.061
Toplam	139964.20	632			

Tablo 20'de verilen analiz sonuçlarına göre, bireylerin evlilik doyumlarının eğitim durumuna bağlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür (p <.05).

4.8. Bireylerin Evlilik Doyumları Çalışma Durumuna Göre Farklılaşmaktadır Hipotezine İlişkin Bulgular

Bireylerin çalışma durumuna göre Çift Uyum Ölçeği'nden elde ettikleri puanlara ait betimsel istatistikler ve bu ölçekten elde ettikleri puan ortalamaları arasındaki t-testi sonuçları Tablo 21'de verilmiştir.

Tablo 21. Evli Bireylerin Çalışma Durumuna Göre Evlilik Doyum Puan Ortalamalarına ilişkin t-testi Sonuçları

Çalışma durumu	*n*	$\overline{X}$	*Ss*	*t*	*p*
Evet	440	111.84	20.71	1.50	.135
Hayır	193	109.17	20.63		

Tablo 21 incelendiğinde bireylerin evlilik doyumlarının çalışma durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığı, bağımsız gruplar için t-testi yöntemiyle analiz edilmiş ve analiz sonuçlarına göre, bireylerin evlilik doyumlarının çalışma durumuna göre değişiklik göstermediği görülmüştür (p >.05).

4.9. Bireylerin Evlilik Doyumları Evlenme Yaşına Göre Farklılaşmaktadır Hipotezine İlişkin Bulgular

Bireylerin evlenme yaşına göre Çift Uyum Ölçeği'nden elde ettikleri puanlara ait betimsel istatistikler Tablo 22'de verilmiştir.

Tablo 22. Araştırma Grubunda Yer Alan Bireylerin Evlenme Yaşlarına İlişkin Betimsel İstatistikler

Evlilik yaşı	*n*	$\overline{X}$	*Ss*
< 18	51	105.59	26.25
18- 24	314	108.54	20.31
25- 30	228	115.90	18.56
30- 35	33	111.18	20.69
35<	7	102.43	32.01

Tablo 22 incelendiğinde araştırma grubunda yer alan bireylerin evlenme yaşlarına göre Çift Uyum Ölçeği'nden elde ettikleri puan ortalamalarında, en yüksek ortalamaların 25-30 yaş aralığında evlenen bireylere ait olduğu ($\overline{X}$ =115.90), en düşük ortalamaların ise 35 yaş ve üstünde evlenen bireylere ait olduğu ($\overline{X}$ =102.43) görülmektedir.

Bireylerin evlilik doyumu puanlarının, evlenme yaşına bağlı olarak anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemek için elde edilen verilere uygulanan ANOVA sonuçları Tablo 23'de sunulmuştur.

Tablo 23. Bireylerin Evlilik Doyumlarının Evlenme Yaşına göre ANOVA Sonuçları

Varyansın kaynağı	KT	Sd	KO	*F*	*p*
Gruplar arası	9398.72	4	2349.68		
Grup içi	261594.97	628	416.55	5.64	.000
Toplam	270993.70	632			

Tablo 23'de verilen analiz sonuçlarına göre, bireylerin evlilik doyumlarının evlenme yaşına bağlı olarak farklılaştığı görülmüştür (F = 5.64, p < .01). Farkın hangi yaş gruplarından kaynaklandığını tespit etmek amacıyla Tukey testi yapılmış ve sonuçları Tablo 24'de verilmiştir.

Tablo 24. *Evlenme Yaşı Değişkenine Göre Evlilik Doyumu Puanlarının Tukey Testi Sonuçları*

	(I)	(J)	Ortalamalar Arası Fark	*p*
Evlilik doyumu	25- 30	< 18	3.16	.032
		18- 24	1.78	.002

	30- 35	3.80	.819
	35 <	7.83	.565

Tablo 24 incelendiğinde, 25-30 yaş aralığında evlenen bireylerin ($\overline{X}$ =115.90), <18 yaş ($\overline{X}$ =105.59) ve 18-24 yaş aralığında ($\overline{X}$ =108.54) evlenen bireylere göre daha yüksek evlilik doyumuna sahip oldukları söylenebilir.

4.10. Bireylerin Evlilik Doyumları Sahip Oldukları Çocuk Sayısına göre Farklılaşmaktadır Hipotezine İlişkin Bulgular

Bireylerin sahip oldukları çocuk sayısına göre Çift Uyum Ölçeği'nden elde ettikleri puanlara ait betimsel istatistikler Tablo 25'de verilmiştir.

Tablo 25. Araştırma Grubunda Yer Alan Bireylerin Çocuk Sayılarına İlişkin Betimsel İstatistikler

Çocuk sayısı	*n*	$\overline{X}$	*Ss*
Yok	66	116.06	27.21
1	121	113.53	18.24
2	253	110.66	19.71
3	128	110.11	18.10
4	49	108.71	20.12
5 <	16	91.44	26.86

Tablo 25 incelendiğinde araştırma grubunda yer alan bireylerin çocuk sayısına göre Çift Uyum Ölçeği'nden elde ettikleri puan ortalamalarında, en yüksek ortalamaların çocuğu olmayan bireylere ait olduğu ($\overline{X}$ =116.06), en düşük ortalamaların ise beş ve daha fazla sayıda çocuğa sahip olan bireylere ait olduğu ($\overline{X}$ =91.44) görülmektedir.

Bireylerin evlilik doyumu puanlarının, çocuk sayısına bağlı olarak anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemek için elde edilen verilere uygulanan ANOVA sonuçları Tablo-26'da sunulmuştur.

Tablo 26. Bireylerin Evlilik Doyumlarının Çocuk Sayısına göre ANOVA Sonuçları

Varyansın kaynağı	KT	Sd	KO	*F*	*p*
Gruplar arası	8974.30	5	1794.86		
Grup içi	262019.40	627	417.89	4.30	.001
Toplam	270993.70	632			

Tablo 26'da verilen analiz sonuçlarına göre, bireylerin evlilik doyumlarının (F = 4.30; p < .01) çocuk sayısına bağlı olarak farklılaştığı görülmüştür. Farkın hangi gruplardan kaynaklandığını tespit etmek amacıyla Tukey testi yapılmış ve sonuçları Tablo 27'de verilmiştir.

Tablo 27. Çocuk Sayısı Değişkenine Göre Evlilik Doyumu Puanlarının Tukey Testi Sonuçları

	(I)	(J)	Ortalamalar Arası Fark	*p*
Evlilik doyumu	Yok	1	2.53	.985
		2	5.40	.600
		3	5.95	.595
		4	7.35	.604
		5 <	24.62	.002

Tablo 27 incelendiğinde, çocuğu olmayan bireylerin ($\overline{X}$ =116.06), beş ve daha fazla sayıda çocuk sahibi olan bireylere ($\overline{X}$ =91.44) göre daha yüksek evlilik doyumuna sahip olduğu söylenebilir. Bununla birlikte çocuk sayısı arttıkça evlilik doyumu puanlarının azaldığı görülmektedir.

4.11. Bireylerin Evlilik Doyumları Aylık Gelir Düzeyine göre Farklılaşmaktadır Hipotezine İlişkin Bulgular

Bireylerin aylık gelir durumuna göre Çift Uyum Ölçeği'nden elde ettikleri puanlara ait betimsel istatistikler Tablo 28'de verilmiştir.

Tablo 28. Araştırma Grubunda Yer Alan Bireylerin Aylık Gelir Düzeyine İlişkin Betimsel İstatistikler

Aylık gelir	*n*	$\overline{X}$	*Ss*
500- 900	109	111.55	21.78
901- 1500	160	110.68	18.27
1501- 2000	136	112.57	19.91
2001- 2500	88	110.97	19.99
2501<	140	109.54	23.65

Tablo 28 incelendiğinde araştırma grubunda yer alan bireylerin aylık gelir durumlarına göre Çift Uyum Ölçeği'nden elde ettikleri puan ortalamalarında, en yüksek ortalamaların aylık gelirleri 1501-2000 olan bireylere ait olduğu ($\overline{X}$ =112.57), en düşük ortalamaların ise aylık gelirleri 2501 ve üzeri olan bireylere ait olduğu ($\overline{X}$ =109.54) görülmektedir.

Bireylerin evlilik doyumu puanlarının, aylık gelir düzeylerine bağlı olarak anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemek için elde edilen verilere uygulanan ANOVA sonuçları Tablo 29'da sunulmuştur.

Tablo 29. Bireylerin Evlilik Doyumlarının Aylık Gelir Düzeyine göre ANOVA Sonuçları

Varyansın kaynağı	KT	Sd	KO	*F*	*p*
Gruplar arası	680.57	4	170.14		
Grup içi	270313.11	628	430.44	.40	.812
Toplam	270993.69	632			

Tablodaki 29 incelendiğinde bireylerin evlilik doyumlarının gelir düzeylerine bağlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür ($p > 0.5$).

4.12. Evli Bireylerin Denetim Odakları Cinsiyetlerine Göre Farklılaşmaktadır Hipotezine İlişkin Bulgular

Bireylerin cinsiyetlerine göre, RİDKOÖ'den elde ettikleri puanlara ait betimsel istatistikler ve bu ölçekten elde ettikleri puan ortalamaları arasındaki t-testi sonuçları Tablo 30'da verilmiştir.

Tablo 30. Evli Bireylerin Cinsiyetlerine Göre RİDKOÖ Puan Ortalamalarına ilişkin t-Testi Sonuçları

Cinsiyet	n	$\overline{X}$	Ss	t	p
Kadın	322	1.42	.49	.278	.781
Erkek	311	1.41	.49		

Tablo 30 incelendiğinde bireylerin denetim odaklarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı, bağımsız gruplar için t-testi yöntemiyle analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, bireylerin denetim odakları cinsiyete göre değişiklik göstermemektedir (p >.05).

4.13. Evli Bireylerin Denetim Odakları Yaşa Göre Farklılaşmaktadır Hipotezine İlişkin Bulgular

Bireylerin yaşlarına göre RİDKOÖ'den elde ettikleri puanlara ait betimsel istatistikler Tablo 31'de verilmiştir.

Tablo 31. Araştırma Grubunda Yer Alan Bireylerin Yaşlarına İlişkin Betimsel İstatistikler

Yaş grupları	*N*	$\overline{X}$	*Ss*
20-30	116	1.40	.49
31-41	273	1.47	.50
42-52	197	1.39	.49
53 ve üstü	47	1.26	.44

Tablo 31 incelendiğinde araştırma grubunda yer alan bireylerin yaşlarına göre RİDKOÖ'den elde ettikleri puan ortalamalarında, en yüksek ortalamaların 31-41 yaş grubundaki bireylere ait olduğu ($\overline{X}$ =1.47), en düşük ortalamaların ise 53 ve üstü yaş grubundaki bireylere ait olduğu ($\overline{X}$ =1.26) görülmektedir.

Bireylerin denetim odağı puanlarının, yaşa bağlı olarak anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemek için elde edilen verilere uygulanan ANOVA sonuçları Tablo-32'de sunulmuştur.

Tablo32. Bireylerin Denetim Odaklarının Yaşa göre ANOVA Sonuçları

Varyansın kaynağı	KT	Sd	KO	*F*	*p*
Gruplar arası	2.20	3	.732		
Grup içi	151.36	629	.241	3.044	.028
Toplam	153.56	632			

Tablo 32'de verilen analiz sonuçlarına göre, bireylerin denetim odaklarının yaşa bağlı olarak farklılaştığı görülmüştür (F =3.044, p < .05). Farkın hangi yaş gruplarından kaynaklandığını tespit etmek amacıyla Tukey testi yapılmış ve sonuçları Tablo 33'de verilmiştir.

Tablo 33. Yaş Değişkenine Göre Denetim Odağı Puanlarının Tukey Testi Sonuçları

	(I)	(J)	Ortalamalar Arası Fark	*p*
Denetim odağı	31- 41	20- 30	.07	.622
		42- 52	.08	.351
		53 <	.21	.054

Tablo 33 incelendiğinde, 31-41 yaş ($\overline{X}$ =1.47) grubundaki kişilerin 53< yaş ($\overline{X}$ =1.26) grubundaki bireylere göre daha dış denetimli oldukları söylenebilir.

4.14. Evli Bireylerin Denetim Odakları Eğitim Durumuna Göre Farklılaşmaktadır Hipotezine İlişkin Bulgular

Bireylerin eğitim durumuna göre RİDKOÖ'den elde ettikleri puanlara ait betimsel istatistikler Tablo 34'de verilmiştir.

Tablo 34. Araştırma Grubunda Yer Alan Bireylerin Eğitim Durumuna İlişkin Betimsel İstatistikler

Eğitim durumu	*n*	$\overline{X}$	*Ss*
İlkokul	127	1.43	.50
Ortaokul	57	1.54	.50
Lise	161	1.42	.49
Üniversite	288	1.38	.49

Tablo 34 incelendiğinde araştırma grubunda yer alan bireylerin eğitim durumlarına göre RİDKOÖ'den elde ettikleri puan ortalamalarında, en yüksek ortalamanın ortaokul mezunu olan bireylere ait olduğu ($\overline{X}$ =1.54), en düşük ortalamaların ise üniversite mezunu olan bireylere ait olduğu ($\overline{X}$ =1.38) görülmektedir.

Bireylerin denetim odağı puanlarının, eğitim durumuna bağlı olarak anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemek için elde edilen verilere uygulanan ANOVA sonuçları Tablo 35'de sunulmuştur.

Tablo 35. Bireylerin Denetim Odaklarının Eğitim Durumuna göre ANOVA Sonuçları

Varyansın kaynağı	KT	Sd	KO	*F*	*p*
Gruplar arası	1.27	3	.425		
Grup içi	152.28	629	.242	1.75	.155
Toplam	153.56	632			

Tabloda 35 incelendiğinde bireylerin denetim odaklarının eğitim durumuna bağlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür (p > 0.5).

BÖLÜM V

TARTIŞMA

Bu araştırma temel olarak iki amaçla yapılmıştır. Birincisi, üç yıl ve daha fazla süredir evli olan bireylerin evlilik doyumlarının, iç denetimli ya da dış denetimli olmalarına göre değişip değişmediğini belirlemektir. İkincisi ise, yine aynı bireylerin evlilik doyumlarının bazı demografik değişkenlere göre (cinsiyet, yaş, eğitim durumu, çalışma durumu, evlilik yaşı, evlilik süresi, çocuk sayısı, sed) nasıl farklılaştığını ortaya çıkarmaktır. Bununla birlikte denetim odağının cinsiyet, yaş ve eğitim durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığı da araştırmaya dahil edilmiştir. Evlilik doyumu, evliliğin yalnızca belirli bir dönemini kapsamayan, evlilik süreci içerisinde evlilik doyumu ile ilgili algıların yönünü içeren bir durumdur. Daha çok olumsuz özelliklerin dikkat çektiği evlilikler doyumsuz evlilikler; evliliğin sıkıntısız olması durumu ise doyum sağlanan bir evlilik olarak nitelendirilebilir (Bradbury, Fincham ve Beach, 2000). Evlilik doyumuna etki eden faktörlerin belirlenmeye çalışıldığı pek çok çalışma yapılmıştır (Spainer, 1976; Olson ve Fowers 1993; Kocadere 1995). Bu çalışmada da evlilik doyumunu etkilediği düşünülen bazı değişkenler ile evlilik doyumunun ilişkisi incelenmiştir.

Araştırmada ele alınan en önemli değişken bireylerin denetim odağı türüdür. Bulgulara göre denetim odağına bağlı olarak evlilik doyumunda farklılaşma olduğu görülmektedir. Sonuçlar içten denetimlilerin dıştan denetimlilere göre daha yüksek evlilik doyumuna sahip olduğunu göstermektedir. Denetim odağı, davranışların sonuçlarının neyden ya da kimden etkilendiği ile ilgili inançları içerir. Davranışların sonuçlarına dair kontrolün kendi elinde olduğu inancı içsel denetim odağı; kontrolün kendisi dışında başka güçlerce

belirlendiği ise dışsal denetim odağı olarak belirlenmiştir. İçsel denetim odağına sahip kişiler davranışlarının sonuçlarının kendi yetenek ve çabalarından kaynaklandığına; şans, kader ya da başka etkenlerden etkilenmediğine inanırlar. Dışsal denetim odaklılar ise kontrolün ellerinde olmadığına ve sonuçların başka güçlerce yönetildiğine inanırlar (Martin ve ark., 2005).

Literatürdeki bazı araştırma bulguları da içten denetimli bireylerin evliliklerinden daha yüksek doyum sağladıklarını göstermektedir (Ganji ve Navabinezhad, 2012; Camp ve Ganong, 1997; Madden ve Janoff-Bulman, 1981). Scanzoni ve Arnett (1987), dıştan denetimli evli bireylerin evlilik bağlarının zayıf olduğunu ve evlilik ilişkisinde yaşanan problemleri çözmede daha çok olumsuz problem çözme yöntemlerini kullandıklarını söylemiştir. Mlott ve Lira (1977) ise, evlilik doyumu ve kontrol odağı arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında istikrarsız evliliklerde bireylerin, istikrarlı evliliklerdeki bireylerden daha dış denetimli olduklarını fakat kendilerini dış denetimli olarak algılamadıklarını belirtmiştir. Doherty (1981) yaptığı çalışmada iç denetimli olan çiftlerin daha başarıya odaklı, aktif ve atılgan olduklarını; evlilikte yaşadıkları problemlerin çözümünde daha çok görev yönelimli yöntemler kullandıklarını söylemiştir. Dış denetimi yüksek bireylerin ise evlilik içinde yaşadıkları problemlerde daha pasif ya da tam zıttı saldırgan biçimde davrandıklarını belirtmiştir. Bu durumun içten denetimli olan bireylerin yaşadıkları doyumsuzlukların sebebini ya da yaşanan sıkıntıların kaynağını kendi davranışlarının sonuçlarına bağlıyor olmalarından ve bundan ötürü çözüm arayışına girmelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Benzer şekilde dıştan denetimli olan bireylerin ise problem yaratan şeyleri değiştirme gücünü kendilerinde görmüyor olmaları ve bundan dolayı çözüme yönelik davranışlar geliştirmiyor olmaları tepki olarak daha saldırgan bir tutum içine girmelerine sebep oluyor olabilir. Nitekim literatürde bu yaklaşımı destekleyen araştırmalar bulmak mümkündür. İçsel kontrolü yüksek olan bireylerin değişime daha açık (Dönmez, 1987), sorun çözmede kendilerini daha yeterli gören (Bağlum, 2000), kaygı düzeyleri düşük (Balkuvvar, 1998) ve var olan olumsuz koşulları değiştirmeyi daha çok isteyen (Dağ, 1991) bireyler oldukları görülmektedir. Skinner (1996), bireylerin yaşadıkları şeyler üzerinde kontrolleri olduğunu düşünmeleri durumunda bir şeyleri değiştirmek için çaba sarf ettiklerini, harekete geçtiklerini, problemli durumları değiştirme konusunda ısrarcı davrandıklarını söylemiştir. İç kontrolü yüksek bireylerin kriz durumlarında daha iyimser olduğunu, dikkatlerini daha uzun süre problemli davranış üzerine odaklayabildiklerini, problem çözme ve görev yönelimli olduklarını

bulmuştur. Buna göre içten denetimlilerin evliliklerinden daha yüksek düzeyde doyum aldığı yönündeki bulgu beklenen bir sonuç olmuştur.

Eşler arasında yaşanan sorunların sıklığı ve yoğunluğu evlilik doyumunu düşürücü bir etki yapacağından, eşlerin sorunların üstesinden gelmede kullandıkları yöntemlerin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu noktada iç denetim odaklı ya da dış denetim odaklı olmak önemli bir kişilik özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Değişim gücünü kendinde gören iç denetimlilerin, var olan sıkıntılı durumu ortadan kaldırmak için çaba harcayacağı ve sorumluluğu eşine ya da başka faktörlere yüklemek yerine çözüm arayışına gireceği; bu durumun ise evlilik ilişkisine olumlu yansıyacağı düşünülmektedir. Dış denetimli bireylerin ise sorunun kaynağını kendi dışında görmesi, eşini suçlayıcı davranışlara yönelmesine neden olabilir. Çözüme yönelik elinden bir şey gelmeyeceğine dair inançları evlilik ilişkisine olumsuz yansıyabilir. Başka bir ifadeyle, evlilikte doyumsuzluğun nedenlerini dışsal nedenlere yüklemek yerine kendi davranışlarını gözden geçirme eğiliminde olmak, ilişkideki doyumsuzlukların aşılması için alternatif çözümler üretme olasılığını artıracaktır. Nitekim çözüm arayışı içinde olmak bile ilişkiyi sürdürme isteğinin yapıcı bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Lefcourt (1966) içsel denetim odağına sahip bireylerin daha dikkatli dinleyiciler olduklarını, sosyal becerilerinin daha gelişmiş olduğunu ve sosyal etkileşimlerdeki bazı ipuçlarını daha iyi yakalayabildiklerini bulmuşlardır. Bu özellikler iç denetimli bireylerin, evlilik ilişkilerdeki problemlerde sorunun kaynağına yönelik daha gerçekçi tahminler yapabilmelerini ve daha etkili bir iletişimle çözüm bulabilmelerini sağlayabilir. Bu araştırma bulgusu değerlendirilirken dikkate alınması gereken bir sınırlılık elde edilen verilerin eşlerden sadece birinden toplanmış olmasıdır. Bu nedenle evlilikte doyumla ilişkili olan denetim odağı yönünün eşler için karşılıklı değerlendirilmesi mümkün olmamıştır. Eşlerin karşılıklı denetim odaklarının ve bunlar üzerinde cinsiyet etkeninin evlilik doyumunu ne şekilde etkilediğinin bilinmemesi bu bulgu için bir sınırlılık olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte literatürde eşlerin denetim odaklarının birlikte ele alındığı çalışmalar da bulunmaktadır (Doherty, 1980; Miller ve arkadaşları, 1986). Chu ve Bergsma (1978), evli olan çiftlerle yaptığı araştırmada kontrol odağı ilişkilerini ele almış ve araştırma sonucunda kontrol odağı benzerliği ile ilişki tatmini arasındaki pozitif ilişki olduğunu gözlemlemiştir. Dış denetimli bireylerin eşlerinin dış denetimli olduğu; iç denetimli bireylerin eşlerinin iç denetimli olduğu durumlarda her iki grubun da evliliklerinden daha fazla doyum aldıklarını görmüştür. Bugaighis ve ark. (1983), da evlilik doyumu ve kontrol odağını karşılıklı çiftler

üzerinde incelemiş ve erkek eşin denetim odağı yönü ne olursa olsun kadının iç denetimi ne kadar fazlaysa evlilik doyumunun o kadar fazla olduğu ve iç denetimin yüksek olduğu evliliklerde evlilik doyumunun yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmada ele alınan diğer bir bulguya göre, evlilik doyumu üzerinde cinsiyet ve denetim odağı etkileşimsel etkisi incelenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye rastlanmamıştır. Diğer taraftan evlilik doyumunun cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakılmış ve cinsiyetin evlilik doyumunu yordadığı görülmüştür. Bulgulara göre erkeklerin evlilikten sağladıkları doyum, kadınların evlilik doyumuna oranla daha yüksektir. Bu bulgu literatür tarafından da desteklenmektedir. Aktürk (2006) farklı değişkenler ve cinsiyete göre evlilik doyumunu karşılaştırdığı çalışmasında erkeklerin evlilik puan ortalamalarının kadınlarınkinden daha yüksek olduğunu görmüştür. Kastro (1998) da evlilik içi uyum ve depresyon arasındaki ilişkiyi incelemiş ve kadınların evliliklerinden aldıkları doyum düzeyinin erkeklerinkinden daha düşük olduğu sonucuna varmıştır. Gökmen (2011) eşlerin birbirlerine yönelik kontrolcülük ve bağımlılık algılarının, evlilik doyumu üzerindeki etkisini incelediği çalışmasında erkeklerin kadınlara oranla evliliklerinden daha fazla doyum aldıklarını belirtmiştir. Bu durum kadınların erkeklere göre daha duygusal olmalarından ve duygusallıkla birlikte daha kolay incinebilmesiyle alakalı olabilir. Nitekim Goleman (2000 s. 256) kadınların erkeklere göre duygusal çeşitliliği daha yoğun yaşadığını ve sorunlu noktalara daha duyarlı olduklarını söylemiştir. Yaptığı araştırmada kadınların, eşlerinin yüzündeki mutsuz ifadeye karşı duyarlılığının erkeklerinkinden çok daha güçlü olduğunu ve mutsuz çiftlerde kadınların genelde şikâyetlerini kocalarından daha fazla dile getirdiklerini belirtmiştir (Goleman, 2000). Cinsiyete yönelik farklılıklar yaratılıştan gelir, bütün erkek ve kadınlarda aynıdır. Kişilikler arasındaki farklılıklar ise başta var olanın aile ve çevrenin etkisi ile geliştirilmesi ya da duraklatılmasıdır. Kadınlar beyinlerindeki iletişim, gözlemleme ve duyguları işleme merkezini küçülten testosteron akımı yaşamadıkları için iletişim konusunda erkeklere göre çok daha duyarlıdırlar (Maraşlı, 2013, s. 53). Bu duyarlılıktan ötürü kadınlar, eşleriyle yaşadıkları problemlerden daha fazla etkileniyor olabilir ve bundan dolayı da evlilik doyumunun düştüğü söylenebilir.

Kadın ve erkeklerin mutlu ve mutsuz oldukları şeyler, odaklandıkları duygular ve doyum sağlayıcılarının farklı olması da cinsiyete göre evlilik doyumunu farklı algılamalarına neden olabilmektedir. Çankırılı, (2013, s. 86) kadınların en çok yakındıkları konunun eşlerinin kendilerini anlamadığı olduğunu; kadınların ilişkide doyumu yakınlık ve

paylaşmaktan alırken; erkeklerin başarı ve sonuç almada bulduğunu ifade etmiştir. Yapılan araştırmalar, kadınların erkeklere oranla daha fazla evlilik çatışması yaşadığını (Ovalı, 2010), ve kadınların evliliklerinde yaşadıkları sorunları erkelerden daha çok dile getirdiklerini göstermektedir (Erişti, 2010). Bu durumun ise kadınların daha çok sorun odaklı, erkeklerin ise çözüm odaklı olmalarından kaynaklandığı düşünülebilir. İçinde yaşadığımız kültürel faktörler açısından bakacak olursak kadınların evlilik doyumlarının daha düşük çıkmış olması beklenilen bir sonuçtur. Kadına yüklenen fazla sorumluluklar (ev işleri, çocuk bakımı ve çocukla birlikte gelen sorumluluklar, eşe karşı görevler, toplumun beklentileri) ve roller (anne rolü, eş rolü, çalışan kadın rolü, gelin rolü) kadının yıpranmasına, tükenmişlik yaşamasına ve sorunların kaynağı olarak eşini ve evliliğini görmesine neden olabilmekte ve bunun evlilikten aldığı doyumun düşmesine neden olabileceği düşünülmektedir. Evlilik doyumu üzerinde cinsiyetin etkisini ortaya koyan araştırmalara karşın; bazı araştırmacılar ise; evlilikte doyum konusunda cinsiyet açısından bir farklılık gözlememişlerdir (Fışıloğlu,1992; Wilkie ve Ferree,1998; Acar,1998; Güven, 2005; Günay, 2007; Beştav, 2007; Ergin, 2008; Çelik, 2009; Tufan Çetin, 2010; Çağ, 2011).

Evlilik doyumu üzerinde, evlilik süresi ve kontrol odağı etkileşimsel etkisi incelenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye rastlanmamıştır. Diğer taraftan evlilik doyumunun evlilik süresine göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakılmış ve evlilik süresinin, evlilik doyumunu yordadığı görülmüştür. Bulgulara göre 3-6 yıldır evli olan bireylerin evlilik doyumlarının, 11-14 yıldır evli olan bireylere göre daha fazla olduğu görülmüştür. Evlilik doyumu ortalama puanlarına bakıldığında ise evlilik süresi arttıkça puanların kademeli olarak düştüğü görülmektedir. Literatürde benzer sonuçlara rastlamak mümkündür. Araştırmalar, evlilik süresinin eşlerin evlilik doyumlarının azalmasında önemli bir değişken olduğunu göstermektedir (Kurdek, 1999; Karney ve Bradbury, 1997; Karney ve Bradbury, 2000, Demiray, 2006). Evlilik süresi arttıkça evlilik doyumunun düşüyor olması aile yaşam döngüsü içinde yeni evlilik, çocuk sahibi olma, çocukların evden ayrılması ve emeklilik evreleriyle ilgili olabilir. Evliliğin ilk 3- 6 yılı bireylerin henüz evliliklerinin ilk yıllarında olmaları nedeniyle birbirlerine karşı duydukları aşk ve sevgi gibi pozitif duyguların ağır bastığı bir dönemdir. Bu dönem olumsuz faktörlerle baş etme ve tahammülün, toleransın daha yüksek olduğu bir zaman dilimidir. Evlilik uyumunun onuncu yıldan sonra düşüşe geçmesi orta yaş dönemi ile ilişkilendirilebilir. Orta yaş döneminde çiftlerin yaşamlarında bir dönüm noktasına geldikleri, yaşamlarına ait her şeyi gözden

geçirdikleri bir dönem olarak nitelendirildiğinde yaşadıkları bocalamanın evlilik doyumlarında azalamaya yol açtığı düşünülebilir. Yaşlılık döneminde gelindiğinde ise çocukların evden ayrılması, yaşlılığın getirmiş olduğu duygusallıklar ve geçmişe yönelik pişmanlıklar da evlilikte doyumunu negatif olarak etkiliyor olabilir. Şendil ve Korkut (2008) evlilik süresi ile evlilik çatışması ve çift uyumu arasındaki ilişkilere bakıldığında evlilik süresi ile çift uyum ölçeğinin alt boyutu olan duygulanım ifadesi arasında negatif yönde bir korelasyon bulunmuştur. Bu bulguyu, evlilik süresi arttıkça bireylerin birbirlerine sevgi gösterme davranışlarında bir azalma olduğu şeklinde açıklamıştır.

Buna karşın Chu ve Bergsma (1978), kontrol odağı benzerliği ve ilişki tatmini arasındaki pozitif ilişkinin evlilik süresi fazlalaştıkça arttığını gözlemlemiştir. Orbuch (1996) evliliğin ilk yıllarına oranla ilerleyen yıllarda evlilik doyumunun daha fazla olduğunu belirtmiştir. Boşanma düşüncesi çiftlerde ilk yıllar fazla iken zaman geçtikçe düşüş göstermektedir. Yani ilk yıllardan itibaren artan ve sonra azalan bir grafik oluşturmaktadır. Çalışmadan elde edilen bir başka sonuç ise, evlilik süresi arttıkça evliliğin kalitesinin de arttığı yönündedir. Heaton ve Albercht (1991) araştırmalarında, evlilik süreleri ilerleyen bireylerin evliliklerinde daha fazla emek harcadığını dolayısıyla da yaş ilerledikçe bireylerin evlilik doyumlarının arttığını ifade etmiştir. Chandler ve Fittro (2002) da evliliğin ilk ve orta dönemlerinde evlilik uyumunun azaldığına dair bulgulara ulaşmışlardır. Uyumdaki bu değişimi yaşam dönemlerindeki stresin artışına bağlamışlardır. Özgüven (2001, s. 95) de evliliğin ilk yıllarındaki mutsuzluğun çifteleri boşanma eğilimine götürdüğünü, özellikle evlilikte ilk üç yılın boşanma açısından büyük risk olduğunu söylemiştir. Cinsellik, para, konfor, entelektüel yönelimler, boş zaman faaliyetleri hakkında, evlenmeden önce gerçekçi olmayan fikirler üretilmesi, yeni durumda, bu konuların yaşam kurallarına uydurulamaması, evlilik sorunlarının erken ortaya çıkmasına neden olmakta ve çiftlerin daha iyi birisine rastlama beklentisi içinde olmaları karı- koca ilişkilerini olumsuz yönde etkilemektedir. Ülkemizde de durum yapılan araştırmaları destekler niteliktedir. Türkiye İstatistik Kurumu (2012) verilerine göre; 2012 yılı içinde gerçekleşen boşanmaların %39,6'sı evliliğin ilk 5 yılı içinde, %21,2'si ise evlilik süresi 6-10 yıl arası olan çiftlerde gerçekleşmiştir. Bu çalışmanın en az üç yıldır evli olan bireylerle yapılmış olması bu bulgu için bir sınırlılık olarak değerlendirilebilir. Sternberg ve Hojjat (1997) ve Çağ (2011) ise evlilik süresi ile doyum arasında ne olumlu ne olumsuz bir ilişki bulunmadığı sonucuna varmışlardır.

Yaş değişkeni açısından bulgular incelendiğinde, 20-30 yaş grubundaki bireylerin, 31-41 yaş ve 42-52 yaş grubundaki bireylere göre daha yüksek evlilik doyumuna sahip oldukları sonucuna varılmıştır. Bu bulgunun 20- 30 yaş grubundaki bireylerin henüz evliliklerinin ilk yıllarında olmaları nedeniyle birbirlerine karşı duydukları aşk ve sevgi gibi pozitif duyguların ağır basıyor olmasından ve yaşadıkları problemlerle daha aktif bir şekilde baş edebiliyor olmalarından kaynaklandığı düşünülebilir. 20- 30 yaş grubundaki bireyler eşleriyle birlikte daha fazla vakit geçirebilmekte ve daha fazla paylaşımda bulunma imkanına sahip olabilmektedirler. İlerleyen yaşlarda çocukların da aralarına katılmasıyla artan sorumlulukların getireceği olumsuz etkilerden de yaş itibariyle diğer yaşlara oranla uzak olmaları da evlilik doyumlarının yüksek çıkmasının bir diğer sebebi olabilir. Evlilik süreleri göz önüne alındığında diğer yaş grubunda olan bireylerin çocuklarının ergenliğe geçiş döneminde olmalarının da evlilik uyumlarını olumsuz etkileyebileceğini söylemek mümkündür. Heaton ve Albercht (1991) ve Yıldırım (1992) çalışmalarında benzer bulgulara ulaşmıştır. Demiray (2006) evlilik uyumu ve yaş arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında 31-41 yaş aralığındaki bireylerin evlilik uyumu ve bağlılık puanlarının azaldığını görmüştür. Yaşın ilerlemesiyle birlikte çiftlerin evlilik planlarının çoğunu gerçekleştirmiş olmaları ve önceki yıllarda doyurucu bir ilişki yaşamamış iseler ilerleyen yaşlarda geçmişe yönelik yaşanan pişmanlıklar ve doyumsuzluklar da evlilik doyumunun düşük çıkmasına neden olmuş olabilir. Buna karşın Story ve diğerleri (2007) ise araştırmalarında, orta yaşlı çiftler (40-50 yaşları) ile daha ileri yaşlardaki (60-70 yaşları) çiftlerin evlilik doyumlarını karşılaştırmışlar ve yaşları ilerledikçe bireylerin, iyimserlikle birlikte evlilik doyumlarının da arttığı sonucuna ulaşmışlardır. Fışıloğu (1992), Acar (1998), Hamamcı (2005), Çınar (2008), Erişti (2010), Tufan Çetin (2010) ve Çağ (2011) ise evlilik doyumu ile yaş arasında bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Katılımcıların eğitim durumu ile evlilik doyumlarına ait bulgulara bakıldığında anlamlı bir farklılaşmaya rastlanmamıştır. Bu bulgu eğitim düzeyi ne olursa olsun bireyler evliliklerinden farklı oranlarda doyum alabilirler şeklinde yorumlanabilir. Campbell, Converse ve Rodgers (1976) ve Robbins, Stoltenberg, Robbins ve Ross (2002)' un alışmaları da bu bulguyu destekler niteliktedir. Çağ (2011) evlilik doyumu ve eş desteği kavramlarını çeşitli demografik değişkenler açısından incelemiş ve eğitim durumu değişkeninin evlilik doyumunu yordamadığını görmüştür. Çınar (2008) evlilik doyumu, cinsiyet rolleri ve yardım arama tutumunu ele aldığı çalışmasında eğitim durumu ile evlilik doyumu arasında bir ilişkiye rastlamamıştır. Bu durumun, bireylerin evliliklerinden

beklentilerinin ya da doyum sağlayıcılarının eğitim düzeyiyle bir ilişkisi olmamasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Eş seçim sürecinde bireyler, eş adayının eğitim düzeyini daha fazla önemseseler de evlilikle birlikte gelen sorumluluklar önem verilen faktörlerin oranını ya da sırasını değiştiriyor, dikkatleri başka yere çekiyor olabilir. Rhoades (1994), yaptığı araştırmada kadınlar için en çok evlilik doyumu sağlayıcılarını sırasıyla; eş ile iletişim, anne baba ve arkadaşlar tarafından evlilik konusunda onaylanma, duygusal sağlık ve son olarak da ebeveyn çocuk ilişkisi olarak; erkekler için ise bu sıranın; çocuklarıyla olan ilişkileri, evlilik konusunda ailesi ve arkadaşları tarafından onaylanma, eş ile iletişimi ve son olarak da duygusal sağlık olduğunu görmüştür. Bununla birlikte katılımcıların eşlerinin eğitim durumlarının ne olduğu da bu bulgu üzerinde etkili oluyor olabilir. Spanier ve Lewis (1980) eğitim düzeyinin de aralarında olduğu demografik faktörlerin benzerliğinin, evlilik doyumunu arttırdığını söylemiştir. Özgüven (2000, s. 55)' e göre evlenmek isteyen çiftlerin eğitim düzeyleri arasında ciddi bir fark olması ilgileri, ihtiyaçları, arkadaş çevreleri ve çevreye uyum gibi alanlarda farklılık göstermeleri anlamına gelmektedir. Kişiler arası iletişim şekli ve ilişkiler konusunda da farklı olmaları eşlerin aynı dili kullanmalarını güçleştirmekte bu da ilişkide problemler yaratmaktadır. Bir sosyo- ekonomik ve kültürel değişken olarak öğrencilere evlenecekleri kişinin eğitim durumunun nasıl olması gerektiği ile ilgili soruya; kız öğrencilerin % 91'i, erkeklerin ise % 70'i seçeceği eşin eğitim düzeyinin en az kendilerininki kadar olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Verilerin katılımcılardan tek taraflı toplanmış olması bulguya bu açıdan bakmayı engellemektedir. Bu durum bulgunun daha sağlıklı yorumlanmasını engelleyen bir sınırlılık olarak düşünülebilir.

Literatürdeki bazı araştırmalarda bu araştırma bulguları ile tutarlı sonuçlar elde edilirken, bazı araştırmalar ise bireylerin eğitim düzeylerine göre evlilik doyumunun farklılaştığını göstermiştir. Şendil ve Korkut (2008)'un araştırmasında ilkokul eğitimine sahip olan bireyler ortaokul eğitimine sahip olan bireylere göre daha fazla evlilik çatışması, daha düşük seviyede çift tatmini ve duygulanım ifadesi bildirmişlerdir. Yine ilkokul eğitimine sahip olan bireyler, lise, lisans ve üstü eğitime sahip olan bireylere göre daha düşük çift uyumu, çift tatmini, çift birlikteliği ve duygulanım ifadesi ayrıca lisans ve üstü eğitim durumunda olanlara göre daha fazla evlilik çatışması bildirmişlerdir. Ayrıca düşük eğitim seviyesindeki bireylerin, çiftler arasındaki ilişkinin kalitesini belirleyen, iletişim, sevgi gösterme biçimleri, eşler arasındaki fikir alışverişi ve birlikte zaman geçirme konularında daha fazla uyuşmazlık yaşadıklarını belirtmişlerdir. Hamamcı da (2005) araştırmasında,

bireylerin eğitim düzeyleri düştükçe evlilikleriyle ilgili daha fazla işlevsel olmayan inançlara sahip olduklarını ve bunun da evlilik doyumlarını düşürdüğünü bulmuştur. Şener ve Terzioğlu (2002), Fışıloğlu (1992) ve Hoşgör- Tüfekçi (2013) öğrenim düzeyi ile evlilik uyumu arasında olumlu ilişkinin varlığından bahsetmiş; Yıldırım (1992) da yaptığı çalışmada benzer sonuçlar elde etmiştir. Eğitim düzeyi ile evlilik doyumunun pozitif yöndeki ilişkisine yönelik bulgular, bireylerin kendilerini ve eş adaylarını tanımak için daha fazla vakit ve fırsata sahip olmasından kaynaklanıyor olabilir. Eğitim seviyesi yükselen kadın ve erkeğin eşini daha uzun süre tanıyarak ve anlaşarak seçme olasılığı daha yüksektir. Bununla birlikte eğitim düzeyinin artışıyla kişilerin iletişim becerilerinde ve problem çözme becerilerinde artış olabileceği ve özellikle kadın eşin eğitim düzeyiyle paralel olarak geliri yüksek bir işte çalışmasının aileye katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Yapılan araştırmalar eğitim seviyesi yükseldikçe profesyonel yardım arama davranışının arttığını göstermektedir (Khoie, 1999; Shin, Berkson ve Crittenden, 2000; Komiya, Good ve Sherrod, 2000; Akaydın, 2002). Yüksek eğitim düzeyine sahip bireylerin yardıma başvurma davranışları, evlilik içinde yaşanan çatışmaların çözümünde ve problemlerle baş etmede önemli bir destek görevi gördüğü için bu yöndeki çabalar evlilik doyumunu olumlu yönde etkiliyor olabilir. Buna karşılık Kurdek (1987) yaptığı çalışmada çiftlerin eğitim düzeylerinin artması sonucu kendilerini daha bağımsız hissettiklerini, olumsuz durumlara karşı daha az tolerans tanıdıklarını ve eğitim düzeyinin getirdiği bağımsızlıkla birlikte, yaşanan sorunlarla baş etme yerine boşanmayı tercih ettiklerini belirtmiştir.

Evli bireylerin çalışma durumuna göre evlilik doyum düzeyleri arasında manidar bir fark bulunmamıştır. Buna göre katılımcıların eşlerinin çalışması ya da çalışmamasının evlilik doyumunu olumlu ya da olumsuz etkilemediği söylenebilir. Ovalı (2010) da evlilik çatışmalarını ele aldığı çalışmasında, evli bireylerin çalışıp çalışmamasının evlilik çatışmasını artırıcı ya da azaltıcı bir etki yapmadığı sonucuna ulaşmıştır. Evlilik doyumu, evliliklerde eşlerin ne kadar çalıştığı, gelir düzeyleri, eşlerden birinin işinden diğerinin ne derece hoşnut olduğu, evliliğe ilişkin diğer sorumluluklar konusunda eşler arasında ne düzeyde bir destek ve paylaşımın bulunduğu gibi koşullardan etkilenmektedir (Arpacı ve Ersoy, 2007). Literatüre bakıldığında yapılan bazı çalışmalar, bireyin çalışıp çalışmamasının evlilik doyumu üzerinde olumsuz etkisi olduğunu gösterirken; bazıları ise olumlu etkisi olduğunu belirtmiştir. Perry, Jenkins, Repetti ve Crouter (2000), evliliklerde kadın ve erkeğin çalışan pozisyonda olmasının evlilik içinde rolleri değiştirdiğini; erkeğin evi geçindiren ve kararları veren pozisyonunun değiştiğini ve bu durumun evlilik

ilişkisinde önemli bir etkiye neden olduğunu söylemişlerdir. Kadın ve erkeğin çalıştığı, gelir sağladığı durumlarda bile geleneksel bakış açısından dolayı, kadının daha çok söz sahibi olduğu, sorumluluk yüklendiği ve erkeğin ev içi sorumluluklardan uzak kaldığı görülmektedir. Bu durumun hem ev dışında çalışan hem de ev içi sorumlulukların büyük çoğunluğunu üstlenen kadın için yıpratıcı olabileceği; bunun da kadınlarda evlilik doyumunda düşürücü bir etki yapabileceği düşünülmektedir. Nitekim Wilkie ve Ferree (1998) araştırmalarında, ev işlerinde sorumluluğu paylaşan çiftlerin evliliklerinden daha fazla doyum aldıklarını söylemişlerdir. Günümüzde çalışan kadının ekonomik olarak bağımsızlaşması daha güçlü olmasını sağlamış ve bu, ev içinde alınan kararlarda daha aktif rol oynamasına neden olmuştur. Artan bu statü ve güç, kadının evliliğinden daha fazla doyum almasını sağlıyor olabilir. Nitekim İmamoğlu (1990) da evlilikleri 1 ile 40 yıl arasında değişen evli bireyler üzerinde yaptığı araştırmada, evlilik süresi ile kadının eğitim düzeyi, evlilik tipi, tam günlük işte çalışması ve ortak gelire katkı düzeyi arasında anlamlı düzeyde ilişkili olduğunu görmüştür. Ayrıca kadının çalışmadığı ailelere kıyasla kadının çalıştığı ailelerde çiftlerin aile içi sorumlulukların paylaşımı konusunda daha olumlu bir tutuma sahip olduklarını belirtmiştir. Her iki eşin de çalıştığı evliliklerde gelirin daha fazla oluşu daha rahat imkanlar sağlayacağından ve ekonomik stresin daha az yaşanacağından doyuma olumlu yönde etki edebilir. Gelirin artışının evlilik doyumunu olumlu yönde etkilediğini gösteren pek çok çalışma vardır (Rogers ve Deboer, 2001; Şener, 2002; Şener ve Terzioğlu, 2002).

Evlilik yaşı ile evlilik doyumunun ilişkisine bakıldığında ise 25- 30 yaş arasında evlenmiş olan bireylerin 18 yaş ve altı ve 18- 24 yaş arasında evlenmiş olan bireylere oranla daha yüksek evlilik doyumuna sahip oldukları görülmüştür. Küçük yaşta evlenenlerde evlilik doyumunun düşük çıkmasının nedenleri arasında belli düzeyde olgunluğa erişmeden, zihinsel ve sosyal yönden gelişmeden, kendini ve evleneceği kişiyi yeterince tanıyabilecek gözlem ve tecrübeler edinmeden evlilik kararı almış olmasından kaynaklanıyor olabilir. Özgüven (2001), evlilikte gelişim ve olgunluk düzeyinin üzerinde durmuştur. Evlenecek bireylerin, evliliğin gereklerini ve sorumluluklarını yerine getirebilmeleri için, bedensel, zihinsel ve sosyal yönden belli bir seviyeye gelmiş olmak önemlidir. Erken yaşta yapılan evliliklerde bireylerin henüz zevkleri, idealleri, standartları ve değerleri kararlılık kazanmamış, hedeflerini ve düşüncelerini tam olarak belirleyememiş olması evlilik doyumunda düşürücü bir etki yapıyor olabilir. Larson (1988), yaptığı çalışmada boşanma eğiliminin en az olduğu grubun evlenme yaşının yirmili yaşlar olduğunu, daha küçük (13-

19) ve daha büyük (30'dan sonra) yaşlarda yapılan evliliklerde boşanma eğiliminin daha yüksek boyutlarda olduğunu görmüştür. Ovalı (2010) evlilik çatışmalarını ele aldığı çalışmasında evlenme yaşı düştükçe ve eşler arası yaş farkı arttıkça evlilikte çatışmaların arttığını görmüştür. Şen (2009) evlenme yaşının, boşanmaların önceden tahmininde en önemli kriter olduğunu söylemiştir. Arıkan (1996) çocuk yaşta evlenmelerin, evlilikleri boşanma tehlikesiyle karşı karşıya getiren en önemli nedenlerden biri olduğunu belirtmiştir. Kalmijn, De Graaf ve Poortman (2004), Şener (2002) ve Yıldırım (1992) da evlenme yaşı küçüldükçe evlilik doyumunun azaldığını ve boşanma riskinin arttığını belirtmişlerdir. Buna karşın Tutarel- Kışlak ve Göztepe (2012) evlilik yaşı ile evlilik doyumu arasında bir ilişkiye rastlamamıştır.

Çocuk sayısı ile evlilik doyumunun ilişkisine bakıldığında çocuğu olmayan bireylerin beş ve daha fazla sayıda çocuk sahibi olan bireylere göre daha yüksek evlilik doyumuna sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte çocuk sayısı arttıkça katılımcıların evlilik doyumu ortalama puanları azalmaktadır. Çocuk sayısındaki artış, sorumlulukların artması ve paylaşılması hususunda eşler arasında anlaşmazlığa neden olabilmekte; ekonomik yönden sorunlar yaşanmasına, iş yükünün artmasına, çocukların bakımı ve eğitimi gibi konularda problemlerin yaşanmasına neden olabilir. Bununla birlikte eşlerin birbirlerine ayırdıkları zamanın çocuğun varlığı ve sayısının artmasıyla düşüşe geçtiği ve bunun evlilik kalitesinde azalma yaptığı düşünülebilir. Çocuk sayısındaki artışın evlilik doyumundaki düşüşü yordamasının bu anlamda beklenir bir sonuç olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim Şendil ve Korkut (2008) çocuk sayısı ile çift uyumu, çift tatmini, çift birlikteliği ve duygulanım ifadesi arasında negatif yönde korelasyonlar bulmuştur. Bulgular çocuk sayısındaki artışla beraber bireylerin genel evlilik kalitesinde bir azalma olduğunu göstermekte ve çocuk sayısı ve evlilik çatışması arttıkça evlilikte doyum düşmektedir. Feeney, Peterson ve Noller (1994) çiftlerin çocuk sahibi olması ile birlikte özellikle kadınların evliliklerinde problem yaşadığını belirtmiştir. Bunun nedeni olarak eşler arasında nitelikli zaman geçirmedeki düşüşü göstermişlerdir. Düşüşün sebebine kültürümüz açısından bakacak olursak farklı nedenlerin ortaya çıkacağı düşünülmektedir. Eşlerin birlikte geçirdiği vaktin azalmasının yanı sıra; çocuk bakımının ve çocuğu yetiştirme sorumluluğunun tamamının ya da büyük bir kısmının kadın üzerinde olması, kadının yıpranması, kendine yeterince vakit ayıramaması ve bu yük altında ezilmesine neden olmakta ve bu faktörlerin evlilik doyumundaki düşüşü daha fazla etkilediği düşünülmektedir. Hetherington (1999); Juang

ve Tucker (1991), Twenge, Campbell, Foster, (2003) çiftlerin çocuk sahibi olmaları durumunda evlilik doyumlarının düştüğü sonucuna ulaşmışlardır.

Çocuğun evlilik doyumunu düşürdüğü yönündeki bulgularla birlikte literatürde tam tersi sonuçlar da mevcuttur. Çocuğun evliliğe olumlu etkisi olduğunu söyleyen araştırmacılara göre çocuk, eşlerin birbirlerine duydukları şefkat ve sevgi sonucunda dünyaya gelir ve eşlerin evlilik ilişkilerini olumlu anlamda pekiştirir. Çocuklar evliliğin istikrarını artırıcı yönde bir etki yaparlar (Belsky, 1990). Kültürel açıdan bu bulguyu değerlendirecek olursak anneliğin kutsal sayılması, bilhassa çocuk sahibi olmak için evlenmenin tercih edilmesi, neslin devamını sağlamak için çocuğun varlığının mutlak gerekliliği düşüncesi bireylerin çocuk sahibi olduktan sonra evlilik doyumlarını artırmış olabilir. Nitekim ülkemizde yapılan araştırmaların bir kısmı da çocuğun evlilikte doyumu artırdığı yönünde bulgulara ulaşmışlardır (Fışıloğlu, 1992; Tutarel-Kıslak ve Çabukça 2000). Bununla birlikte çocuğun varlığının evlilik doyumunu düşürücü ya da yükseltici bir etki yapmadığını belirten çalışmalar da mevcuttur (Çağ, 2011; Demiray ,2006; Ovalı, 2010).

Aylık gelir düzeyi değişkenine göre bireylerin evlilik doyum düzeyleri arasında manidar bir fark bulunmamıştır. Buna göre evli bireylerin aylık ortalama gelir düzeyleri ne olursa olsun evliliklerinden doyum alabilecekleri, gelirin yüksek ya da düşük olmasının doyumu etkilemeyeceği söylenebilir. Bu bulgu Anar (2011); Çağ (2011); Ergin (2008); Hatipoğlu (1993); White ve Keith (1990)'in bulgularıyla örtüşmektedir. Buna karşın literatüre bakıldığında çoğunlukla gelir düzeyindeki artışın evlilik doyumunu da artırdığı görülmektedir. Orbuch (1996) evli bireylerin ileriki yıllarda mal varlıklarının artmasının evlilik kalitesini artırdığını söylemiştir. Karney ve Bradbury (1995) ise gelirin evlilik konusundaki olumlu etkilerinin geliri kimin kazandığıyla ilişkili olduğunu söylemişlerdir. Buna geliri sağlayan erkek ise bu durum evlilik istikrarını olumlu yönde etkilerken, geliri kadının sağlıyor olması evlilik istikrarını olumsuz etkilemektedir. Bu durumu gelirin bir güç simgesi olarak görülmesi ve gücün erkeğe ait bir özellik olarak algılanması ile ilişkilendirmişleridir. Bizim kültürümüzde de durum bundan çok da farklı değildir. Ekonomik açıdan birincil sorumlu olarak erkekler görülmekte; maddi ihtiyaçları karşılamak erkeklerin görevi olarak algılanmaktadır. Buna dayanarak da geleneksel olarak, kadının gelir sağlayıcı olması pek hoş karşılanmamaktadır. Nitekim Curun (2006) da gelir sağlayan kişiye göre evlilik doyumunun değiştiğini gözlemlemiştir. Ona göre de erkeğin gelir sağlayıcı olması evlilik doyumunu artırırken kadının gelir sağlayıcısı olması doyumu düşürmektedir. Şendil ve Korkut (2008), evlilik doyumunu gelir düzeyi açısından

değerlendirildiğinde, gelir durumu düşük olan bireylerin iyi olanlara göre daha düşük çift uyumu ve çift birlikteliği; ekonomik durumu orta olanların da iyi olanlara göre daha düşük çift uyumu, çift birlikteliği ve duygulanım ifadesi ve daha fazla evlilik çatışması bildirdiklerini görmüşlerdir. Synder (1979), para idaresi konusundaki problemlerin ilişkiye yansımasından bahsetmiştir. Maddi açıdan kendini güvende hissetmeme, eşin paranın idaresi konusundaki becerisine güvenmeme veya maddi konular yüzünden çıkan tartışmalar, evlilikte doyumsuzluk yaratan faktörler olarak karşımıza çıkabilmektedir. Şener'in (2002) araştırmasına göre, kadınlar ve erkekler arasında aylık gelir arttıkça evlilik uyum puan ortalamaları da artmaktadır. Evlilik doyumu ve gelir düzeyi ilişkisi ele alındığında genellikle, geliri daha yüksek olan çiftlerin daha rahat edeceği, daha az ekonomik problemler yaşayacağı, borç vs. gibi sıkıntıların olumsuz etkisinden daha uzak olacakları düşünülmekte ve bu durumun evlilik doyumunu artırıcı bir etki yapacağı tahmin edilmektedir. Tam tersi durumda ise gelirleri düşük olan bireylerin geçim konusunda zorlanacakları, kendilerini güvende hissetmeyecekleri, bu durumun ekonomik strese neden olacağı ve bunun da evliliklerini olumsuz etkileyeceği düşünülmektedir.

Araştırmadan elde edilen bir diğer bulguya göre denetim odağı cinsiyete göre değişiklik göstermemektedir. Bu bulgu literatürdeki bazı araştırmalar (Holder ve Vaux 1998; Lengua ve Stormshack 2000; Gianakos 2002) ile tutarlılık göstermektedir. Demirkol (2006) cinsiyetin avukatlardaki denetim odağı puanına etkisine ilişkin yaptığı çalışmada, cinsiyetin denetim odağına herhangi bir etki yapmadığı sonucuna ulaşmıştır. Kaval (2001) da on iki yaş çocuklarında denetim odağını etkileyen bazı değişkenleri incelemiş ve cinsiyete göre öğrencilerin denetim odaklarının yönü arasında bir farklılaşmaya rastlamamıştır. Bu bulgular kadınlar daha içten ya da daha dıştan denetimlidir veya erkekler daha içten ya da dıştan denetimlidir şeklinde bir sınıflama yapamayacağımızı göstermektedir. Buna karşın Cooper, Burger ve Good (1981) akademik başarı davranışı ile içten denetimli olmak arasındaki ilişkiyi araştırdıkları çalışmalarında, kadınların erkeklere oranla daha içten denetimli olduklarını belirtmiştir. Ralph ve diğerlerinin (1995) akran etkileşimleri, özgüven, denetim odağı ve sosyal durumlardan kaçınma davranışlarını inceledikleri çalışmalarında, yüksek özgüvene sahip öğrencilerin daha içten denetimli olduğu; kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha iç denetimli oldukları ve daha çok akran etkileşiminde bulunduğunu gözlemlenmiştir. Akbulut (2006) da müzik eğitimi anabilim dalı öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada denetim odağının cinsiyet değişkeni üzerinde bir fark yarattığını ve kızların erkeklere oranla daha içsel denetim odaklı

olduklarını söylemiştir. Avcıoğlu (1995)'nun yaptığı çalışmada ise kadın iş görenlerin denetim odağının daha içsel olduğu, erkek iş görenlerin ise daha dışsal denetim odağına sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kadınların erkeklerden daha iç denetim odaklı olmaları küçük yaştan itibaren sorumluluk verilmesiyle alakalı olabilir. Kültürel olarak kız çocukları ev işleri, çocuk bakımı, evde anneye yardım konusunda çok küçük yaştan itibaren belirli sorumluluklarla yetiştirilmektedirler. Toplumsal beklentiler ve kadına yüklenen roller (anne rolü, eş rolü, gelin rolü, çalışan kadın rolü) kadının davranışlarının sorumluluğunu da içsel nedenlere bağlamasını ve yaşam sorumluluğunu almalarını kolaylaştırıyor olabilir. Aldığı bu sorumlulukların kontrolün kendisinde olduğu algısının yerleşmesine neden olduğu düşünülmektedir. Erkek çocuklar ise evde çok fazla sorumluluk verilmeden yetiştirilmekte ve yapması gereken işleri evde anne ya da kız çocuklarının üstlenmesiyle sorumluluk duygusu daha da zayıflamaktadır. Kadının hizmet eden, erkeğin ise hizmet alan rolünde olması erkeklerin davranışlarının sorumluluğunu da başkalarına yüklemelerine neden olabilmekte; bu durum kendi davranışlarının kontrolünü ve sorumluluğunu da almada sıkıntı yaşamasına sebep olabilmektedir. Buna karşın Arıcak (1995), üniversite öğrencilerinde saldırganlık, benlik saygısı ve denetim odağı ilişkisini ele aldığı çalışmada, benlik saygısı ve cinsiyet ile denetim odağının yönü arasında anlamlı bir fark olduğunu tespit etmiştir. Buna göre; yüksek benlik saygısına sahip bireyler, düşük benlik saygısına sahip bireylere göre; erkek öğrenciler ise kız öğrencilere göre daha içten denetimli bulunmuştur. Tümkaya (2000) da ilkokul öğretmenlerindeki denetim odağı ve tükenmişlik ilişkisini incelemiş ve bayan öğretmenlerin, erkeklere göre daha çok dış denetim odaklı bir yönelime sahip olduklarını söylemiştir. Ülkemiz koşullarında kız çocukların daha bağımlı ve kısıtlayıcı; erkek çocukların ise daha özgür ve destekleyici bir tutumla yetiştirildikleri dikkate alındığında, bu durum beklenen bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültürel olarak kız çocukları aileler tarafından daha korumacı ve kontrollü yetiştirilmektedir. Bu durum kızların daha bağımlı olmalarına; özgüven ve girişimciliklerinin daha düşük olmasına neden olabilmektedir. Nitekim Kuzgun (1972), içten denetimlilerin dış çevreye olabildiği kadar az bağımlı, kendi kendine yetebilen, özsaygısı yüksek, duygularının farkında, uzlaştırıcı bir görüşe sahip olan kimseler olduklarını ifade etmiştir. Karadeniz (2005) yaptığı araştırmada içsel denetimle yönlendirilen çocukların dışsal denetimli çocuklara göre daha anlayışlı, meraklı ve akademik açıdan daha başarılı oldukları

görmüştür. Araştırma sonuçlarına göre içsel denetimli çocukların isteklerini ertelemede daha başarılı ve öğrenmeye daha istekli oldukları ortaya çıkmıştır.

Araştırmada ele alınan bir diğer değişken ise yaş değişkenidir yaşa göre denetim odağının anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Bulgulara göre 31-41 yaş grubundaki kişiler 53 ve daha büyük yaş grubundaki bireylere göre daha dış denetimlidirler. Diğer bir ifadeyle 53 ve üzeri yaşta olan bireylerin 31-41 yaş grubundaki bireylerden daha iç denetimli oldukları görülmüştür. Bunun nedeni 31-41 yaş döneminde olan bireylerin hayat döngüsü içinde henüz genç yetişkinlik döneminde olmaları olabilir. Bu dönem kişilerin evlilik ve iş hayatlarını henüz tam olarak oturtamadıkları, çocuklarının küçük yaşlarda olduğu değişime açık bir dönemdir. Hedefledikleri ve planladıkları şeylerin başlangıç aşamasına denk gelen bu dönemde kişiler, yaşamlarının kontrolünü tam olarak kendilerinde hissetmiyor olabilirler. Bu dönemde yaşanan iniş ve çıkışlar bireyde, kendi hayatı üzerinde denetim kuramadığı algısı yaratabilir. 53 ve üzeri yaş grubunda olan bireyler ise yaşam planlarının büyük bir kısmını gerçekleştirmiş olan, psikolojik, ekonomik ve sosyal yönden olgunlaşmış, erken yaşlara nazaran daha az dışa bağımlı, kendi kendine yetebilen ve hayat tecrübesiyle birlikte yaşamının kontrolünü eline almış ve davranışlarının sorumluluğunu üstlenebilen bir pozisyonda olduğu düşünülmektedir. Gilmore (1978) yaş ile denetim odağı arasındaki ilişkiyi incelemiş ve yaş ilerledikçe denetim odağının dıştan içe doğru ilerleme gösterdiğini gözlemlemiştir. Efe (2005) de okul öncesi eğitim çağında çocuğu olan ailelerin denetim odağı türü ve çocuklarının sosyal davranışlarını denetlemeleri arasındaki ilişkiyi ele aldığı çalışmasında, kadınların erkeklere göre; lisans mezunlarının diğerlerine göre ve yaşı büyük olanların diğer velilere oranla daha içten denetimli oldukları sonucuna ulaşmıştır. Altınkurt (2012) üniversite çalışanlarının psikolojik yıldırma algıları ile denetim odağı arasındaki ilişkiyi incelemiş ve çalışanların yaşı ve mesleki kıdemi arttıkça içten denetimli olma düzeylerinin arttığı; araştırma görevlilerinin doçent ve profesörlere göre daha dıştan denetimli oldukları sonucuna ulaşmıştır. Kaval (2001), kontrolü yeni doğduğunda tamamen dışa bağımlı olan ve kendi yaşamı üzerinde denetim kuramayan bireyin, gelişim sürecinde hayatının kontrolünü eline almaya başladığını; böylece yaşı ilerledikçe denetim odağının dıştan içe doğru bir kayma gösterdiğini söylemiştir. Bireyin zamanla aile ve çevresine karşı göreli bir bağımsızlığa kavuşması ve kendi kendine yeterli bir duruma gelme çabaları içten denetimliliğe doğru bir gidişin kanıtı olarak görülebilir. Buna karşın Çinko (2009) okul öncesi öğretmenlerinin denetim odağı türleriyle, denetim odaklarının öğretmenlik tutumlarına etkisini incelediği

çalışmasında en genç yaş grubunun (24 ve altı), diğer yaş gruplarına (25-30 ve 31 ve üstü) göre daha içten denetimli oldukları sonucuna ulaşmıştır. Bu durumu yeni mezun olan genç öğretmenlerin mesleğe yeni başlamış olmaları ve daha idealist olmalarından ötürü her şeyin kendi denetimlerinde olduğuna inanmaları ile açıklamıştır. Wallace ve Clarck (2003), Canel (1993), Tümkaya (2000) ve Demirkol (2006) ise yaş ile denetim odağı arasında bir ilişki bulamamışlardır.

Araştırmadan elde edilen bir diğer bulgu bireylerin denetim odaklarının eğitim durumuna bağlı olarak farklılaşmadığıdır. Bu bulgu bireylerin eğitim seviyeleri ne olursa olsun evliliklerinden doyum alabilirler şeklinde de yorumlanabilir. Kaval (2001) anne- babanın eğitim düzeyi ve anne- babanın denetim odakları ile öğrencilerin denetim odakları arasında anlamlı bir farka ulaşamamıştır. Canbay (2007) öğretmenlerin iş doyumu ve denetim odağı özelliklerini eğitim durumuna göre incelediği çalışmasında denetim odağının eğitim durumuna göre farklılaşmadığını görmüştür. Literatürdeki bazı araştırmalarda bu bulguyla tutarlı sonuçlar elde edilirken, bazı araştırmalar ise bireylerin eğitim düzeylerine göre denetim odaklarının farklılaştığını göstermiştir. Yapılan araştırmalara göre insanlar üniversiteye başladıktan sonra daha içsel denetimli olmaktadır (Burger, 2004, s. 593). Cooper, Burger ve Good (1981) akademik başarı davranışı ile içten denetimli olmak arasındaki ilişkiyi araştırdıkları çalışmalarında, düzenli olarak akademik başarılara imza atmış bireylerde içten denetim odağı düzeyinin daha yüksek olduğunu ve kadınların erkeklere oranla daha içten denetimli olduklarını belirtmiştir.

Literatürde karşılaşılan çok sayıda çalışmada ebeveynlerin eğitim durumlarının çocuklarının denetim odaklarına etkisinin incelenmiş olduğu göze çarpmaktadır. Derin (2006), babalarının eğitim durumu yüksek, ailenin sosyoekonomik durumu iyi ve annelerini anlayışlı olarak algılayan öğrencilerin içten denetimli oldukları belirtmiştir. Şengüder (2006), ailede tek çocuk olan, annesi çalışan, ailesinin gelir durumunun üst ekonomik seviyede olan öğrencilerin içten denetimli olduğu; anne ve babası ilkokul mezunu olan bireylerin dıştan denetimli olduğu söylemiştir. Yine Küçükkaragöz (1998) yaptığı araştırmada ailede tek çocuk olanların diğerlerine göre, eğitim durumu yüksek anne babaların çocuklarının diğerlerine göre içten denetimli olduklarını belirtmiştir. Eğitim durumu yüksek olan anne babaların çocuklarının daha içten denetimli olması yönündeki bulgular çocuklardaki denetim odağı yönünün ailedeki yaklaşım ile şekillendiğini düşündürmektedir. Kişiliğin oluşumunda ana-baba tutumlarının etkisi, özellikle çocuğa uygulanan ödül ve cezaların çocuğun davranışlarını şekillendirdiği, gerek öğrenme

kurumlarının gerekse kişilik kuramcılarının üzerinde önemle durdukları bir görüşüdür (Yeşilyaprak, 1993). Lefcourt (1991), anne eğitiminin yüksekliği, çocuğu kontrol isteğinin azlığı ve erken bağımsızlık beklentilerinin, çocukta iç denetimlilikle ilişkili olduğunu söylemiştir. Araştırmalar iç denetimli olan bireylerin dış denetimlilere göre akademik çalışmalarla daha fazla ilgilendiklerini, okul başarılarının daha yüksek olduğunu, yarışmalarda daha üstün başarılar elde ettiklerini, toplumsal olaylarda daha aktif olduklarını göstermektedir. Bununla birlikte olumsuzluklara karşı daha dirençli, etkili, girişimci, bağımsızlıklarına düşkün ve olumlu bir benlik yapısına sahip kişiler olduklarını ortaya koymaktadır (Yeşilyaprak, 1990). Karadeniz (2005) yaptığı araştırmada içsel denetimle yönlendirilen çocukların dışsal denetimli çocuklara göre daha anlayışlı, meraklı ve akademik açıdan daha başarılı olduklarını görmüştür.

Genel olarak bakıldığında, araştırmada elde edilen bulguların bir kısmının literatürle örtüştüğü, bir kısmının ise literatürdeki bazı araştırmalarla ters düştüğü görülmektedir. Farklı yöndeki bulguların araştırma grubunun farklılığından kaynaklandığı düşünülmektedir. Genel olarak bulgulara bakıldığında çoğunlukla literatürle paralel sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde, bulgu ve tartışmalara dayalı olarak elde edilen sonuç ve öneriler paylaşılmaktadır.

6.1. Sonuçlar

Evli bireyler üzerinde yapılan bu çalışmada genel anlamda litaratürle uyumlu, bazı değişkenler açısından farklı olan şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Bireylerin evlilik doyumları denetim odaklarına göre farklılaşmaktadır. İç denetimlilerin evlilik doyumları dış denetimlilere oranla daha yüksektir.
2. Bireylerin evlilik doyumları denetim odağı ve cinsiyete göre farklılaşmamaktadır.
3. Bireylerin evlilik doyumları denetim odağı ve evlilik süresine göre farklılaşmamaktadır.
4. Bireylerin evlilik doyumları cinsiyete göre farklılaşmaktadır. Erkeklerin evlilik doyumları kadınlara oranla daha yüksektir.
5. Bireylerin evlilik doyumları evlilik süresine göre farklılaşmaktadır. 3-6 yıldır evli olan bireylerin evlilik doyumları, 11-14 yıldır evli olan bireylere oranla daha yüksektir.
6. Bireylerin evlilik doyumları yaşa göre farklılaşmaktadır. 20-30 yaş grubundaki bireylerin evlilik doyumları, 31-41 yaş ve 42-52 yaş grubundaki bireylere oranla daha yüksektir.

7. Bireylerin evlilik doyumları eğitim durumuna göre farklılaşmamaktadır.
8. Bireylerin evlilik doyumları çalışma durumuna göre farklılaşmamaktadır.
9. Bireylerin evlilik doyumları evlilik yaşına göre farklılaşmaktadır. 25-30 yaş aralığında evlenen bireylerin evlilik doyumları, 18 yaş altında ve 18-24 yaş aralığında evlenen bireylere oranla daha yüksektir.
10. Bireylerin evlilik doyumları çocuk sayısına göre farklılaşmaktadır. Çocuk sahibi olmayan bireylerin evlilik doyumları, 5 ve daha fazla çocuğu olan bireylere oranla daha yüksektir. Çocuk sayısı arttıkça evlilik doyumu düşmektedir.
11. Bireylerin evlilik doyumları aylık gelir düzeyine göre farklılaşmamaktadır.
12. Bireylerin denetim odakları cinsiyete göre farklılaşmamaktadır.
13. Bireylerin denetim odakları yaşa göre farklılaşmaktadır. 31-41 yaş grubundaki bireyler, 53 ve üzeri yaş grubundaki bireylere göre daha dış denetimlidirler.
14. Evli bireylerin denetim odakları eğitim durumuna göre farklılaşmamaktadır.

6.2. Öneriler

Bu kısımda araştırmadan elde edilen bulgu ve sonuçlara dayalı olarak bazı önerilerde bulunulmuştur. Bu öneriler alan araştırmacılarına ve psikolojik danışma ve rehberlik hizmeti veren psikolojik danışmanlara yönelik olarak ayrı ayrı belirtilmiştir.

6.2.1. Alan araştırmacılarına yönelik öneriler

1. Evlilikle ilgili yapılan çalışmalar gün geçtikçe artmaktadır. Fakat, literatür taramasında Türkiye'de yapılan çalışmalar içinde evlilik doyumu ile denetim odağını bir arada ele alan çalışmaların oldukça sınırlı olduğu görülmüştür (Başat, 2004; Çelik, 2009). Oysa yurtdışında ilgili araştırmaların sayısı oldukça fazladır. Türkiye'de denetim odağı ile ilgili araştırmaların çoğunluğu öğrenciler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Fakat evlilik ilişkisi içinde denetim odağının ne şekilde etkili olduğu, farklı değişkenlerle etkileşimleri üzerinde yoğunlaşmanın da alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
2. Bu çalışmada veriler evli bireylerden tek taraflı toplanmıştır. Yeni çalışmalarda uygulanacak ölçme araçlarının her iki eşe uygulanması, araştırmacıya çiftler arasındaki benzerlik ve farklılıkları görme ve evlilik doyumlarını karşılaştırma

olanağı verecek; bununla birlikte karşılıklı denetim odaklarının incelenmesi imkanı sağlanmış olacaktır.

3. Bu araştırmada Çift Uyum Ölçeğinden alınan toplam puanlar kullanılmıştır. Yapılacak yeni çalışmalarda ölçeğin alt boyutları da dahil edilerek daha kapsamlı araştırmalar yapılabilir.

4. Bu araştırmada çocuk sayısı ile evlilik doyumu arasında negatif bir ilişkiye rastlanmış, çocuk sayısı arttıkça evlilik doyum ortalama puanları sistematik olarak düşmüştür. Yapılacak araştırmalarda evliliğin kaçıncı yılında çocuk sahibi olunduğu ile evlilik doyumu arasındaki ilişkiye bakılabilir. Ayrıca demografik değişkenlere evlenme biçimi, eşler arasındaki yaş farkı ve tanışma ile evlilik arasında geçen süre de dâhil edilebilir. Ayrıca aynı kültürde yetişen bireylerin evliliği ile farklı kültürlerden kişilerle evlenen bireylerin evlilik doyumu arasındaki ilişkiye de bakılabilir. Bu değişkenlerin de evlilik doyumunu etkileyeceği düşünülmektedir.

5.2.2. Psikolojik Danışmanlara yönelik öneriler

1. Bu araştırma sonucunda da görüldüğü gibi denetim odağının yönü evlilik doyumunda önemli bir etkendir. Yapılacak danışmalarda bireylerin denetim odaklarını belirleyerek, dıştan denetimli olan evli bireylere yönelik yapılacak danışmalarda denetim odağını dıştan içe doğru değiştirecek programlar hazırlamak evlilik doyumlarını artırılabilir.

2. Araştırma sonucunda bir takım demografik değişkenlerin evlilik doyumu ile ilişkisi olduğu görülmüştür. Bu değişkenlerin evlilik üzerindeki pozitif ya da negatif etkisi çiftler için düzenlenecek eğitim çalışmalarında ele alınmalı ve evlilik ilişkisini dolayısıyla da aile içi ilişkileri desteklemek amacıyla evlilik öncesi danışmanlığı kavramı desteklenmelidir.

3. Bu çalışmada elde edilen bir bulgu evlilik doyumunun evlenme yaşına göre farklılaştığı yönündedir. 25-30 yaş aralığında evlenen bireylerin evlilik doyumları, daha küçük yaşta evlenenlere oranla daha yüksek bulunmuştur. Buradan hareketle özellikle liselerde çalışan psikolojik danışman ve rehber öğretmenler tarafından -romantik ilişkiler alanındaki danışmalarda- erken yaşta evlilik konusunda farkındalık yaratılabilir.

KAYNAKÇA

Acar, H. (1998). *Ankara'da sosyal hizmetler ve çocuk esirgeme kurumu genel müdürlüğüne bağlı sosyal hizmetler kuruluşlarında çalışan üniversite mezunu evli personelin evlilik doyumları.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Arıcak, O. T. (1995). *Üniversite öğrencilerinde saldırganlık, benlik saygısı ve denetim odağı ilişkisi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Arıkan, Ç. (1996). *Halkın boşanmaya ilişkin tutumları araştırması*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.

Artır, F.T. (2006). *İyi günde kötü günde evlilik*. İzmir: Gül Yurdu

Akaydın, S. F. (2002). *Üniversite ögrencilerinin problem alanları, problemlilik düzeyleri, problem çözme becerileri ve yardım arama davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.Akbulut, E. (2006). Müzik eğitimi anabilim dalı öğrencilerinin denetim odaklarına ilişkin algıları. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *26*(3), 171-180.

Aktaş, H. (2008). *Öğretmenlerde denetim odağı ve örgütsel vatandaşlık.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

Aktürk, B. E. (2006). *Marital satisfaction in turkish remarried families: comparison among marital status, effect of stepchildren, and contributing factors.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Altınkurt (2012). *Üniversite çalışanlarının psikolojik yıldırma algıları ile denetim odağı arasındaki ilişki.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

Anar, B. (2011). *Evli ve çalışan yetişkinlerin toplumsal cinsiyet rolleri ile evlilik doyumu ve iş doyumu ilişkisinin incelenmesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Arpacı, F. & Ersoy, A. F. (2007). Kadının çalışmasının aile yaşam kalitesine etkisinin incelenmesi. *Aile ve Toplum Dergisi, 3*(11), 41-50.

Aslan, H. (2006). *Çalışanların iş doyumu düzeylerine göre depresyon, benlik saygısı ve denetim odağı algısı degişkenlerinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Avcıoğlu, S. (1995). Kaygı düzeyi ve denetim odağının bireyin işverimi üzerindeki etkilerinin karşılaştırılması. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Bağlum, K. (2000). *Eğitim yöneticilerinde sorun çözme ve denetim odağı ilişkisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Balcı, S. (1997). *Lise öğrencilerinin denetim odağı kaygısı arasındaki ilişki.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Balkuvvar, N. (1998). *Farklı liselerin öğrencilerin denetim odağı ve sürekli kaygı düzeylerinin belirlenip karşılaştırılması.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Bandura, A. (1971). Social learning theory. *Library of Congress Catalog*, 75, 10-18.

Başaran, İ. E. (1994). *Eğitime giriş.* Ankara: Kadıoğlu.

Başat, Ç. (2004). *Cinsel doyumun, evlilik doyumu, kontrol odağı ve kendilik değeri üzerinden yordanması.* (Yayımlanmamış doktora tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Belsky, J. (1990). The effects of children on marriage. *The Psychology of Marriages,* 172-200.

Bilal, E. & Dağ, İ. (2005). Eğitilebilir zihinsel engelli olan ve olmayan çocukların annelerinde stres, stresle başa çıkma ve kontrol odağının karşılaştırılması. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 12*(2), 56-68.

Binici, S. A. (2000). *Psikolojik yardım için başvuruda bulunan ve bulunmayan evli çiftlerin evlilik ilişkilerini değerlendirmelerinin karşılaştırılması.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Bowlby, J. (1980). *Attachment and loss: Vol 3. loss: saddness and depression*. New York: Basic Boks.

Bradbury, T. N. and Fincham, F. D. (1990). Attributions in marriage: review and critique. *Psychological Bulletin,107*(1), 3-33

Bradbury, T. N., Finchman, F. D. and Beach,S. R. (2000). Research on the nature and determinants of marital satisfaction: Adecade İn Review. *Journal of Marriage and The Family, 62,* 442-452.

Bugaighis, M.A., Schumm, W.R., Bollman, S.R. and Jurıch, A.P. (1983). Locus of control and martial satisfaction. *The Journal of Psychology, 114,* 275-279.

Buluş, M. (1996). *Ergen öğrencilerde denetim odağı ve yalnızlık düzeyi ilişkisi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Burger, J. M. (2006). *Kişilik.* İstanbul: Kaknüs.

Büyükşahin, A. (2005). Çok Boyutlu İlişki Ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi, 16,* 97-105.

Büyükşahin, A. & Hovardaoğlu, S. (2007). Yatırım modelinin bazı ilişkisel değişkenler yönünden incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi, 22,* 69-86.

Campbell, A., Converse, P. E. & Rodgers, W. L. (1976). *The Quality of American Life: Perceptions, Evulations and Satisfactions.* Newyork: Russel Sage Foundation.

Canbay, S. (2007*). İlköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin iş doyumu ve denetim odağı ilişkisi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Canel, A. N. (2007). *Ailede problem çözme evlilik doyumu ve örnek bir grup çalışmasının sınanması.* (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Canel, N. D. (1993). *Ortaokul seviyesindeki ergenlerin denetim odağı özelliklerinin yaratıcı düşünceye etkisi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Camp, P. L. & Ganong, L. H. (1997). Locus of control and marital satisfaction in long-term marriages. *Families in Society, 78,* 624-631.

Carstensen, L.L., Gottman J.M., Levenson, R.W. (1995). Emotional behavior in long- term marriage. *Psychology and Aging, 10,* 140- 149.

Chandler, C. & Fittro, J. (2002). *Family and Consumer Sciences Agent.* http://www.hec.ohio-state.edu/famlife adresinden, 10 Eylül 2013 tarihinde alınmıştır.

Chebat, J. C. (1986). Social responsibility locus of control and social class. *The Journal of Social Psychology, 4* (126), 559-561.

Chu, L. & Bergsma, H. (1978). *Similarity in locus of control and marital satisfaction in college students.* Educational Research Center, New Mexico State University.

Conger, R. D., Rueter, M. A., & Elder, G. H. Jr. (1999). Couple resilience to economic pressure. *Journal of Personality and Social Psychology, 76,* 54–71.

Cooper, H., Burger, J., & Good, T. (1981). Gender differences in the academic locus of control beliefs of young children. *Journal of Personality and Social Psychology. 40,* 562-572.

Corey, G. (2005). *Psikolojik danışma, psikoterapi kuram ve uygulamaları*. Ankara: Mentis.

Cowan, C. E, & Cowan, E A. (1988). Who does whatwhen partners become parents: Implications formen, women, and marriage. *Marriage & FamilyReview, 12,* 105-131.

Cox, M. J., Paley, B., Burchinal, M. & Payne, C. C. (1999). Marital perceptions and interactions across the transition to parenthood. *Journal of Marriage and the Family, 61,* 611-625.

Curun, F. (2001). *Yüklemeler, iletişim çatışmaları, cinsiyet ve cinsiyet rolü yönelimi ile evlilik doyumu arasındaki ilişki.* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Cüceloğlu, D. (1993). Dıştan denetimli kişi. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi, 30,* 4-5.

Cüceloğlu, D. (1994). *İnsan ve davranışı.* Ankara: Remzi.

Çağ, P. (2011). *Evli bireylerde eş desteği ve evlilik doyumu*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Çankırılı, A. (2013). *Herkes için evlilik okulu*. İstanbul: Zafer.

Çelik, E. (2009). *Evli öğretmenlerin bağlanma stili, denetim odağı ve bazı nitelikleri açısından evlilik uyum düzeylerinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Çetin, F. (2008). *Kişilerarası ilişkilerde kendilik algısı, kontrol odağı ve kişilik yapısının çatışma çözme yaklaşımları üzerine etkileri: uygulamalı bir araştırma.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Çırakoğu, O. C. & Tezer, E. (2010). Kontrol odağı ve eleştirel düşünmenin üniversite öğrencilerinin ilişki doyumsuzluklarına verdikleri tepkiler üzerindeki yordayıcı rolü. *Türk Psikoloji Yazıları, 13*(26), 29-41.

Çınar, L. (2008). *Evlilik doyumu: cinsiyet rolleri ve yardım arama tutumu.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Çinko, S. B. (2009). *Okul öncesi öğretmenlerinin denetim odağı türleri ve denetim odaklarının öğretmenlik tutumlarına etkisinin incelenmesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Dağ, İ. (1991). Rotter'in iç-dış kontrol odağı ölçeği (ridkoö)' nin üniversite öğrencileri için güvenirliği ve geçerliği. *Psikoloji Dergisi. 7*(26), 10-17.

Dağ, İ. (1992). Kontrol odağı, öğrenilmiş güçlülük ve psikopatoloji ilişkileri. *Psikoloji Dergisi, 7*(27), 1-9.

Dağ, İ. (2002). Kontrol odağı ölçeği (koö): Ölçek geliştirme, güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi, 17*(49), 77-90.

Demir, N. (1998). *Stresle başaçıkma stratejileri ile denetim odağı düzeyi arasındaki ilişki: Bir grup lise öğrencisi üzerinde yapılan bir araştırma.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Demiray, Ö. (2006). *Evlilikte uyumun demografik özelliklere göre incelenmesi.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.

Demirkol, İ. (2006). *Avukatlarda iş doyumu, tükenmişlik ve denetim odağının bazı değişkenler bağlamında incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

Demirtaş, Ç. P. (2006). *İlköğretim sınıf öğretmenlerinin stresle başa çıkma yöntemleri, ruh sağlığı ve denetim odağının yönü.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

Demokan, A. (2009). *Sosyal destek, kontrol algısı, kontrol odağı ve iş/ev yükünün iş-aile çatışması ile baş etme stratejilerine olan etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Dirik, G. & Günay, E. (2009). Dindarlık, kontrol odağı ve psikolojik sıkıntılar. Civilacademy *Sosyal Bilimler Dergisi, 7*(1), 47-62.

Doherty, W.J. (1981). Locus of control differences and martial dissatisfaction. *J.Mar. & Fam. 43(2),* 369-377.

Dönmez, A. (1983). Denetim odağı ve çevre büyüklüğü. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 16* (1), 37-47.

Durak, H. (1997). *Ankara meslek yüksekokulu öğrencilerinin özsaygı düzeyleri ile denetim odağı düzeyleri arasındaki ilişki.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Efe, K. (2005). *Okul öncesi eğitim çağında çocuğu olan ailelerin denetim odağı türü ve çocuklarının sosyal davranışlarını denetlemeleri arasındaki ilişki.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Efilti, E. (2008). Orta öğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin saldırganlık ve denetim odağının karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 19,* 213-230.

Erişti,A. (*2010). Bağlanma stilleri, kişilik özellikleri ve evlilik uyumu arasındaki ilişki.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Ergin, N. (2008). *Evli ve boşanmış kişilerin evlilik uyumu ve cinsiyetçilik açısından karşılaştırılması.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Eryorulmaz, A. (2013). *Eyvah boşanıyorum*. İstanbul: Destek.

Feeney, J. A, Peterson, C., & Noller, P. (1994). Equity and marital satisfaction over the famiy life cycle. *Personal Relationships, 1,* 83-99.

Fışıloğlu, H. & Demir, A. (2000). Applicability of the dyadic adjustment scale for measurement of martial quality of Turkish couples. *European Journal of Psychological Assessment, 16*(3), 214-218.

Fışıloğlu, H. (1992). Lisansüstü öğrencilerin evlilik uyumu. *Psikoloji Dergisi, 7* (28), 16-23.

Fidanoğlu, O. (2006). *Evlilik uyumu, mizah tarzı ve kaygı düzeyi arasındaki ilişki.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Fincham,F.D., Harold, G.T., & Gano-Phillips,S. (2000). The longutudinal association between attributions and marital satisfaction: direction of effects and role of efficacy expectations. *Journal of Family Psychology, 14*(2), 267-285.

Fincham, F. D. & Bradbury, T. N. (1987). The assessment of marital quality: a reevaluation. *Journal of Marriage and the Family, 49*, 797-809.

Gabelman, E. (2012). *The effects of locus of control and differentiation of self on relationship satisfaction department of human development and family*. Science Honors Theses, The Ohio State University.

Ganji A. & Navabinezhad D. (2012). The relationship between locus of control and martial satisfaction of couples. *Life Science Journal, 9* (4), *294-298.*

Genç, E. (2000). *Öğretmenlerde denetim odağının problem çözmeye yönelik yaratıcılıklarıyla ilişkisi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Gianakos, İ. (2002). Predictors of coping with work stres: the ınfluences of sex, gender role social desirabilty, and locus of control. *Sex Roles*, 46, 5-6.

Gilmore, T. M. (1978). Locus of control as a media for adaptive behavior in children and adolescents. *Canadian Psychological Review, 19*, 1-26.

Gladding, S. T. (2005). *Aile Terapisi: Tarihi, Kuram ve Uygulamaları.* Ankara: PDRM.

Goleman, D. (2007). *Duygusal zeka*. İstanbul: Varlık.

Gottman, J.M. & Notarius, C.I., (2000). Decade review: Observing marital interaction, *Journal of Marriage & the Family, 62*(4), 927-947.

Gökmen, A. (2001). *Evli eşlerin birbirlerine yönelik kontrolcülük ve bağımlılık algılarının evlilik doyumu üzerindeki etkisi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Grover, K.J., Russell, C.S., Schumm W.R., & Paff-Bergen L.A. (1985). Mate selection processes and marital satisfaction. *Family Relations*. *3*(34), 383-386.

Gültekin, Z. (2011). *Üniversite öğrencilerinin algılanan anne-baba reddiyle baş etmeleri ile denetim odağı, öğrenilmiş güçlülük ve eş kabul-reddiyle ilişkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Günay, S. (2007*). Evlilik çatışması, nedensellik- sorumluluk yüklemeleri, eşlerin evlilik ilişkisinden sağladıkları genel doyuma ilişkin görüşleri ve evliliğe ilişkin değerlendirmeler arasındaki ilişkiler.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Güven, N. (2005). *İlişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar ve evlilikte problem çözme becerilerinin evlilik doyumu ile ilişkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Hamamcı, Z. (2005). Dysfunctional relarionship beliefs in marital satisfaction and adjustment. *Social Behavior and Personality, 33,* 313-328.

Hatipoğlu, Z. (1993). *The role of certain demographic variables and marital conflict in marital satisfaction of husbands and wifes*. (Unpublished master's thesis). Middle East Technical University The Graduate School of Social Sciences, Ankara.

Hazan, C. & Shaver, P. R. (1990). "Love and Work: An Attachment-Theoretical Perspective." *Journal of Personality and Social Psychology*, *59* (2), 270-280.

Hawkins, D.N. & Booth, A. (2005). Unhappily ever after: Effects of long term, low quality marriages on well-being, *Social Forces, 84 (1), 445- 465.*

Heaton, T. B. & Albrecht, S. L. (1991). Stable unhappy marriages, *Journal of Marriage and Family*, 53 (3), 747-758.

Hetherington, E.M. (1999). *Should We Stay Together Fot The Sake Of The Children ?* NJ: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Hong, Y. & Chiu, C. (2001). Sex, locus of control, and illusion of control in hong kong as correlates of gambling involvement. *The journal of psychology, 128*(5), 667- 673.

Holder, J. C. & Vaux A. (1998). Africa american professionals: coping with occupational stres in predominantly white work environments. *Journal of Vocational Behavior 53* (3), 315-427.

Hortaçsu, N. (1991). *İnsan İlişkileri*. Ankara: İmge.

Hoşgör Tüfekçi, E. (2013). *Evli çiftlerin öfke ifade tarzları ile evlilik uyumunun incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Hovardaoğlu, S. (1996). Sosyal mübadele: Evlilikle ilgili değerlendirmelere etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi, 11* (36), 12-24.

Hünler, O. S. (2002). *The effects of religiousness on marital satisfaction and the mediator role of perceived marital problem solving abilities between religiousness and marital satisfaction relationship.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Işınsu, M. (2003). *İkili ilişki biçimi ve süresi ile bağlanma stilleri arasındaki bağlantılar.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

İmamoğlu, E. O. (1990). Effects of Structural characteristics of relationships on perceivers' expectations about the meaning of benefitting and harming out comes. *Journal of Counseling Psychology, 51*(2), 231-225.

Juang, S.H. & Tucker, C.M. (1991). Factors in marital adjustment and their interrelationships: a comparison of taiwanese couples in America and caucasion American couples. *Journal Of Multicultural Counseling and Development, 19* (1), 22-31.

Kabakçı, E., Tuğrul, C. ve Öztan, N. (1993). Birtchnell eş değerlendirme ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi, 8*(29), 31-37.

Kalmijn, M. & Monden, C.W.S. (2006). Are the negative effects of divorce on wellbeing dependent on marital quality? *Journal of Marriage and Family, 68,* 1197-1213.

Karadeniz, E. (2005). *Üniversite giriş sınavına hazırlanan lise son sınıf öğrencileri ve velilerinin kaygı düzeyleri, başetme yolları ve denetim odağı arasındaki ilişki.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Karasar, N. (2006). *Bilimsel Araştırma Yöntemi.* Ankara: Nobel.

Karney, B.R. & Bradbury, T.N. (1995). The longitudinal course of marital quality and stability: a review of theory, method and research, *Psychological Bulletin, 118*(1), 3-34.

Karney, B.R. & Bradbury, T.N.(1997). Neuroticism, Marital Interaction and The Trajectory of Marital Satisfaction. *Journal of Personality and Social Psychology, 72,* 1075-1092.

Karney, B.R. & Bradbury, T.N. (2000). Attributions in marriage: State or trait? A growth curve analysis. *Journal of Personality and Social Psychology, 78,* 295-309.

Kaval, K. (2001). *12 yaş çocuklarında denetim odağını etkileyen bazı değişkenlerin incelenmesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kastro, R. M. (1998). *Evlilik içi uyum ve depresyon: evlilik ilişkisinin niteliği ve eşlerde semptom oluşumu hakkında bir çalışma.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kaye, E., Nick,S. & James W. (1977). *Relationship in Marriage and the Family*. London Collier: Mc Millan Publishes.

Khoie, K. (1999). *Attitudes of Iranian Females Toward Psychotherapy: Attitudes of Iranian Females Toward Seeking Psychological Counseling*. (MS Thesis). California School of Professional Psychology, California.

Kışlak, Ş. T. (1995). *Cinsiyet, evlilik uyumu, depresyon ile nedensel yüklemeleri arası ilişkiler üzerine bir araştırma.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kobak, R. R. & Hazan, C. (1991). Attachment in marriage: Effects of security and accuracy in working models. *Journal of Personality and Social Psychology,60,* 861–869.

Kocadere, M. (1995). *İyi ve kötü evliliklerin özelliklerini belirlemeye yönelik betimsel bir çalışma.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Komiya, N., Good, G. & Sherrod, N. (2000). Emotional Openness as a Predictor of College Students' Attitudes Toward Seeking Psychological Help. *Journal of Counseling Psychology*, *47*(1), 138-143.

Köksal, F. (1991). *Denetim odağı ile saldırgan davranışlar arasındaki ilişkiler.* (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Kurt, C. E. (1988). *Çocuklarda denetim odağı ölçeği uygulaması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Kurdek, L. A. (1987). Sex role self-schema and psychological adjustment in coupled homosexual and heterosexual men and women, *Sex Roles, 17* (9-10), 549-562.

Kurdek, L.A. (1999). The nature and predictors of change in marital quality for husbands and wives over the first 10 years of marriage. *Developmental Psychology, 35*(5), 1283–1296.

Kuzgun, Y. (1972). *Anne- baba tutumlarının bireyin kendini gerçekleştirme düzeyine etkisi.* (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Küçükkaragöz, H. (1998). *İlkokul Öğretmenlerinde Kontrol Odağının Oluşumuna Etkileri*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Küçükkaragöz, H., Akay, T. & Canbulat, Y. (2013). Öğretmen adaylarında atılganlık düzeyi ve iletişim becerileri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10*(22), 1-12.

Lengua, L. J. & Stormshack E. A. (2000). Gender, gender roles, and personality gender differences in the prediction of coping and psychologicial symptoms. *Sex Roles,43*,787-820.

Larson, J. H. (1988). Factors influencing college students perceived readiness for marriage. *Family Perspective, 22,* 145-156.

Larson, J.H., & Holman, T. B. (1994). Premarital perdictors of marital quality and stability. *Family Relations, 43,* 228-237.

Lefcourt, H.M. (1966). Internal versus external control of reinforcement. *Psychological Bulletin. 6*(4), 206-220.

Lefcourt, H.M. (1991). *Locus of control. Measures of personality and social psychological attitudes.* New York: Academic Press.

Madden, M. E. & Janoff-Bulman, R. (1981). Blame, control and marital satisfaction: Wives' attributions for conflict in marriage. *Journal of Marriage and the Family, 43,* 663-674.

Maraşlı, S. (2013). *Mutlu evlilik okulu*. İstanbul: Hayat.

Martin, R., Thomas, G., Charles, K., Epitropaki, O. & McNamara, R. (2005). The role of leader-member exchanges in mediating the relationship between locus of control and work reactions. *Journal of Occupational and Organisational Psychology, 78,* 141-147.

Mlott, S.R. & Lira F.T. (1977). Dogmatism, locus of control, and life goals in stable and unstable marriages. *J. Clin. Psychology, 33*(1), 142-146.

Murray, S. L., Holmes, J. G. & Griffin, D. W. (1996). The benefits of positive illusions: Idealization and the construction of satisfaction in close relationships. *Journal of Personality and Social Psychology, 70*,79-98.

Nazlı, S. (2003). *Aile Danışmanlığı*. Ankara: Anı.

Noor, N. M. (2002). Work family comflict, locus of control and woman's well- being: tests of altrnative pathways. *Journal Of Social Psychology, 142* (5).

Olson, D.H. & Fowers, B.J. (1993). Five types of marriage: An empirical typology based on ENRICH. *The Family Journal, 1*(3), 196-207.

ONUR, B. (1995). *Gelisim Psikolojisi: Yetiskinlik, Yaşlılık, Ölüm*. Ankara: V.

Onur, M. (2003). *Üniversite öğrencilerinin yabancı dil başarısının yabancı dil öğrenmeye ilişkin tutum, özsaygı ve denetim odağı açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Orbuch, T. (1996). Marital Quality Over the Life Course. *Social Psychology Quarterly*. *59*(2), 162-171.

Ovalı, H. (2010). *Farklı coğrafi bölgelerde yaşayan bireylerin evlilik çatışmalarının çeşitli demografik özelliklere göre karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Ozankaya, Ö. (1976). *Toplumbilim*. İstanbul: Cem.

Ören, N. (1991). Denetim odağı ve kendini kabul arasındaki ilişkiler. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 1*(2), 20-28.

Özer, A. & Cihan- Güngör, H. (2012). Yükleme tarzları, bağlanma stilleri ve kişilik özelliklerine göre evlilik uyumu. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *8*(2), 11-24.

Özgüven, E. (2001). *Ailede iletişim ve yaşam*. Ankara: Psikolojik Danışma Rehberlik Eğitim Merkezi.

Özgüven, E. (2000). *Evlilik ve aile terapisi*. Ankara: PDREM.

Özyürek, D. (1992). *Denetim odağını etkilemeye yönelik deneysel bir çalışma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Pedro, M. F., Ribeiro, T. & Shelton, K. H. (2012). Marital satisfaction and partners' parenting practices: the mediating role of coparenting behavior. *Journal of Family Psychology*, *26*(4), 509-522.

Perry-Jenkins, M., Repetti, R. L., & Crouter, A. C. (2000). Work and family in the 1990s. *Journal of Marriage and the Family*, *62*, 981-998.

Polat, D. (2006). *Evli bireylerin evlilik uyumları, aldatma eğilimleri ve çatışma eğilimleri arasındaki ilişkilerin bazı değişkenler açısından incelenmesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ralph, A., Merralls, L., Hart, L., Porter, S. & Suneo, A.T. (1995). Peer interactions, self concept, locus of control, and avoidance of social situations of early adolescents. *Australian Journal of Psychology. 47*(2), 110.

Reitz, H.J. & Jewell, L.N. (1979). Sex, locus of control, and job ınvolvement: A six-country investigation. *Academy of Managament Journal*, *22*(1), 72-80.

Rhoades, C. J. (1994). *A multivariate model of premarital predictors of marital quality and stability*. (Unpublished doctoral dissertation). Brigham Young University, USA.

Robbins, R., Stollenberg, C., Robbins, S. & Ross, M. J. (2002). Marital satisfaction and cherokee language fluence. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, *35*, 27-34.

Rogers, S. J. & Deboer, D. D. (2001). Changes in wives' income: Effect on marital happiness, psychological well-being, and the risk of divorce. *Journal of Marriage and Family, 63*, 458-472.

Rosen-Grandon, J., Myers, J. E. & Hattie, J. A. (2004). The relationship between marital characteristics, marital interaction processes, and marital satisfaction. *Journal of Counseling & Development, 82*(1), 58-68.

Rotter, J.B. (1966). Generalized expectancies for ınternal versus external control of reinforcements. *Psychological Monographs. 80*, 1 -28.

Rotter, J.B. (1975). Some problems and misconceptions related to the construct of ınternal versus external control of reinforcements. *Journal Of Consulting and Clinical Psychology 43,* (1), 56-67.

Rotter, J. B. , Chance, J.E. & Phares, G.J. (1972). *Applications of social learning of theory of presonality*. New York: Rineshard and Winston Incni.

Rusbult, C. E. & Zembrodt, I. M. (1983). Responses to dissatisfaction in romantic involvements - a multidimensionalscaling analysis. *Journal of Experimental Social Psychology, 19*, 274-293.

Scanzoni, J. & Arnett, C. (1987). Enlarging the understanding of marital commitment via religious devoutness, gender role preferences, and locus of marital control. *Journal of Family Issues, 8*(1), 136-156.

Shin, J. Y., Berkson, G. & Crittenden, K. (2000). Informal and Professional Support for Solving Psychological Problems Among Korean- Speaking Immigrants. *Journal of Multicultural Cunseling and Development, 28*, 144-160.

Skinner, E. A. (1996). A guide to constructs of control. *Journal of Personality and Social Psychology, 71*, 549-570.

Solmuş, T. (2008). *Bağlanma ve aşkın iki yüzü*. İstanbul: Epsilon.

Spainer, GB. (1976). Measuring dyadic adjustment: new scales for assessing the quality of marriage and similar dyads. *Journal of Marriage and The Family, 38*(1), 15-28.

Spainer, G. B. & Lewis, R. A. (1980). Marital quality: A review of the seventies. *Journal of Marriage and The Family, 42*, 825-839.

Shapiro, A.F. , Gottman, J.M. & Carrere, S. (2000). The baby and the marriage: Identifying factors that buffer against decline in marital satisfaction after the first baby arrives. *Journal of Family Psychology, 14*(1), 59-70.

Sternberg, R. J. & Hojjat, M. (1997). *Satisfaction ın close relationships*. New York: Guilford Press.

Stinnet, N. & DeFrain, J. (1985). *Secrets of strong families.* Boston: Little Brown.

Story, T. N., Berg, C. A., Smith, T. W., Beveridge, R., Henry, N. J. M. & Pearce, G. (2007). Age, marital satisfaction and optimism as predictors of positive sentiment override in middle-aged and older married couples. *Psychology and Aging, 22*(4), 719-727.

Synder, D. K. (1979). Multidimensional assessment of marital satisfaction. *Journal of Marriage and Family, 4* (4). 813-823

Şen, C.B. (2009). *Evlenmek üzere başvuruda bulunan bir grup nişanlı çiftin evlilik ve evlilik öncesi çift eğitimine ilişkin bilgi, görüş ve değerlendirmeleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Şener A. (2002). *Ailede eşler arasında uyuma etki eden faktörlerin araştırılması*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Şener, A. & Terzioğlu, R. S. (2002). *Ailede eşler arasında uyuma etki eden faktörlerin araştırılması*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.

Şendil, G. & Korkut, Y. (2008). Evlilik çatışması ve uyumunun bazı demografik değişkenler yönünden incelenmesi. *İ.Ü. Psikoloji Çalışmaları, 28,* 15-34.

Şengüder, Ş. (2006). *Lise 10-11. sınıf öğrencilerinde denetim odağı ile ruhsal sorunlar arasındaki ilişkinin belirlenmesi ve akademik başarı ile kıyaslanması.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Thibaut, J. W. & Kelley, H. H. (1959). *The social psychology of groups*. New York: Willey.

Tallman, I. (1994). *The influence of family of origin on role negotiation in.* Paper Presented at Conference on İtimate Relation Ships At Lowa State, Ames, Lowa.

Tarhan, N. (2006). *Evlilik psikolojisi*. İstanbul: Timaş Yayıncılık.

Tezer, E. (1994). Evli eşler arasındaki çatışmalar ile çeşitli demografik değişkenlerin evlilik doyumuna etkisi: Kadın eşin bir işte çalıştığı ve çalışmadığı eşler üzerinde bir araştırma. *Psikiyatri, Psikoloji ve Psikofarmakoloji Dergisi, 2*(3), 209-217.

Tezer, E. (1992). Evlilik doyumu ve iş doyumu: bir ön çalışma. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 1*(3), 24-26.

Tufan Çetin, B. (2010). *Evlilik doyumunun bazı değişkenlere göre yordanması*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Tuncay, E. (2006). *Mükemmeliyetçiligin evlilik uyumu üzerindeki yordayıcı rolü.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Turanlı P. (2010). *Orta yetişkinlikte evlilik uyumu ile benlik saygısı ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin saptanması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tutarel- Kışlak, S. (1997). Evlilik uyumu ile nedensel ve sorumluluk yüklemeleri arasındaki ilişkiler. *Türk Psikoloji Dergisi, 12* (40), 55-64.

Tutarel- Kışlak, Ş. & Çabukça, F. (2000). Empati ve demografik değişkenlerin evlilik uyumu ile ilişkisi. *Aile ve Toplum Dergisi*. *1,* 35-41.

Tutarel-Kışlak, Ş. & Çavuşoğlu, Ş. (2006). Evlilik uyumu, bağlanma stilleri, yüklemeler ve benlik saygısı arasındaki ilişkiler. *Aile ve Toplum Dergisi, 3*(9), 61- 68.

Tutarel-Kışlak, Ş. & Göztepe, I. (2012). Duygu dışavurumu, empati, depresyon ve evlilik uyumu arasındaki ilişkiler. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3*(2), 27-46.

TÜİK. (2012). Aile yapısı araştırması. Ankara: T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu.

Tümer, A.B. (1998). *Evli çiftlerde gözlenebilen çatışma odakları ve iletişim sorunları.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Tümkaya, S. (2000). *İlkokul öğretmenlerindeki denetim odağı ve tükenmişlikle ilişkisi.* IV. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumunda sunulan bildiri, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.

Twenge, J. M., Campbell, W. K. & Foster, C. A. (2003). Parenthood and marital satisfaction: A meta-analytic review. *Journal of Marriage and Family, 65,* 574- 583.

Ulutaş, İ. (1999). *İlköğretim okullarına devam eden on yaş çocuklarının denetim odağı ve kaygı düzeylerinin incelenmesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Uslu, M. (1999). *Resmi eğitim kurumlarında çalışan psikolojik danışman ve rehberlik uzmanlarının iş doyumlarının denetim odağı ve bazı değişkenlere göre karşılaştırılması.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Üncü, S. (2007). *Duygusal zekâ ve evlilik doyumu ilişkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Ünüvar, A. (2012). *Gerçeklik kuramına dayalı psiko- eğitim programının lise öğrencilerinin denetim odağı ve yılmazlık düzeyi üzerindeki etkisinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Wall, J.A. & Callister, J. (1995). Conflict and its management. *Journal of Management, 21*(3), 515-558.

White, L. & Keith, B. (1990). The effect of shift work on the quality and stability of marita relations. *Journal of Marriage and the Family, 52*, 453-462.

Wilkie, J. R. & Ferree, M. M.(1998). Gender and fairness: Marital satisfaction in two earner couples, *Journal of Marriage and the Family, 60*(3), 577-594.

Weiner, B., Frieze, I., Kukla, A., Reed, L., Rest, S., & Rosenbaum, R. M. (1972). *Perceiving the causes of success and failure. Attribution: Perceiving the causes of behavior*. Morristown, NJ: General Learning Press.

Yağcı, F. (1999). *Genel liselerde okuyan öğrencilerin denetim odağı ve güdülenme düzeyleri ile Öğrenci Seçme Sınavı (ÖSS) başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi (Gaziantep örneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

Yanılmaz, B. (1999). *Öğretmen adaylarında denetim odağının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

Yaşar, S. (2013). *Üniversite öğrencilerinin denetim odağı ve bilgisayar laboratuarına yönelik tutumlarının siberaylaklık davranışlarına etkisi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yazar, O. Z. (1996). *Kendini kabul düzeyi düşük ve yüksek olan üniversite öğrencilerinin denetim odağı algılamaları ile kendini ayarlama becerileri arasındaki ilişki*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

Yeşilyaprak, B. (1990). *Gençlerde Denetim Odağı ve Önkoşulları*. V. Ulusal Psikoloji Kongresinde sunulan bildiri, Ege Üniversitesi, İzmir.

Yeşilyaprak, B. (1988). *Lise öğrencilerinin içsel ya da dışsal denetimli oluşlarını etkileyen etmenler*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yeşilyaprak, B. (1993). *İşbirlikli Öğrenme ve İnsancı Eğitim Anlayış*. II. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresinde sunulan bildiri, 27-29 Eylül 1993, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Yeşilyaprak, B. & Kuzucu Y. (2006). *Duyguları Fark Etme ve İfade Etme Psiko-Eğitim Programı*. Ankara: Nobel.

Yıldız, A. (2013). *Anne baba tutumları ile evlilik doyumu arasındaki ilişkinin incelenmesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yıldırım, İ. (1992). *Evli bireylerin uyum düzeylerini etkileyen bazı etmenler.* (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Zer, A. (2001). *Kendini gerçekleştirme ve denetim odağı değişkenlerinin karşılaştırılması: Kocaeli örneği.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

EKLER

,

Ek 1. Bilgi Toplama Toplama Formu

Yüksek lisans tezim kapsamında yapmakta olduğum bu araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz için teşekkür ederim. Vereceğiniz yanıtlar araştırma sonuçlarını büyük ölçüde etkileyeceğinden, lütfen soruları dikkatlice okuyup size en uygun seçeneği işaretleyiniz. Verdiğiniz yanıtlar sadece bu çalışmada kullanılacaktır.

Psik. Dan. Esra DEMİR
Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Rehberlik Ve Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans Öğrencisi

1- Cinsiyetiniz: Kadın ( ) Erkek ( )

2- Yaşınız: 20-30 ( ) 31-41 ( ) 42-52 ( ) 53 ve üstü ( )

3- Eğitim durumunuz: İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( ) Üniversite ( )

4- Çalışıyor musunuz: Evet ( ) Hayır ( )

5- Kaç yaşında evlendiniz?

18 altı ( ) 18-24 ( ) 25-30 ( ) 30-35 ( ) 35 ve üstü ( )

6- Kaç yıldır evlisiniz ?

3-6 ( ) 7-10 ( ) 11-14 ( ) 15-20 ( ) daha fazla ( )

7- Çocuğunuz var mı? Evet ( ) Hayır ( )

8- Kaç çocuğunuz var? 1 ( ) 2 ( ) 3 ( ) 4 ( ) 5 ( ) daha fazla ( )

9- Aylık geliriniz ne kadar ? 500- 900 ( )
901- 1500 ( )
1501- 2000 ( )
2001- 2500 ( )
Daha fazla ( )

Ek 2. Çift Uyum Ölçeği

Birçok insanın iliskilerinde anlasmazlıklar vardır. Lütfen asagıda verilen maddelerin her biri için siz ve esiniz arasındaki anlasma ve anlasamama ölçüsünü asagıda verilen altı düzeyden birini seçerek belirtiniz.

		Her zaman anlaşırız	Hemen hemen her zaman anlaşırız	Nadiren anlaşırız	Sıkça anlaşamayız	Hemen hemen her zman anlaşamayız	Her zaman anlaşamayız
5	Arkadaşlar……						
8	Yaşam felsefesi……						
11	Birlikte geçirilen zaman miktarı						
12	Temel kararların alınması……..						
13	Ev ile ilgili görevler……						
14	Boş zaman ilgi ve uğraşları…….						
15	Mesleki kararlar……..						

Ek 3. Rotter'in İç Dış Denetim Odağı Ölçeği

Bu anket, toplumumuzdaki bazı önemli olayların farkı insanları etkileme biçimini bulmaya amaçlamaktadır. Her maddede "a" ya da " b " harfiyle gösterilen iki seçenek bulunmaktadır. Lütfen, her seçenek çiftinde sizin kendi görüşünüze göre gerçeği yansıttığına en çok inandığınız cümleyi (yalnız bir cümleyi) seçiniz.

Seçiminizi yaparken, seçmeniz gerektiğini düşündüğünüz ve yada doğru olmasını arzu ettiğiniz cümleyi değil, gerçekten daha doğru olduğuna inandığınız cümleyi seçiniz. Bu anket bazı durumlara ilişkin, kişisel inançlarla ilgilidir, bunun için **"doğru"** ya da yanlış cevap diye bir durum söz konusu değildir.

Anketteki cümle çiftleri ile ilgili tercihlerinizi belirtmeye geçmeden önce cevap kağıdının baş tarafında yer alan tanıtıcı bilgiler bölümünü eksiksiz doldurunuz ve sonra da anketi cevaplamaya başlayınız. ilgili şıkkın karşısındaki "(X)" şeklinde parantez içerisine işaretleyiniz. Bazı cümleler sizin (statünüze) durumunuza uygun olmayabilir. Ancak bu anket genel amaçlı olduğu için kendinizi ilgili maddede belirtilen durumda algılamaya çalışarak "onun yerinde ben olsaydım" şeklinde düşünerek seçiminizi yapınız.

Bazı maddelerde her iki cümleye de inandığınızı ya da hiçbirine inanmadığınızı düşünebilirsiniz. Böyle durumlarda kendi görüşünüz açısından gerçeğe uygun olduğuna daha çok inandığınız cümleyi seçiniz seçim yaparken her bir cümle için bağımsız karar veriniz; önceki tercihlerinizden etkilenmeyiniz.

1. a) Ana babaları çok fazla cezalandırdıkları için çocuklar çok problemli oluyor.
   b) Günümüz çocuklarının çoğunun problemi, ana-babaları tarafından aşan serbest bırakılmalarıdır.

2. a) İnsanların yaşamındaki mutsuzlukların çoğu biraz da şanssızlıklarına bağlıdır.
   b) insanların talihsizlikleri yaptıkları hataların sonucudur.

3. a) Savaşların başlıca nedenlerinden biri, halkın siyasetle yeterince ilgilenmemesidir.
   b) insanlar savaşı önlemek için ne kadar çaba harcarsa harcasın, her zaman savaş olacaktır.

4. a) İnsanlar bu dünyada hak ettikleri saygıyı er geç görünen.
   b) insan ne kadar çabalarsa çabalasın ne yazık ki değeri genellikle anlaşılmaz.

5. a) öğretmenlerin öğrencilere haksızlık yaptığı fikri saçmadır.
   b) öğrencilerin çoğu, notların tesadüfi olaylardan etkilendiğini fark etmez.

6. a)Koşullar uygun değilse insan başarılı bir lider olamaz.
   b) Lider olamayan yetenekli insanlar, fırsatları değerlendirememiş kişilerdir.

7. a) Ne kadar uğraşsanız da bazı insanlar sizden hoşlanmazlar.
   b) Kendilerini başkalarına sevdiremeyen kişiler, başkalarıyla nasıl geçinileceğini bilmeyenlerdir.

8. a) İnsanın kişiliğinin belirlenmesinden en önemli rolü kalıtım oynar.
   b) İnsanların nasıl biri olacaklarını kendi hayat tecrübeleri belirler.

9. a) Bir şey olacaksa eninde sonunda olduğuna sık sık tanık olmuşumdur.
   b) Ne yapacağıma kesin karar vermek kadere güvenmemekten daima daha iyidir.

10. a) iyi hazırlanmış bir öğrenci için, adil olmayan bir sınav hemen hemen söz konusu olamaz
    b) Sınav sorulan derste işlenenle çoğu kez o kadar ilişkisiz oluyor ki çalışmanın anlamı kalmıyor.

11. a) Başarılı olmak çok çalışmaya bağlıdır; şansın bunda ya hiç ya da çok küçük payı vardır.
    b) İyi bir iş bulmak, temelde, doğru zamanda doğru yerde bulunmaya bağlıdır.

12. a) Hükümetin kararlarında sade vatandaş da etkili olabilir.
    b) Bu dünya güç sahibi birkaç kişi tarafından yönetilmektedir. Ve sade vatandaşın bu konuda yapabileceği fazla bir şey yoktur.

13. a) Yaptığım planları yürütebileceğimden hemen hemen eminimdir.
    b) Çok uzun vadeli planlar yapmak her zaman akıllıca olmayabilir, çünkü bir çok şey zaten iyi yada kötü şansa bağlıdır.

14. a) Hiçbir yönü iyi olmayan insanlar vardır.
    b) Herkesin iyi bir tarafı vardır.

15. a) Benim açımdan istediğimi elde etmenin talihle bir ilgisi yoktur.
    b) Çoğu durumda, yazı tura atarak da isabetli kararlar verebiliriz.

16. a)Kimin patron olacağı genellikle, doğru yerde ilk önce bulunma şansına kimin sahip olduğuna bağlıdır.
    b) insanlara doğru şeyi yaptırmak bir yetenek işidir; şansın bunda payı ya hiç yoktur yada çok azdır.

17. a) Dünya meseleleri söz konusu olduğunda çoğumuz, anlayamadığımız ve kontrol edemediğimiz güçlerin kurbanıyız.
    b) insanlar, siyasal ve sosyal konularda aktif rol alarak dünya olaylarını kontrol edebilirler.

18. a) Birçok insan, rastlantıların yaşamlarını ne derece etkilediğinin farkında değildir.
    b) Aslında "şans" diye bir şey yoktur.

19. a) insan, hatalarını kabul edebilmelidir.
    b) Genelde en iyisi insanının hatalarını örtbas etmesidir.

20. a) Bir insanın sizden gerçekten hoşlanıp hoşlanmadığını bilmek zordur
    b) Kaç arkadaşınızın olduğu, ne kadar iyi olduğuna bağlıdır.

21. a) Uzun vadede yaşamımızdaki kötü şeyler, işi şeylerle dengelenir.
    b) Çoğu talihsizlikler yetenek eksikliğinin, ihmalin, tembelliğin ya da her üçünün birden sonucudur.

22. a) Yeterli çabayla siyasal yolsuzlukları ortadan kaldırabiliriz.
    b) Siyasetçilerin kapalı kapılar ardında yaptıkları üzerinde halkın fazla bir kontrolü yoktur

23. a) Öğretmenlerin verdikleri notları nasıl belirlediklerini bazen anlamıyorum.
    b) Aldığım notlarla çalışma derecem arasında doğrudan bir bağlandı vardır.

24. a) iyi bir lider, ne yapacaklarına halkın bizzat karar vermesini bekler.
    b) İyi bir lider herkesin görevinin ne olduğunu bizzat belirler.

25. a) Çoğu kez başıma gelenler üzerinde çok az etkiye sahip olduğumu hissederim

    b) Şans ya da talihin yaşamında önemli bir rol oynadığına inanmam.

26. a) insanlar arkadaşça olmaya çalışmadıkları için yalnızdırlar.
    b) İnsanları memnun etmek için çok fazla çabalamanın yararı yoktur, sizden hoşlanırsa hoşlanırlar.

27. a) Okullarda atletizme gereğinden fazla önem veriliyor.
    b) Takım sporları kişiliğin oluşumu için mükemmel bir yoldur.

28 .a) Başıma ne gelmişse kendi yaptıklarımdandır.
    b) Yaşamımın alacağı yön üzerinde bazen yeterince kontrolümün olmadığını hissediyorum.

29. a) Siyasetçilerin neden öyle davrandıklarını çoğu kez anlamıyorum.
    b) Yerel ve ulusal düzeydeki kötü idareden uzun vadede halk sorumludur.